

Kamer van Volksvertegenwoordigers

ZITTING 1977-1978

30 NOVEMBER 1977

WETSONTWERP

houdende goedkeuring
van volgende internationale akten:

- a) Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten;
- b) Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten;

opgemaakt te New York op 19 december 1966

MEMORIE VAN TOELICHTING

DAMES D. HEREN,

Na de Tweede Wereldoorlog is het internationaal publiek recht zich steeds meer met de mensenrechten gaan bezighouden. In de Preambule van het Handvest van San Francisco verklaren de volken van de Verenigde Naties zich vastbesloten « opnieuw het verrouwen in de grondrechten van de mens, in de waardigheid en waarde van de menselijke persoon, in de gelijke rechten van mannen en vrouwen, alsmede van grote en kleine volken te bevestigen ». Verder komen deze bekommernissen op verschillende wijzen tot uiting in de artikelen 1, 13, 55, 62, 68 en 76 van het Handvest.

Op 10 december 1948 heeft de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties de Universele Verklaring van de rechten van de mens aangenomen, een plechtige intensieverklaring afgekondigd als „het gemeenschappelijk ideaal dat alle volken behoorden te bereiken“, en die in het tweede lid van de Proclamatie van Teheran, het resultaat van de werkzaamheden van de Internationale Conferentie van de rechten van de mens (mei 1968), te recht wordt omschreven als zijnde de uitdrukking van de „gemeenschappelijke opvatting die de volken van gans de wereld hebben van de onvervreembare en onschendbare rechten die aan alle leden van de familie der mensheid inherent zijn» en als scheppende „een verplichting voor alle leden van de internationale gemeenschap».

Chambre des Représentants

SESSION 1977-1978

30 NOVEMBRE 1977

PROJET DE loi

portant approbation
des actes internationaux suivants:

- a) Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels;
- b) Pacte international relatif aux droits civils et politiques,

faits à New York le 19 décembre 1966

EXPOSE DES MOTIFS

MESDAMES, MESSIEURS,

Le droit international public s'est, après la seconde guerre mondiale, de plus en plus préoccupé des droits de l'homme. Dans le Préambule de la Charte de San Francisco, les peuples des Nations s'affirment résolus «3 proclamer à nouveau leur foi dans les droits fondamentaux de l'homme, dans la dignité et la valeur de la personne humaine, dans l'égalité de droit des hommes et des femmes ainsi que des nations grandes et petites». Cette préoccupation se reflète, par ailleurs, sous des formes diverses, aux articles 1, 13, 55, 62, 68 et 76 de la Charte.

Le 10 décembre 1948 l'Assemblée générale des Nations-Unies adopta la Déclaration universelle des droits de l'homme, solennelle déclaration d'intention proclamée comme „l'idéal commun à atteindre par tous les peuples», et que le paragraphe 2 de la Proclamation de Téhéran, issue des travaux de la conférence internationale des droits de l'Homme (mai 1968), devait à juste titre définir comme exprimant „la conception commune qu'ont les peuples du monde entier des droits inaliénables et inviolables inhérents à tous les membres de la famille humaine» et comme constituant „une obligation pour les membres de la communauté internationale».

Na de goedkeuring van die beginselverklaring die, onverminderd haar moreel gezag, toch geen bindende rechtskracht heeft, zetten de Verenigde Naties zich aan de kiesere taak deze beginselen uitwerking te geven in de vorm van regels van positief recht neergelegd in de Verdragen waarvoor de goedkeuring en bekrachtiging van de Staten nodig waren. De Commissie voor de rechten van de mens begon in 1947 met deze wegens de uiteenlopende belangen en de van Staat tot Staat verschillende juridische, politieke en sociale systemen, uiterst moeilijke raak. In de teksten die hier verder ter sprake komen, hebben achtereenvolgens de voornoemde Commissie, de Economische en Sociale Raad en de derde commissie van de Algemene Vergadering de hand gehad. De eerste voorstellen van de Commissie voor de rechten van de mens bleven tot de burgerrechten en politieke rechten beperkt. Spoedig bleek het wenselijk de economische, sociale en culturele rechten daarbij te betrekken, maar in 1952 besloot men de twee soorten voorzieningen in afzonderlijke teksten op te nemen, overwegende dat de burgerrechten en politieke rechten onmiddellijk gegarandeerd konden worden terwijl voor de toepassing van de economische, sociale en culturele rechten een langere aanlooptijd nodig was waarvan de duur door het groeitempo van de middelen van elke Staat werd bepaald.

Toen dit werk op 16 december 1966 was voltooid, keurde de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in haar resolutie 2200 A (XXI) de volgende teksten goed en stelde ze mereen voor ondcrrekening, bekrachtiging en toetreding open:

- het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele recht;
- het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten;
- het facultatief Protocol behorend bij het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten.

In overeenstemming met artikel 27 van het Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten en met artikel 49 van het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten treden beide akten in werking drie maanden na datum van nederlegging bij de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties van de 35ste akte van bekrachtiging.

Het Facultatief Protocol behorend bij het Verdrag inzake de burgerrechten en politieke rechten reed op grond van zijn artikel 9 in werking drie maanden na de datum van nederlegging bij de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties van de tiende akte van bekrachtiging op van toetreding, mits evenwel het Verdrag zelf al in werking is getreden.

De Verdragen hebben thans het vereiste aantal bekrachtiging verkregen; ze zijn dus in werking getreden.

België heeft beide Verdragen (echter niet het Facultatief Protocol) op 10 december 1968 ter gelegenheid van het Internationaal Jaar van de rechten van de Mens ondertekend. Hiermee heeft ons land uitdrukking willen geven aan zijn innige verknocrheid aan deze rechten alsmede aan zijn gevoelens van samenhorigheid met de wereldgemeenschap, in het besef zodoende tot de verwerkelijking van de doelsrellingen van de Verenigde Naties bij te dragen. Overigens heeft ons land nog meer blijken gegeven van zijn gehechtheid aan de vrijheden alsook aan zijn bezorgdheid om de sociale waarden kansen tot ontplooiing te geven, door nog andere internationale akten, ontstaan de ene in het kader van de Verenigde Naties, de andere in regionaal verband, maar allemaal evenals de onderhavige teksten, in dezelfde werkinzssfeer thuishorend, te bekrachtigen. In regionaal verband denkt men uiteraard in de eerste plaats aan het Europese Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden ondertekend te

Ayant adopté cette déclaration de principes qui, quelle que soit son autorité morale, n'a pas de force juridique obligatoire, les Nations Unies entreprenent la tâche plus délicate de mettre en œuvre ces principes sous forme de règles de droit positif insérées dans des traités à soumettre à l'approbation et à la ratification des Etats. Cette tâche, extrêmement difficile en raison de la diversité d'intérêts et des systèmes juridiques, politiques et sociaux existant entre Etats, la Commission des droits de l'homme l'entama dès 1947. Les textes dont il sera question ci-dessous furent l'œuvre, tour à tour, de cette Commission, du Conseil économique et social et de la troisième commission de l'Assemblée générale. Les premières propositions de la Commission des droits de l'homme se limitaient aux droits civils et politiques. Il parut bientôt opportun d'y adjoindre les droits économiques, sociaux et culturels, puis, dès 1952, de faire figurer ces deux ordres de dispositions dans des instruments distincts, en considération du fait que les droits civils et politiques pourraient être assurés immédiatement tandis que les droits économiques, sociaux et culturels ne pouvaient être mis en œuvre que progressivement, au rythme de croissance des ressources disponibles dans chaque Etat.

Au terme de ces travaux, le 16 décembre 1966, l'Assemblée générale des Nations Unies, dans sa résolution 2200 A (XXI) adopta et ouvrit à la signature, à la ratification et à l'adhésion, les instruments suivants:

- le Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels;
- le Pacte international relatif aux droits civils et politiques;
- le Protocole facultatif se rapportant au Pacte international relatif aux droits civils et politiques.

Conformément à l'article 27 du Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et culturels et à l'article 49 du Pacte relatif aux droits civils et politiques, ces deux instruments entrent en vigueur trois mois après la date du dépôt auprès du Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies du trente-cinquième instrument de ratification.

Quant au Protocole facultatif se rapportant au Pacte relatif aux droits civils et politiques, il entre en vigueur, en vertu de son article 9, trois mois après la date du dépôt auprès du Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies du dixième instrument de ratification ou d'adhésion, sous réserve, toutefois, de l'entrée en vigueur du Pacte lui-même.

A ce jour, les Pactes ont recueilli le nombre de ratifications nécessaires; ils sont donc entrés en vigueur.

La Belgique a signé les deux Pactes (à l'exclusion du Protocole facultatif) le 10 décembre 1968 dans le cadre de l'année internationale des droits de l'Homme. Elle a ainsi tenu à exprimer son attachement profond à ces droits, ainsi que sa solidarité avec la communauté internationale à l'échelle mondiale, dans un esprit de contribution à la réalisation des objectifs des Nations Unies. Notre pays a, par ailleurs, donné d'autres preuves de ce respect des libertés ainsi que de son souci de promotion des valeurs sociales, en apportant sa ratification à d'autres actes internationaux, élaborés tant au niveau des Nations Unies que dans un contexte régional, mais s'insérant toujours dans le même cadre d'action que les présents instruments. Sur le plan régional, on pense évidemment en premier lieu à la Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales, signée à Rome le 4 novembre 1950 (loi du 13 mai 1955, *Moniteur belge* du 19 août 1955) et aux cinq Protocoles qui la complètent ou la modifient. Tous

Rome op 4 november 1950 (wet van 13 mei 1955, *Belgisch Staatsblad* van 19 augustus 1955) en aan de vijf Protocollen die het Verdrag aanvullen dan wel wijzigen. Ons land heeft al deze akten bekrachtigd. Sedert nagenoeg twintig jaar garandeert het Verdrag, dat vaak wordt ingeroepen voor onze rechtbanken die het niet louter roepassen maar ook uitleggen, een afdoende bescherming van de erin erkende rechten.

Alvorens de goedkeuring van deze in het raam van de Verenigde Naties tot stand gebrachte internationale akten te overwegen, hebben de Partijen bij het Europees Verdrag gemeend er goed aan te doen de vraag of deze tekst en het Internationale Verdrag inzake de burgerrechten en de politieke rechten naast elkaar konden bestaan, grondig te bestuderen. Dit aspect vormde inderdaad een ingewikkeld probleem zowel wegens de uiteenlopende omschrijvingen die in beide teksten voorkomen en de draagwijdte van de door elk van beide teksten gegarandeerde rechten, die niet altijd helemaal sarnenvallen, als wegens de internationale procedures aan de hand waarvan men de in de teksten erkende rechten van de mens wil beschermen en die het risico inhouden in een andere en soms zelfs tegengestelde zin te functioneren. Deze vraag kon worden geseld met betrekking tot het naast elkaar bestaan van het Verdrag inzake de economische, sociale en culturele rechten en het Europees Sociaal Handvest dat op 18 oktober 1961 in Turijn is onderrekend.

In het licht hiervan heeft het Comité van Ministers van de Raad van Europa in 1967 aan zijn commissie van deskundigen op her terrein van de mensenrechten de opdracht gegeven een rapport samen te stellen over alle problemen die uit her naast elkaar bestaan van de V. N.-Verdragen en het Europees Verdrag inzake de rechten van de mens voortvloeien. Op 29 februari 1968 bracht de commissie van deskundigen een rapport uit over de problemen voortvloeiend uit her naast elkaar bestaan van de controlesystemen waarin zowel het Europees Verdrag als het V. N.-Verdrag inzake de burgerrechten en de politieke rechten voorziet (dokument C. M. (68) 39). Op 25 september 1970 volgde het rapport over de problemen voortvloeiend uit de verschillen tussen de rechten die beide reksen erkennen (dokument H (70) 7). Deze twee gedokumenteerde rapporten zullen tot leidraad dienen bij her verder volgende onderzoek van de inhoud der Verdragen.

Overwegend dat dank zij de voormelde studie klaarheid was geschapen omtrent de te nemen maatregelen om eventuele knelpunten uit de weg te ruimen en in de overtuiging dat beide systemen voor de bescherming van de rechten van de mens, het ene regionaal, het andere wereldwijd, wat de grond van de zaak aanging niet tegenstrijdig waren, doch elkaar aanvulden, heeft de Raadgevende Vergadering van de Raad van Europa de aanbeveling 642 (1971) rensunns van de bekrachtiging van de V. N.-Verdragen inzake de rechten van de mens aangenomen.

Naar her voorbeeld van de Regeringen van Zweden, Noorwegen, Denemarken en de Bondsrepubliek Duitsland, heeft de Belgische Regering onder de vaststelling evenwel dat slechts de eerste van beide bij de Raad van Europa opgezette studies - met name het onderzoek naar de problemen die uit het naast elkaar bestaan van het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en het Europees Verdrag inzake de rechten van de mens voortvloeien - merendeels voltooid was, doch beziel met her verlangen door een bekrachtiging door België die inwerkingsredingen van deze twee internationale Verdragen vooruit te helpen, besloten op het nationale vlak te laten onderzoeken of de mogelijkheid aanwezig was om de Verdragen binnen een redelijke termijn te bekrachtigen. Met het oog daarop heeft zij de betrokken departementen de teksten ter hersruidering voorgeleed. Andere Europese Staten doen hetzelfde in het vooruitzicht van een bekrachtiging van de Verdragen.

ces instruments ont été ratifiés par notre pays. La Convention, souvent citée devant nos tribunaux, qui non seulement l'appliquent, mais aussi l'interprètent, assure depuis vingt ans environ une sauvegarde efficace des droits qu'elle protège.

Avant d'envisager l'approbation des actes internationaux élaborés dans le cadre des Nations Unies, les Parties contractantes à la Convention européenne ont été amenées à étudier de manière approfondie la question de la coexistence de cet instrument avec le Pacte international relatif aux droits civils et politiques. Ce problème, très vaste, se posait tant en raison des définitions différentes qui figurent dans les deux instruments et de l'étendue des droits garantis par chacun d'eux, droits qui ne se recouvrent pas toujours, qu'en raison des procédures internationales tendant à protéger les droits de l'homme qu'ils mettent en œuvre, et qui risquent de fonctionner dans des sens différents voire divergents. La même question pouvait se poser à propos de la coexistence du Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et culturels et de la Charte sociale européenne, signée à Turin le 18 octobre 1961.

Aussi le comité des Ministres du Conseil de l'Europe chargea-t-il, en 1967, son comité d'experts en matière de droits de l'Homme de lui faire rapport sur l'ensemble des problèmes découlant de la coexistence des Pactes des Nations Unies et de la Convention européenne des droits de l'homme. Le comité d'experts soumit le 29 février 1968 un rapport concernant les problèmes découlant de la coexistence des systèmes de contrôle prévus respectivement par la Convention européenne et par le Pacte des Nations Unies relatif aux droits civils et politiques (document CM (68) 39), puis, le 25 septembre 1970, un rapport relatif aux problèmes découlant des différences quant aux droits garantis dans les deux instruments (document H (70) 7). Ces rapports, abondamment documentés, serviront de fil conducteur au cours de l'examen du contenu des Pactes, auquel il sera procédé par la suite.

Considérant que cene étude a pu mettre en lumière les mesures qui s'imposaient en vue de faire disparaître les difficultés qui pourraient surgir et convaincue que les deux systèmes de protection de droits de l'homme, l'un régional, l'autre universel, n'étaient pas, quant au fond, divergents, mais complémentaires, l'Assemblée consultative du Conseil de l'Europe adopta la recommandation 642 (1971) en faveur de la ratification des Pactes des Nations Unies sur les droits de l'homme.

Dès lors, le gouvernement belge, à l'instar des gouvernements de Suède, de Norvège, de Danemark et de la République fédérale d'Allemagne, tout en notant que seule la première des deux études entreprises au sein du Conseil de l'Europe - celle relative aux problèmes découlant de la coexistence du Pacte relatif aux droits civils et politiques et de la Convention européenne des droits de l'homme - était effectivement terminée, mais désireux de contribuer par la ratification de la Belgique à l'entrée en vigueur des deux accords internationaux, décida de faire étudier sur le plan national la possibilité de les ratifier dans le meilleur délai en les soumettant à l'examen des départements intéressés. D'autres Etats européens procèdent actuellement au même examen dans la perspective d'une ratification des Pactes.

Geler op de uitslag van dat onderzoek heeft de Belgische Regering de eer de Wetgevende Kamers te verzoeken de volgende teksten goed te keuren :

- het Internationaal Verdrag inzake de economische, sociale en politieke rechten;
- het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten.

Het is nodig het gedetailleerd onderzoek van beide teksten door enkele algemene beschouwingen vooraf te laten gaan.

Ten eerste : de twee Verdragen vertonen duidelijk een verschillend tijdsperspectief, wat tot uiting komt als men artikel 2 van elk Verdrag onderling gaat vergelijken. In het Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten verbindt zich elke Verdragsluitende Partij maatregelen te nemen, zowel zelfstandig als binnen het kader van de internationale hulp en samenwerking, en met volledige gebruikmaking van de haar ter beschikking staande hulpbronnen, ten einde tot een algehele verwezenlijking van de in dit Verdrag erkende rechten te komen.

In het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten verbinden zich de Partijen de in het Verdrag erkende rechten te eerbiedigen en te verzekeren en de daartoe nodige maatregelen te nemen. De gedachte dat op het stuk van het genot van de burgerrechten en politieke rechten nog vooruitgang gemaakt kan worden en dat er zelfs moeilijkheden kunnen zijn die een uitvoering in de weg staan, is allesszins aanwezig (cfr. artikel 40), maar is toch ondergeschikt aan de overweging dat de verplichting van dit laatste Verdrag, algemeen gesteld, vanaf de bekrachtiging uitvoering moeten krijgen. Daarcnregen zullen de rechten vermeld in het Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten slechts etappegewijs verwezenlijkt worden, aangezien tussen de Staten van de Verenigde Naties die werden verzocht tot deze akten toe te treden, zowel wat hun middelen als hun ontwikkelingspeil aangaat, enorme verschillen bestaan.

Ten tweede : beide Verdragen voorzien in maatregelen voor internationale controle en tenuitvoerlegging van de bepalingen.

De maatregelen voor de toepassing van het Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten stelen op een systeem van rapporten zonder dat daardoor andere maatregelen worden uitgesloten zoals : het sluiten van overeenkomsten, het goedkeuren van aanbevelingen, het verstrekken van technische bijstand en het organiseren van regionale en technische samenkomsten voor het plegen van overleg en het bespreken van problemen.

Ook het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten voorziet in een systeem van rapporten als belangrijkste middel voor de toepassing in internationaal verband. Waar in het Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten op de toepassing in eerste instantie wordt toegezien door de Economische en Sociale Raad bijgestaan door de Commissie van de rechten van de mens en de gespecialiseerde organisaties, valt die taak in het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten toe aan een op te richten nieuw orgaan, de Commissie voor de rechten van de mens, die uit achttien leden bestaat die door de Staten die partij zijn bij het Verdrag worden gekozen. Behalve in het systeem van rapporten voorziet het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten in een facultatief systeem van kennisgevingen en klachten in verband met de toepassing van het Verdrag. Het systeem werkt op basis van wederkerigheid zodra tien Staten hebben verklaard de bevoegdheid van de voornoemde Commissie te erkennen. Het stelt een verzoeningsprocedure in die echter - en hierin ligt het verschil met de controle-organen die het Europees Verdrag heeft opgericht - geen bindende beslissing tot gevolg heeft.

C'est en fonction des résultats de cet examen que le Gouvernement belge a l'honneur de soumettre à l'approbation des Chambres législatives :

- le Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels;
- le Pacte international relatif aux droits civils et politiques.

Quelques remarques générales s'imposent avant d'entreprendre l'examen détaillé de ces deux instruments.

La première est que les deux Pactes se situent dans une perspective temporelle nettement différente. Cette constatation apparaît à la confrontation de l'article 2 de chacun des Pactes. Dans le Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et culturels, chaque Partie contractante s'engage à agir, tant par son propre effort que par l'assistance et la coopération internationales, au maximum de ses ressources disponibles en vue d'assurer progressivement le plein exercice des droits reconnus dans le Pacte.

Dans le Pacte relatif aux droits civils et politiques, les Parties s'engagent à respecter et à garantir les droits reconnus dans cet instrument et à prendre les arrangements appropriés à cette fin. L'idée de progrès à réaliser dans la jouissance des droits civils et politiques voire même de difficultés existant à l'encontre de leur mise en œuvre (voir l'article 40) n'est, certes, pas absente; elle se subordonne toutefois à la considération que les obligations de ce dernier instrument sont, d'une manière générale, à mettre en œuvre dès la ratification, alors que les droits énoncés dans le Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et culturels ne le seront que par étapes, étant donné les disparités énormes existant dans le domaine des ressources et des conditions de développement entre les Etats des Nations Unies invités à devenir Parties à ces instruments.

Deuxième remarque : les deux Pactes comportent des mesures pour le contrôle international et la mise en œuvre des dispositions.

Les mesures d'application du Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et culturels sont fondées sur un système de rapports, sans préjudice d'autres mesures comprenant notamment la conclusion de conventions, l'adoption de recommandations, la fourniture d'une assistance technique et l'organisation de réunions régionales et de réunions techniques aux fins de consultations et d'études.

Le Pacte relatif aux droits civils et politiques prévoit également un système de rapports comme principal instrument d'application au plan international. Mais alors que dans le Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et culturels, le Conseil économique et social, assisté de la Commission des droits de l'homme et des institutions spécialisées, est l'instrument principal d'application, dans le Pacte relatif aux droits civils et politiques, cette fonction échoit à un nouvel organe à établir, le Comité des droits de l'homme, composé de dix-huit membres, élus par les Etats parties au Pacte. En outre, et en plus du système de rapports, le Pacte relatif aux droits civils et politiques prévoit, à titre facultatif et selon un système fonctionnant sur une base de réciprocité après que dix Etats auront fait des déclarations reconnaissant la compétence du Comité précité, un système de communications entre Etats ou de plaintes concernant l'application du Pacte; ce système débouche sur une procédure conciliatoire sans aboutir toutefois - à la différence des organes de contrôle institués par la Convention européenne - à une décision obligatoire.

Ten derde : de Verdragen behelzen geen clause in verband met eventuele voorbehouden. Derhalve vinden de algemene regels van het internationaal recht betreffende de voorbehouden toepassing. Zo zien het alleszins de Staten die tot dusver de Verdragen hebben bekrachtigd of tot de Verdragen zijn toegereden. Sommige hebben algemeen-politieke voorbehouden of verklaringen geformuleerd. Andere daarentegen hebben voorbehouden of verklaringen geformuleerd bij specifieke bepalingen in de Verdragen.

* * *

Het internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten

Deze akte omvat vijf delen:

Het eerste deel (artikel 1) beroept zich op het zelfbeschikkingsrecht van de volken;

Het tweede (artikelen 2 tot 5) bepaalt in welke mate de Staten zich verbinden;

Het derde (artikelen 6 tot 15) omschrijft de inhoud van de gewaarborgde rechten;

Het vierde (artikelen 16 tot 25) gaat de internationale controle aan;

Het vijfde (artikelen 26 tot 31) omvat de slorhebalingen.

* * *

Eerste deel

Het zelfbeschikkingsrecht van de volken (artikel 1)

Dit deel omvat slechts één artikel dat het zelfbeschikkingsrecht van de volken afkondigt. Dit recht staat niet in de Universele Verklaring van de rechten van de mens, noch in het Europees Verdrag, maar komt eveneens voor in de aanhef van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten. Het tweede lid van het artikel trekt de economische consequenties uit dat recht waar het stelt dat de volken vrijelijk kunnen beschikken over hun natuurlijke rijkdommen en hulpbronnen, evenwel onverminderd eventuele verplichtingen voortvloeiende uit internationale economische samenwerking. Artikel 25 bevestigt dit recht nog eens.

* * *

Tweede deel

Bepaling van de mate waarin de Staten zich verbinden (artikelen 2 tot 5)

Uit het eerste lid van artikel 2 blijkt dat de Verdragssluitende Staten zich niet verbinden de in het Verdrag neergelegde economische, sociale en culturele rechten onmiddellijk in hun volle omvang te bewerkstelligen. Ze verbinden zich louter de algehele verwezenlijking van deze rechten als streefdoel te erkennen en met volledige gebruikmaking van de hun ter beschikking staande hulpbronnen en met alle passende middelen tot de verwezenlijking van dit doel te komen. Aangezien de Verdragssluitende Staten slechts deze draagwijdte aan hun verbintenis hebben willen geven, zou niemand erbij gebaat zijn zich direct op de in deze akte neergelegde rechten te beroepen en hun toepassing voor de rechter af te dwingen.

Enfin - troisième remarque - les Pactes ne contiennent aucune disposition en matière de réserves. Les règles générales du droit international concernant les réserves sont, dès lors, applicables en la matière. C'est ainsi que l'ont compris les Etats qui ont jusqu'ici ratifié ou adhéré aux Pactes; certains ont fait des réserves ou des déclarations de nature politique et générale; d'autres en ont formulé relativement à des dispositions spécifiques contenues dans ces instruments.

* * *

Le Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels

Cet instrument comporte cinq parties :

La première (article 1) se réfère au droit des peuples à disposer d'eux-mêmes;

La deuxième (articles 2 à 5) détermine la nature de l'engagement des Etats;

La troisième (articles 6 à 15) détermine le contenu des droits garantis;

La quatrième (articles 16 à 25) a trait au contrôle international;

La cinquième (articles 26 à 31) se rapporte aux clauses finales.

* * *

Première partie

Le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes (article 1)

Cette partie consiste en un seul article ayant pour objet de proclamer le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes. Ce droit n'est inscrit ni dans la Déclaration universelle des droits de l'homme, ni dans la Convention européenne, mais il est également formulé en tête du Pacte international relatif aux droits civils et politiques. Le paragraphe 2 de l'article tire les conséquences économiques de ce droit, en précisant que les peuples peuvent disposer librement de leurs richesses et de leurs ressources naturelles sans préjudice des obligations découlant de la coopération économique internationale. Ce droit se trouve réaffirmé à l'article 25.

* * *

Deuxième partie

Détermination de la nature de l'engagement des Etats (articles 2 à 5)

Il résulte du paragraphe 1 de l'article 2 que les Etats parties au Pacte ne s'engagent pas à assurer immédiatement, dans leur pleine étendue, les droits économiques, sociaux et culturels qui s'y trouvent contenus. Ils ne s'engagent qu'à reconnaître comme objectif le plein exercice de ces droits et à assurer progressivement la réalisation de cet objectif par tous les moyens appropriés et au maximum de leurs ressources disponibles. Tel étant la portée de l'engagement consenti par les Etats en souscrivant au Pacte, nul ne serait fondé à se réclamer directement des droits contenus dans cet instrument et à poursuivre en justice leur exécution.

Het tweede lid van artikel 2, overeenstemmende met het eerste lid van artikel 2 van het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, verbiedt echter elke vorm van discriminatie op de in dat artikel aangegeven gronden bij de geleidelijke verwezenlijking van de in het Verdrag opgesomde rechten. Met deze bepaling heeft men willekeurig gedrag willen uitsluiten, wat niet inhoudt dat verschillen in behandeling op grond van wettige en objectieve overwegingen worden gewaaracht.

Deze interpretatie van het begrip « discriminatie », zoals ze uit de voorbereidende werkzaamheden naar voren is gekomen, strookt met de gekwalificeerde betekenis van deze term zoals die in de internationale praktijk ingang heeft gevonden. De gelijkheid in behandeling wordt gewaar aangedaan zodra voor het gemaakte onderscheid geen objectieve en billijke gronden voorhanden zijn. Om de aanwezigheid van zulke gronden na te gaan moet men zich de vraag stellen of een wettig doel wordt beoogd en of dat doel en de aangewende middelen tot elkaar in een billijke verhouding staan. Ook al dient de non-discriminatie in deze betekenis te worden opgevat met betrekking tot het waarborgen van de rechten ten aanzien van de eigen onderdanen van een Verdragsluitende Staat, houdt het bepaalde in het tweede lid van artikel 2 hoegenaamd niet in — wat de werkzaamheden die aan de rotsrandkoning van de reksr duidelijk hebben gemaakt — dat de Verdragsluitende Partijen zich verbinden aan vreemdelingen merendeels dezelfde rechten te gaan toezeggen als aan eigen onderdanen. De grondslag van onze verordeningen op de buitenlandse arbeidskrachten kon dus gecenzurd in het gedrag. Toch ware het wenselijk dat uitdrukking « nationale afkomst » in deze zin te verduidelijken dat de Belgische Regering het zo ziet dat met deze uitdrukking worden bedoeld de discriminaties die in een Staat onder de eigen onderdanen van die Staat op grond van de vreemde afstamming van sommige onderdanen kunnen worden gemaakt, en niet het onderscheid dat tussen onderdanen van die Staat en personen van vreemde nationaliteit zou worden gemaakt. Een interpretatieve verklaring van die strekking zal worden opgesteld (zie de Bijlage bij de Memorie van Toelichting, blz. 26).

Het derde lid van artikel 2, ten slotte, bepaalt uitdrukkelijk dat de ontwikkelingslanden, daarbij rekening houdend met de rechten van de mens en hun nationale economie, kunnen bepalen in hoeverre zij de in dit Verdrag erkende economische rechten aan niet-onderdanen zullen waarborgen. Deze formulering geeft geen uitsluiting omtrent de vraag wat onder « economische rechten » moet worden verstaan, aangezien het Verdrag ze nergens van de sociale en culturele rechten onderscheidt. Hoe dan ook, rekening houdend met onze Grondwet die in haar artikel 11 bepaalt dat niemand van zijn eigendom kan worden onttrokken dan tegen billijke voorafgaande schadevergoeding, kan de Belgische Regering de bedoelde bepaling niet verstaan als zijnde in tegenspraak met het beginsel op grond waarvan geen maatregel tot onteigening of nationalisering aanvaardbaar is zonder billijke vergoeding. Ook in dit geval zal een interpretatieve verklaring van die strekking worden opgesteld (zie de Bijlage bij de Memorie van Toelichting, blz. 26).

Artikel 3 waarborgt het gelijke recht van mannen en vrouwen op het genot van de in dit Verdrag genoemde rechten.

Met artikel 4 wordt beoogd, alhoewel in vrij algemene termen, iedere willekeurige beknotting van deze rechten door de Staten uit te sluiten.

Artikel 5 voert twee beveiligingsnormen in, onderscheidenlijk betrekking hebbende op eenzijdig de rechten en vrijheden die worden opgesomd in het Verdrag waarvan geen bepaling zodanig mag worden uitgelegd als zou zij voor een Staat, een groep of een persoon het recht inhouden iets te ondernemen wat ten doel heeft die rechten en

Dans la mise en œuvre progressive des droits énoncés dans le Pacte, le paragraphe 2 de l'article 2, qui correspond à l'article 2, paragraphe 1 du Pacte relatif aux droits civils et politiques, interdit néanmoins toute discrimination basée sur certains critères qu'il évoque. Cette disposition tend à écarter un comportement arbitraire, et non des différences de traitement fondées sur des considérations légitimes et objectives.

Cette interprétation du concept de « discrimination », telle qu'elle résulte des travaux préparatoires, est conforme à l'acception qualifiée de ce terme, entrée dans la pratique internationale. Le critère de la violation de l'égalité de traitement est l'absence de justification objective et raisonnable de distinction; l'existence d'une telle justification doit, en effet, s'apprécier eu égard à un but légitime et à un rapport raisonnable de proportionnalité entre ce but et les moyens employés. Si la non-discrimination s'impose dans cette acception quant à la garantie des droits à l'endroit des propres ressortissants d'un Etat contractant, la disposition prévue au paragraphe 2 de l'article 2 ne signifie nullement, à la lumière des travaux qui ont présidé à son élaboration, que les Etats parties au Pacte s'engagent à garantir d'office aux étrangers les mêmes droits qu'à leurs nationaux. Elle n'entame donc en rien le principe de notre réglementation de la main-d'œuvre étrangère. Il y aurait cependant intérêt à expliciter l'expression « origine nationale » en ce sens que le Gouvernement belge entend bien que la signification de ce terme vise les discriminations qui pourraient être faites dans un Etat parmi les propres ressortissants de cet Etat en raison de l'ascendance étrangère de certains de ceux-ci, et non la distinction qui serait faite entre, d'une part, les ressortissants de cet Etat et, d'autre part, les personnes de nationalité étrangère. Une déclaration interprétative sera élaborée en ce sens (voir l'Annexe à l'exposé des motifs, page 26).

Enfin, le paragraphe 3 du même article 2 dispose explicitement que les pays en voie de développement, compte tenu des droits de l'homme et de leur économie nationale, peuvent déterminer dans quelle mesure ils garantiront les droits économiques reconnus dans le Pacte à des non-ressortissants. Ce libellé laisse ouverte la question de savoir ce qu'il faut entendre par « droits économiques », que le Pacte ne distingue nulle part des droits sociaux et culturels. En tout état de cause, pareille disposition ne saurait être comprise par le Gouvernement belge, compte tenu de notre droit constitutionnel et en vertu duquel nul ne peut être privé de sa propriété sans juste et préalable indemnité (article 11), comme contrevenant au principe selon lequel aucune mesure d'expropriation ou de nationalisation ne saurait être admise sans compensation équitable. Une déclaration interprétative sera également élaborée en ce sens (voir l'Annexe à l'exposé des motifs, page 26).

L'article 3 garantit le droit égal de l'homme et de la femme au bénéfice de tous les droits faisant l'objet du Pacte.

Quant à l'article 4, il tend à exclure, en termes assez généraux, toute limitation arbitraire de ces droits par les Etats.

L'article 5 développe deux normes de sauvegarde, concernant respectivement les droits ou libertés énoncés dans le Pacte, dont aucune disposition ne peut être interprétée comme autorisant un Etat, un groupement ou un individu à se livrer à leur destruction ou à leur limitation abusive, et les droits fondamentaux de l'homme reconnus ou en

vrijheden te vernietigen of op buitensporige wijze te beperken, en, anderdeels, op de fundamentele rechten van de mens die uit hoofde van andere bronnen van positief recht dan dit Verdrag worden erkend dan wel besaan.

Derde deel

De inhoud van de gewaarborgde rechten (artikelen 6 tot 15)

Krachtens artikel 6 verbinden de Staten die partij zijn bij dit Verdrag zich her recht op arbeid, vrijelijk gekozen of aanvaard, te erkennen: (eerste lid) en de maatregelen te nemen welke nodig zijn ter volledige verwezenlijking van dit recht (tweede lid).

Aan het in dit artikel bedoelde oogmerk wordt in ons land ten volle tegemoet gekomen, o.a. door een beleid te volgen dat op volledige rewerkstelling en voorkoming van werkloosheid is gericht, door het organiseren van diensten voor beroepsoriëntering ingevolge de wetten van 1 april 1960 en van 16 april 1963 met betrekking tot de mindervaliden, alsmede door het bestaan van een over het gehele grondgebied gespreid net van scholen voor onderwijs met volledig en beperkt leerplan.

Her feir echrer dar, naar luid van her eerste lid, het recht op arbeid revens insluit het recht van een ieder op de mogelijkheid in zijn onderhoud te voorzien door middel van vrijelijk gekozen of aanvaarde werkzaamheden, mag, evenmin als het bepaalde in artikel 2, tweede lid, worden uirgelegd als zijnde een beperking van het recht van een Staat om de binnenkomst en de tewerkstellingsvoorwaarden van vreemde arbeidskrachten op zijn grondgebied te reglementeren.

Krachtens artikel 7 erkennen de Staten die partij zijn bij het Verdrag her recht op billijke en gunstige arbeidsvoorwaarden die in her bijzonder het volgende waarborgen :

- a) een billijk loon en gelijke beloning voor werk van gelijke waarde zonder onderscheid van welke aard ook, met name ten nadele van de vrouw;
- b) veilige en hygiënische arbeidsomstandigheden;
- c) gelijke kansen voor een ieder op bevordering;
- d) rustpauzen, vrije tijd, redelijke duur van de werktijd, vakanties met behoud van loon, behoud van loon op algemeen erkende feestdagen.

Deze doelstellingen worden in België gewaarborgd, zowel in de nationale wergeving als in de verdragen betreffende de Europese Gemeenschappen.

Artikel 8 heeft betrekking op de syndicale rechten en vrijheid. Luidens het eerste lid verbinden de Staten die partij zijn bij het Verdrag her volgende te waarborgen :

- a) het recht van een ieder vakverenigingen op te richten en zich aan te sluiten bij de vakvereniging van zijn keuze; aan de uitoefening van dit recht mogen geen beperkingen worden verbonden, behalve die welke bij de wet zijn voorgeschreven en die in een democratische samenleving geboden zijn in het belang van de nationale veiligheid of de openbare orde, dan wel voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen;

- b) het recht van vakverenigingen, nationale en internationale overkoepelende organen te vormen, zonder uitdrukkelijke beperking van welke aard ook;

- c) het recht van vakverenigingen vrijelijk hun werkzaamheden te ontplooiën, zonder andere beperkingen dan die welke sub a) zijn vermeld;

vigueur en vertu d'autres sources de droit positif que le Pacte.

Troisième partie

Le contenu des droits garantis (articles 6 à 15)

Par l'article 6, les Etats parties au Pacte s'engagent à reconnaître le droit au travail librement choisi ou accepté (paragraphe 1) et à prendre les mesures nécessaires en vue d'assurer le plein exercice de ce droit (paragraphe 2).

L'objectif visé par cet article est pleinement rencontré dans notre pays, notamment par la politique de plein emploi poursuivie en vue de la prévention du chômage, par la politique de lutte contre le chômage et plus particulièrement le chômage des jeunes, par l'organisation de services d'orientation professionnelle, sur base des lois du 1er avril 1960 et du 16 avril 1963 (handicapés), par l'existence d'un réseau très dense d'écoles d'enseignement de plein exercice et d'enseignement à horaire réduit couvrant l'ensemble du territoire, et par l'octroi de facilités sous forme de congés spéciaux rémunérés octroyés aux travailleurs qui suivent certains cours de formation.

Le fait, d'autre part, que le droit au travail comprenne, aux termes du paragraphe 1, le droit qu'a toute personne de gagner sa vie par un travail librement choisi ou accepté ne saurait pas plus que la disposition de l'article 2, paragraphe 2 précité, être interprété comme une limitation du droit d'un Etat de réglementer l'accès et les conditions d'emploi de la main-d'œuvre étrangère sur son territoire.

En vertu de l'article 7, les Etats parties reconnaissent le droit à des conditions de travail justes et favorables qui assurent notamment :

- a) un salaire équitable et une rémunération égale pour un travail de valeur égale sans distinction aucune, notamment au dépens des femmes;
- b) la sécurité et l'hygiène du travail;
- c) la même possibilité de promotion pour tous;
- d) le repos, les loisirs, la limitation de la durée de travail, les congés payés, la rémunération des jours fériés.

Ces objectifs sont assurés en Belgique, tant dans le contexte de la législation nationale que des traités concernant les Communautés européennes.

L'article 8 concerne les droits syndicaux et la liberté syndicale. Aux termes du premier paragraphe, les Etats parties au Pacte s'engagent à assurer :

- a) le droit qu'a toute personne de former avec d'autres des syndicats et de s'affilier au syndicat de son choix, l'exercice de ce droit ne pouvant faire l'objet que des seules restrictions prévues par la loi et qui constituent des mesures nécessaires, dans une société démocratique, dans l'intérêt de la sécurité nationale ou de l'ordre public, ou pour protéger les droits et libertés d'autrui;

- b) le droit des syndicats de former des fédérations ou des confédérations nationales ou internationales, sans aucune restriction explicite;

- c) le droit des syndicats d'exercer librement leurs activités sans autres limitations que celles énoncées au a);

d) het stukingsrecht, hier zonder beperking evenwel, doch mits hier wordt uitoefend overeenkomstig de wetten van het desbetreffende land.

Uit het tweede lid blijkt echter dat dit artikel niet verhindert het treffen van wettelijke maatregelen ter beperking van de uitoefening van deze rechten door leden van de gewapende macht, van de politie of van het ambtelijk apparaat.

Her derde lid omvat een clausule tot vrijwaring van het Verdrag 87 van de Internationale Arbeidsorganisatie betreffende de vrijheid tot het oprichten van vakverenigingen en de bescherming van het vakverenigingsrecht.

Algemeen gezien weerspiegelen deze bepalingen de praktijk die op het ogenblik in ons land bestaat. Verwezen kan worden naar artikel 20 van de Grondwet en naar de wet van 24 mei 1921 betreffende de vrijheid van vereniging die de in lid 1 a), b) en c) bedoelde rechten waarborgen.

Het bepaalde in lid 1 d) en lid 2 is conform de normen op de openbare orde in België en voegt daaraan niets toe, wat in een toelichtende verklaring nader zal worden aangegeven. Met name moet onder « wettelijke beperkingen » voor de toepassing van het tweede lid worden verstaan de beperkingen voortvloeiende uit elke norm, van welke aard ook, ter zake van de openbare orde in België.

Krachtens artikel 9 erkennen de Staten die partij zijn bij het Verdrag het recht van een ieder op sociale zekerheid, een oogmerk waaraan de Belgische nationale wergeving al voldoet.

Artikel 10 voorziet in de bescherming van het gezin, dat de natuurlijke en fundamentele kern van de maatschappij vormt (lid 1), in een bijzondere bescherming te verlenen aan werkende moeders gedurende een redelijke periode voor en na de geboorte van hun kind (lid 2) en in bijzondere maatregelen ter bescherming van kinderen en jeugdige personen inzonderheid wat hun tewerkstelling betreft (lid 3). Deze verschillende vormen van bescherming zijn in België gewaarborgd: de wetgeving op de arbeidsovereenkomst en de tewerkstelling verleent aan de werknemer de in het tweede lid bedoelde waarborgen; aan de bijzondere bescherming van kinderen en jeugdige personen wordt in ons land eveneens in diverse wetten en verordeningen aandacht besteed.

Artikel 11 erkent het recht van een ieder op een behoorlijke levensstandaard voor zichzelf en zijn gezin. Dit oogmerk dient in de eerste plaats te worden nagestreefd binnen het raam van de artikelen 6 en 9 betreffende het recht op arbeid en sociale zekerheid. In ons land staat dit aspect centraal in de bekommernissen van de overheid. Waar in het eerste lid van artikel 11 aan de internationale samenwerking in deze samenhang een essentieel belang wordt roegemerkt, mag wel worden gewezen op het belang dat België aan de ontwikkelingssamenwerking hecht, waardoor men precies de levensomstandigheden wil verbeteren en de levensstandaard optrekken. Ook in Europees verband, ter uitvoering van de verdragen tot instelling van de Europese Gemeenschappen, wordt dit doel nagestreefd.

Het tweede lid van artikel 11 verkondigt het fundamentele recht gevestigd te zijn tegen honger. Deze bepaling belandt in de eerste plaats de ontwikkelingslanden aan. België draagt hij aan herbestrijden van de honger in de wereld door mee te doen aan acties opgezet in het kader van de W. G. O. en het wereldvoedselprogramma, UNICEF en andere internationale instanties, door het verspreiden van bilaterale en multilaterale hulp bij rampen, enz. In deze samenhang verdient ook het gemeenschappelijk landbouwbeleid van de E. E. G. te worden vermeld.

Artikel 12 heeft betrekking op het recht van een ieder op lichamelijke en geestelijke gezondheid en somt de maat-

d) le droit de grève, assuré non pas de façon illimitée mais lorsqu'il se trouve être exercé conformément aux lois de chaque pays.

Le deuxième paragraphe précise cependant que cet article n'empêche pas de soumettre à des restrictions légales l'exercice des droits y évoqués par les membres des forces armées, de la police ou de la fonction publique.

Le troisième paragraphe comporte une disposition de sauvegarde en faveur de la convention 87 de l'O. I. T. concernant la liberté syndicale et la protection du droit syndical.

Dans l'ensemble, ces dispositions reflètent la pratique existant actuellement dans notre pays. On pourrait rappeler l'article 20 de la Constitution ainsi que la loi du 24 mai 1921 sur la liberté d'association qui garantissent les droits visés sous le paragraphe 1 a), b) et c). Quant aux dispositions de l'alinéa 1 d) et du paragraphe 2, ainsi qu'il sera précisé dans une déclaration explicative, elles sont conformes aux normes qui régissent l'ordre public belge et n'y apportent rien de nouveau. En particulier, il faut entendre par « restrictions légales », au sens du paragraphe 2, celles découlant de toute norme, quelle qu'elle soit, afférente à l'ordre public belge.

En vertu de l'article 9, les Parties reconnaissent le droit de toute personne à la sécurité sociale, objectif qui est également rencontré en Belgique par la législation nationale.

L'article 10 concerne la protection à accorder à la famille en tant qu'élément naturel et fondamental de la société (paragraphe 1), une protection spéciale à assurer aux mères salariées pendant une période de temps raisonnable avant et après la naissance des enfants (paragraphe 2) et des mesures spéciales de protection en faveur de tous les enfants et adolescents, en particulier dans le domaine du travail (paragraphe 3). Ces différentes zones de protection sont garanties en Belgique; la législation sur le contrat de travail et d'emploi assure aux travailleuses les garanties prévues au paragraphe 2; quant à la protection spéciale des enfants et adolescents, elle fait également l'objet, dans notre pays, de diverses dispositions législatives ou réglementaires.

L'article 11 reconnaît le droit de toute personne à un niveau de vie suffisant pour elle-même et pour sa famille. Cet objectif doit être poursuivi avant tout dans le cadre des articles 6 et 9 concernant le droit au travail et à la sécurité sociale. Dans notre pays, ce souci demeure au centre des préoccupations des autorités publiques. Quant à la coopération internationale, reconnue à cet effet d'importance essentielle aux termes du premier paragraphe de l'article 11, il importe de souligner l'intérêt marqué par la Belgique pour la coopération au développement, qui tend précisément à améliorer les conditions de vie et à relever le niveau d'existence. Cet objectif est également poursuivi, dans le cadre proprement européen, en exécution des traités instituant les Communautés européennes.

Le second paragraphe de l'article 11 comporte le droit fondamental d'être à l'abri de la faim. Cette disposition concerne plus particulièrement les pays en voie de développement. Dans ce contexte, la Belgique participe à l'action en vue d'enrayer la faim dans le monde par le canal de la F. A. O. et du programme alimentaire mondial, de l'UNICEF et d'autres instances internationales, par l'assistance bilatérale ou multilatérale en cas de catastrophe, etc. Il convient de mentionner dans le même contexte la politique agricole commune de la C. E. E.

L'article 12 concerne le droit de toute personne à la santé physique et mentale et énumère les mesures à prendre

regelen op die de Surcn diccn te nemcn met het oOß op de volledige verwezenlijking van dit recht. De Belgische wetgeving voorziet ruimschoots in al deze maatregelen.

De artikelen 13, 14 en 15 van het Verdrag slaan op onderwijs en cultuur.

Artikel 13 erkent het recht van een ieder op onderwijs. Het eerste lid van het artikel legt het beginsel vast en bepaalt waarop het onderwijs behoort gericht te zijn. Het tweede lid omvat de minimale voorwaarden waaraan het onderwijs moet voldoen ten einde dit recht volledig te verwezenlijken. Het derde lid verzoekt de Staten zich te verbinden de vrijheid te eerbiedigen van ouders om andere dan door de overheid opgerichte scholen te kiezen, die beantwoorden aan door de Staat vast te stellen of goed te keuren minimum onderwijsnormen, en de godsdienstige en zedelijke opvoeding van hun kinderen te verzekeren overeenkomstig hun eigen overtuiging. Deze tekst is volledig identiek met die van het vierde lid van artikel 18 van het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten. Verder stemt hij in hoge mate overeen met de tekst van de tweede zinsnede van artikel 2 van het Eerste Toegevoegde Protocol bij het Europese Verdrag inzake de rechten van de mens.

Het vierde en laatste lid van artikel 13 erkent de vrijheid inrichtingen voor onderwijs op te richten. Het in dit artikel nergensgdc programma is in ons land volledig verwezenlijkt.

De bepalingen van artikel 14, waarin nog eens gehandeld wordt over de verplichting om binnen een redelijk aantal jaren het beginsel van verplicht kosteloos lager onderwijs voor allen volledig uit te voeren, doen voor ons land nimmer zaken.

Artikel 15 erkent het recht van een ieder deel te nemen aan het culturele leven en houdt met name de verbintenis in de vrijheid te eerbiedigen die onontbeerlijk is voor het verrichten van wetenschappelijk onderzoek en scheppend werk. Wat België aangaat, is aan al deze vereisten voldaan. Deze bepalingen zijn te zien als de tenuitvoerlegging van artikel 27 van de Universele Verklaring van de rechten van de mens.

* * *

Vierde deel

De internationale controle

(artikelen 16 tot 25)

Het belangrijkste instrument voor internationale controle op de toepassing van het Verdrag bestaat uit een systeem van rapporten die de Staten indienen over de maatregelen die zij hebben genomen en de vorderingen die zij hebben gemaakt bij de totstandkoming van de in dit Verdrag erkende rechten, alsmede, in voorkomende gevallen, over de factoren en moeilijkheden die de mate van vervulling van hun verplichtingen ongunstig hebben beïnvloed (art. 16 en 17).

Voor het indienen van de rapporten is geen termijn vastgesteld; het zal echter in afleveringen gebeuren, overeenkomstig een door de Economische en Sociale Raad, waaraan de rapporten ter bespreking worden toegezonden, in te stellen schema, na raadpleging van de Staten die partij zijn bij het Verdrag en van de gespecialiseerde organisaties van de V. N. De Raad kan regelingen treffen met de gespecialiseerde organisaties met betrekking tot het rapporteren aan de Raad over de vorderingen die zijn gemaakt bij de inachtneming van de bepalingen van het Verdrag die binnen het kader van hun werkzaamheden vallen (art. 18). De Economische en Sociale Raad kan de door de Staten en

par les Etats en vue d'assurer le plein exercice de ce droit. Ces dispositions sont largement rencontrées par la législation belge.

Les articles 13, 14 et 15 du Pacte se rapportent à l'éducation et à la culture.

L'article 13 reconnaît au bénéfice de toute personne le droit à l'éducation. Le paragraphe 1 de l'article pose le principe et en détermine les finalités. Le paragraphe 2 établit les conditions minimales de l'enseignement en vue d'assurer le plein exercice de ce droit. Le paragraphe 3 demande aux Etats de s'engager à respecter la liberté des parents de choisir d'autres établissements que ceux des pouvoirs publics, mais conformes aux normes minimales qui pourraient être prescrites ou approuvées par l'Etat, et " d'assurer l'éducation religieuse et morale de leurs enfants conformément à leurs propres convictions ". Ce texte est le même que celui du paragraphe 4 de l'article 18 du Pacte relatif aux droits civils et politiques; il correspond, d'autre part, de très près à celui de la deuxième phrase de l'article 2 du premier Protocole additionnel à la Convention européenne des droits de l'homme.

Enfin, le paragraphe 4 de l'article 13 reconnaît la liberté de créer et de diriger des établissements d'enseignement. Le programme prévu par cet article a été pleinement réalisé dans notre pays.

Les dispositions de l'article 14 qui réitèrent l'obligation de réaliser dans un nombre raisonnable d'années la pleine application du principe de l'enseignement primaire obligatoire et gratuit pour tous sont pour notre pays sans objet.

L'article 15 qui reconnaît à chacun le droit de participer à la vie culturelle et comporte, en particulier, l'engagement de respecter la liberté indispensable à la recherche scientifique et aux activités créatrices, est pleinement réalisé en ce qui concerne la Belgique. Ses dispositions constituent la mise en œuvre de l'article 27 de la Déclaration universelle des droits de l'Homme.

* * *

Quatrième partie:

Le contrôle international

(articles 16 à 25)

Le principal instrument de contrôle international sur l'application du Pacte consiste en un système de rapports présentés par les Etats sur les mesures qu'ils auront adoptées et sur les progrès accomplis en vue d'assurer le respect des droits reconnus dans le Pacte ainsi que, le cas échéant, sur les facteurs et les difficultés qui les empêcheraient de s'acquitter pleinement de leurs obligations (art. 16 et 17).

Il n'a pas été prévu de délai pour la transmission de ces rapports qui seront toutefois présentés par étapes selon un programme à établir après consultation des Etats parties et des institutions spécialisées de l'ONU par le Conseil économique et social auquel ces rapports seront transmis pour examen. Le Conseil pourra conclure avec les institutions spécialisées des arrangements en vue de la présentation par celles-ci de rapports relatifs aux progrès accomplis quant à l'observation des dispositions du Pacte qui entrent dans le cadre de leurs activités (art. 18). Les rapports transmis par les Etats de même que ceux qui communiquent les institutions spécialisées peuvent être renvoyés par le

de gespecialiseerde organisaties ingediende rapporten ter bestudering en algemene aanbeveling of ook nog ter informatie aan de Commissie voor de rechten van de mens doen toekomen. De Staren en de gespecialiseerde organisaties kunnen de Raad opmerkingen doen toekomen betreffende elke algemene aanbeveling van de Commissie voor de rechten van de mens. De Economische en Sociale Raad kan bij de Algemene Vergadering rapporten met aanbevelingen van algemene aard indienen, alsmede gegevens ontvangen van de Staten betreffende de maatregelen die zijn genomen en de vorderingen die zijn gemaakt om de inachtneming van de in het Verdrag erkende rechten te verzekeren (art. 21).

Verder wordt nog in andere internationale maatregelen voor de totstandkoming van de in het Verdrag erkende rechten voorzien: artikel 23 somt bij wijze van voorbeeld een lijst van zulke maatregelen op, zodat duidelijk wordt waarin ze in het algemeen kunnen bestaan.

Artikel 24 bevat een clausule die de bevoegdheid van de Verenigde Naties, hun organen en gespecialiseerde instellingen vrijwaart.

Artikel 25 herhaalt een bepaling van artikel 1, waarop bij de bespreking van dat artikel al is gewezen.

* * *

Vijfde deel

Slotbepalingen

(artikelen 26 tot 31)

Dit laatste deel bevat de gebruikelijke bepalingen met betrekking tot de ondertekening, bekrachtiging, toetreding, inwerkingtreding en wijzigingsprocedure.

Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten

Deze akte omvat zes delen:

Het eerste deel (artikel 1) beroept zich op het zelfbeschikingsrecht van de volken;

Het tweede (artikelen 2 tot 5) bepaalt hoe en in hoeverre de Staten zich verbinden;

Het derde (artikelen 6 tot 27) omschrijft de inhoud van de gewaarborgde rechten;

Het vierde (artikelen 28 tot 45) handelt over de internationale controle;

Het vijfde (artikelen 46 tot 47) omvat vrijwaringsclausules.

Het zesde (artikelen 48 tot 53) handelt over de slotbepalingen.

• • •

Eerste deel

Het zelfbeschikingsrecht van de volken

(artikel 1)

Het enige artikel van dit eerste deel is identiek met artikel 1 van het Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten.

nr nr nr

Conseil économique et social à la Commission des droits de l'homme aux fins d'étude et de recommandation d'ordre général ou pour information. Les Etats et les institutions spécialisées peuvent présenter au Conseil des observations sur toute recommandation d'ordre général faite par la Commission des droits de l'homme; le Conseil économique et social peut présenter à l'Assemblée générale des rapports contenant des recommandations de caractère général et des renseignements reçus des Etats sur les mesures prises et les progrès accomplis en vue d'assurer le respect des droits reconnus dans le Pacte (article 21).

D'autres mesures d'ordre international en vue d'assurer la réalisation des droits reconnus dans le Pacte ont été prévues: l'article 23 en donne une liste exemplative qui permet d'en déterminer le caractère général.

L'article 24 contient une clause de réserve de compétence au profit des Nations-Unies, leurs organes et institutions.

Quant à l'article 25, il réitère une disposition de l'article 1, comme il a été signalé à l'occasion du commentaire consacré à cet article.

nr nr nr

Cinquième partie

Les clauses finales

(articles 26 à 31)

Cette dernière partie comporte les dispositions usuelles relatives à la signature du Pacte, à sa ratification, à l'adhésion, à son entrée en vigueur et à la procédure à suivre en cas d'amendements.

Le pacte international relatif aux droits civils et politiques

Cet instrument comporte six parties:

La première (article 1) se réfère aux droits des peuples à disposer d'eux-mêmes;

La deuxième (articles 2 à 5) détermine la nature et l'étendue de l'engagement des Etats;

La troisième (articles 6 à 27) détermine le contenu des droits garantis;

La quatrième (articles 28 à 45) a trait au contrôle international.

La cinquième (articles 46 à 47) contient des clauses de sauvegarde;

La sixième (articles 48 à 53) se rapporte aux clauses finales.

* * *

Première partie

Le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes

(article 1)

Le seul article qui fait l'objet de cette partie est identique à l'article 1 du Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et culturels.

nr nr nr

Twede deel

In hoc verband verbinden zich de Staten
(artikelen 2 tot 5)

Artikel 2 van het Verdrag, verwant met de artikelen 1, 13 en 14 van het Europees Verdrag, wil dat de Staten zich verbinden de rechten van de mens zonder onderscheid van welke aard ook te eerbiedigen en, in geval van schending van deze rechten, in een daadwerkelijke rechtshulp te voorzien.

a) Het eerste lid bepaalt de personen wier rechten de Staat zich verbindt te eerbiedigen en te verzekeren: «een ieder die binnen zijn grondgebied verblijft en aan zijn rechtsmacht onderworpen is». Deze bepaling is beperkender dan die van artikel 1 van het Europees Verdrag waarin geen voorwaarde met betrekking tot het grondgebied voorkomt. Ten aanzien van de personen wier rechten verzekerd behoren te worden verbiedt het eerste lid iedere discriminatie op grond van bepaalde criteria die het opsomt; behalve dat in plaats van «discriminatie» de term «onderscheid» wordt gebruikt, is de tekst identiek met die van het eerste lid van artikel 2 van het eerste Verdrag. Een verbod van een gelijksoortige discriminatie is ook al geformuleerd in artikel 14 van het Europees Verdrag waarin, behalve de hier vermelde criteria, ook nog «het behoren tot een nationale minderheid» als criterium wordt aangevoerd. Overigens komt in artikel 26 van het Verdrag een bepaling voor die speciaal voor de ethnische, godsdienstige of linguïstische minderheden is besreemd.

b) Ingevolge het tweede lid van artikel 2 verbinden de Staten zich de in het Verdrag erkende rechten in hun nationaal rechtsbestel te verwezenlijken, voor zover de bestaande wetgeving hierin niet al voorziet. De juiste betekenis van dit lid dient te worden gezien in het licht van het eerste lid van hetzelfde artikel 2, krachtens hetwelk de Staten zich verbinden de in het Verdrag erkende rechten te eerbiedigen en te verzekeren. De hier gebruikte terminologie wijkt, wat de zin ervan betreft, sterk af van het eerste artikel van het Europees Verdrag dat de term «verzekeren» bezigt. Het gebruik van dezelfde uitdrukking «zich verbinden» in samenhang met de op grond van het tweede lid van artikel 2 van het Verdrag te nemen maatregelen valt te verklaren door de noodzaak, gelet op de zeer grote omvang van de door het Verdrag verzekerde rechten en de aanzienlijke verschillen in het politieke en juridische bestel van de lidstaten der Verenigde Naties die ze moeten bekrachtigen, enige soepelheid in te willigen met betrekking tot het uitvoeren van de verplichting de interne wetgeving aan de internationale akte aan te passen. Ook al moeten de in het Verdrag erkende rechten met ingang van de bekrachtiging door de Staten verwezenlijkt worden, blijkt uit de uitlegging van artikel 2 dat de bepalingen van deze akte dienen te worden begrepen als zijnde een oproep tot de Staten die er partij bij zijn om wanneer het gaat om rechten die niet reeds op grond van de nationale wetgeving van kracht zouden zijn van de verwezenlijking werk te gaan maken «overeenkomstig hun staatsrechtelijke procedures» en door middel van regelingen die, in voorkomende gevallen, het aannemen van andere maatregelen voor de realisering in het nationale recht mogelijk maken. Alhoewel hiervoor geen tijdslimiet is vastgesteld, wordt in artikel 40, krachtens hetwelk de Staten zich verbinden rapporten in te dienen zodat controle mogelijk is, duidelijk te kennen gegeven dat met het oog op de toetsrandbrenging van de in het Verdrag erkende rechten zowel maatregelen als vooruitgang op het stuk van het genot van de rechten worden verwacht.

Deuxième partie

Détermination de la nature de l'engagement des Etats
(articles 2 à 5)

L'article 2 du Pacte, que l'on peut rapprocher des articles 1, 13 et 14 de la Convention européenne, a pour objet l'engagement des Etats de respecter les droits de l'homme sans distinction aucune et de garantir un recours utile en cas de violation.

a) Le paragraphe 1 détermine les personnes dont les Etats s'engagent à respecter et à garantir les droits: «tous les individus se trouvant sur leur territoire et relevant de leur compétence». Cette disposition est plus restrictive que celle de l'article 1 de la Convention européenne, qui ne comporte pas de condition relative au territoire. Dans cette détermination des personnes dont les droits doivent être garantis, le paragraphe 1 interdit toute discrimination basée sur certains critères qu'il énumère; hors l'emploi du mot «distinction» au lieu de «discrimination», le libellé est identique à celui de l'article 2, paragraphe 1 du premier pacte. Une interdiction de discrimination analogue se trouve déjà formulée à l'article 14 de la Convention européenne, qui comporte en plus, parmi les critères évoqués, l'«appartenance à une minorité nationale»; Le Pacte, à l'article 27, contient toutefois une disposition spéciale concernant les minorités ethniques, religieuses ou linguïstiques.

b) Le paragraphe 2 de l'article 2 comporte l'engagement des Etats de mettre en œuvre, dans leur ordre juridique interne, les droits reconnus dans le Pacte, pour autant que ceux-ci n'y soient pas déjà reconnus par la législation en vigueur. Le sens précis de ce paragraphe doit être interprété en fonction du paragraphe 1 du même article 2, en vertu duquel les Etats «s'engagent à respecter et à garantir» les droits reconnus dans le Pacte; terminologie très différente, quant au sens, de celle de l'article premier de la Convention européenne, qui utilise l'expression «reconnaissent». Le recours à la même expression «s'engagent» à propos des arrangements à prendre en vertu du paragraphe 2 de l'article 2 du Pacte s'explique par la nécessité, compte tenu de l'étendue considérable des droits garantis par le Pacte et de la grande diversité des systèmes politiques et juridiques des Etats membres des Nations Unies, appelés à les ratifier, de garantir une certaine souplesse dans l'accomplissement de l'obligation d'adapter la législation interne à l'instrument international. Si les droits garantis par le Pacte doivent être mis en œuvre par les Etats dès la ratification, les dispositions de cet instrument, selon l'interprétation de l'article 2, n'en doivent pas moins être comprises, comme appelant, lorsqu'il s'agit de droits qui ne seraient pas déjà en vigueur sur base de la législation nationale, une réalisation ultérieure par les Etats parties «en accord avec leurs propres procédures constitutionnelles») et au moyen d'«arrangements devant permettre», le cas échéant, l'adoption de mesures complémentaires de mise en œuvre dans le droit national. S'il n'a pas été reconnu de limite de temps précise à cet effet, l'idée de mesures à arrêter pour donner suite aux droits reconnus dans le Pacte ainsi que de progrès à réaliser dans la jouissance de ces droits n'en a pas moins été mise en relief d'une façon significative à l'article 40, en vertu duquel les Etats s'engagent à présenter des rapports au titre de contrôle.

c) Ingevolge het derde lid van artikel 2 verbinden de Staten zich daadwerkelijke rechtshulp te verzekeren in geval van schending van de in het Verdrag erkende rechten en vrijheden.

In artikel 3 verbinden de Staten zich uitdrukkelijk het gelijke recht van mannen en vrouwen op het genot van alle in het Verdrag genoemde burgerrechten en politieke rechten te verzekeren. Het voegt niets toe aan de bepalingen van artikel 2.

Artikel 4 handelt over van het Verdrag afwijkende maatregelen die de Staten in een algemene noodtoestand mogen nemen. In zijn geheel lijkt het vrij goed op artikel 15 van het Europees Verdrag. In tegenstelling hiermee maakt het geen gewag van een oorlogsroesrand als zodanig. De verklaring hiervoor is de volgende: het leek weinig gepast in een akte die onder de auspiciën van de Verenigde Naties, een organisatie die voor de vrede instaat tot stand is gekomen, uitdrukkelijk met de mogelijkheid van een oorlog rekening te houden. Uit de voorbereidende werkzaamheden blijkt dat wat de zeer algemene omschrijving «algemene noodtoestand» die een bedreiging vormt voor het bestaan van het volk mede een oorlogstoestand is bedoeld. Vooraleer een Staat van het Verdrag mag afwijken is revens vereist dat de aanwezigheid van een noodtoestand officieel is afgekondigd. Een soortgelijke voorafgaande voorwaarde kent het Europees Verdrag niet. Anders ook dan dit laatste verbiedt artikel 4, ingeval van het Verdrag wordt afgeweken, iedere maatregel die een discriminatie inhoudt uitsluitend op grond van zekere criteria, overigens minder talrijk dan in artikel 2 eerste lid. Van de artikelen waarvan geen enkele afwijking wordt geduld, zelfs niet in een noodtoestand, zijn er vier waarvan de bepalingen met die van het Europees Verdrag overeenstemmen doch niet identiek zijn: het recht op het leven (art. 6), het verbod van foltering (art. 7) en slavernij (art. 8), strafwetten hebben geen terugwerkende kracht (art. 15). Daarenboven verbiedt het tweede lid van artikel 4 van het Verdrag elke afwijking met betrekking tot drie rechten ten aanzien waarvan in het Europees Verdrag geen vergelijkbaar verbod aanwezig is: het betreft het recht dat niemand gevangen mag worden genomen wegens het ruet nakomen van een uit een overeenkomst voortvloeiende verplichting (art. II), het recht als persoon erkend te worden voor de wet (art. 16) alsmede de vrijheid van denken, geweten en godsdienst (art. 18). Tenslotte hebben de Staten die van de in artikel 4 bedoelde afwijkingen gebruik maken de plicht daarvan kennisgeving te doen.

In dit verband weze eraan herinnerd dat onze Grondwet, die de Belgen hun fundamentele rechten en vrijheden waarborgt, noch geheel, noch ten dele kan worden geschorst (art. 130).

De bepalingen van artikel 5 zijn identiek met die van artikel 5 van het Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten die al eerder zijn besproken.

* * *

Derde Deel

Draagwijdte van de gewaarborgde rechten (artikel 6 tot 27)

Het eerste van deze rechten dat door artikel 6 wordt gewaarborgd, is het recht op het leven. Dat artikel heeft als tegenhanger artikel 2 van het Europees Verdrag. De grenzen waarbinnen beroving van het leven is toegelaten, worden in de laatstgenoemde akte echter nauwkeuriger omschreven. De uitdrukking «naar willekeur», vervat in het eerste lid van artikel 6, waarvan men de vaagheid kan

c) Le paragraphe 3 de l'article 2 contient l'engagement des Etats de garantir un recours utile en cas de violation des droits et libertés reconnus dans le Pacte.

L'article 3 précise l'engagement des Etats à assurer le droit égal des hommes et des femmes à jouir de tous les droits civils et politiques énoncés dans le Pacte; il n'ajoute rien aux dispositions de l'article 2.

L'article 4 a pour objet les mesures dérogatoires au Pacte, que peuvent prendre les Etats en cas de danger public exceptionnel. Il apparaît, dans l'ensemble, assez proche de l'article 15 de la Convention européenne. A la différence de celui-ci, il omet, cependant, toute référence expresse au cas de guerre. L'absence de cette référence tient au fait qu'il a paru peu approprié dans un instrument conçu sous les auspices des Nations Unies, organisation chargée d'assurer la paix, de réserver une mention explicite à l'éventualité de la guerre. Il faut considérer, à la lumière des travaux préparatoires, que ce cas est couvert par la notion très large de «danger public exceptionnel» menaçant l'existence de la Nation. Il faut, d'autre part, que le danger public exceptionnel ait été proclamé par un acte officiel pour qu'un Etat puisse déroger au Pacte; pareille condition préalable n'existe pas dans la Convention européenne. En outre, à la différence de cette dernière, l'article 4 interdit, en cas de dérogation, toute mesure entraînant une discrimination fondée uniquement sur certains critères, au reste moins étendus que ceux de l'article 2 paragraphe 1. Quant aux articles du Pacte auxquels, même en cas de situation d'urgence, aucune dérogation n'est admise, quatre d'entre eux ont des dispositions correspondantes mais non identiques dans la Convention européenne: droit à la vie (art. 6), interdiction de la torture (art. 7) et de l'esclavage (art. 8), non rétroactivité des lois pénales (art. 15). Mais l'article 4, paragraphe 2 du Pacte interdit en outre toute dérogation en ce qui concerne trois droits au sujet desquels il n'y a pas d'interdiction correspondante dans la Convention européenne: il s'agit de l'emprisonnement pour dettes civiles (art. II), du droit à la reconnaissance de la personnalité juridique (art. 16) ainsi que de la liberté de pensée, de conscience et de religion (art. 18). Enfin, des formalités de communication sont imposées aux Etats recourant aux mesures dérogatoires autorisées à l'article 4.

Il y a lieu de rappeler dans ce contexte que notre Constitution, qui garantit aux Belges leurs droits et libertés fondamentaux, ne peut être suspendue en tout ni en partie (art. 130).

Les dispositions de l'article 5 sont identiques à celles de l'article 5 du Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et culturels, qui ont été commentées plus haut.

* * *

Troisième partie

Contenu des droits garantis (articles 6 à 27)

Le premier de ces droits, garanti par l'article 6, est le droit à la vie. Cet article a pour pendant l'article 2 de la Convention européenne. Les limites dans lesquelles la privation de la vie est autorisée sont toutefois mieux circonscrites dans ce dernier instrument. Le mot «arbitrairement» du premier paragraphe de l'article 6, terme dont on peut déplorer le caractère général, laisse certainement ouverts

het curcun, gecfr allcszins gecn uitsluitel m'cr de gcvulle verneld in her twcedc lid van artikel 2 van het Europees Verdrag noch over her gcvall van overliden, ~Is gevolg van oorlogshandelingen bedoeld in artikel 15, lid 2 van dat Verdrag, welk geval de auteurs om eerder aangehaalde redenen niet uitdrukkelijk, wensen te behandelen. De leden 2, 4, 5 en 6 hebben op de doodstraf betrekking; de in deze leden vasgelegde rechten worden in het Europees Verdrag niet met zoveel woorden verneld maar komen niettemin overeen met de wergeving van de Staten die op dit ogenblik door deze akre gebonden zijn en met de rechtsbeginselen die deze Staten in internarionaal verband roepassen. Wat lid 3 van artikel 6 betreft, dit verbiedt iedere afwijking van het Verdrag inzake de voorkoming en de bestraffing van genocide dat door België is bekrachtigd [wet van 26 juni 1956, *Belgisch Staatsblad* van 11 januari 1952].

Artikel 7, waarvan de eerste volzin bijna letterlijk de bewoordingen overneemt van artikel 5 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en overeenstemt met artikel 3 van het Europees Verdrag, verbiedt folteringen alsmede iedere wrede, onmenselijke of ontterende behandeling of bestraffing. De tweede volzin van dit artikel, die geen tegenhanger heeft in het Europees Verdrag, verwijst naar sommige wredeheden in de aard van die welke tijdens de Twccdc Wereldoorlog in de concentratiekampen onder her voorwendsel van medische of wetenschappelijke proefnemingen werden gepleegd. Deze bepaling dient te worden uitgelegd in de zin van een verbod gericht tegen deze bijzonder afschuwelijke gedragingen.

Artikel 8, waarvan de bepalingen identiek zijn met die van artikel 4 van her Europccs Verdrag, verbiedt iedere vorm van slavernij of van diensrbaarheid alsmede dwangarbeid of verplichte arbeid.

Artikel 9 waarborgt de vrijheid en onschendbaarheid van de persoon, inzonderheid met betrekking tot willekeurige arrestatie en gedurende de periode van voorlopige hechtenis. Dit artikel kan worden vergeleken met artikel 5 van her Europees Verdrag waarvan het echter in zover verschilt, dat artikel 5 op beperkende wijze zes gevallen opsomt waarin kan worden afgeweken van de regel volgens welke niemand van zijn vrijheid mag worden beroofd, terwijl het eerste lid van artikel 9 van het onderhavig Verdrag er zich roe beperkt te verbieden dat iemand aan willekeurige arrestatie of gevangenhouding wordt onderworpen; deze formulering is te algemeen en de derde volzin van hetzelfde lid volgens welke „niemand van zijn vrijheid mag worden beroofd, behalve op wettige gronden en op wettige wijze » voegt er slechts enkele bijzonderheden en waarborgen aan toe die, door de verwijzing naar her nationaal recht, minder ver reiken dan die van her Europees Verdrag. Wat het tweede lid betreft, hierin wordt bepaald dat iedere gearresteerde «bij zijn arrestatie » op de hoogte dient te worden gebracht van de redenen van zijn arrestatie; volgens het tweede lid van artikel 5 van her Europees Verdrag moet de gearresteerde hiervan "onverwijld" op de hoogte worden gebracht; beide reksten bepalen bovendien dat een gearresteerde onverwijld op de hoogte dient te worden gebracht van de beschuldigingen die tegen hem zijn ingebracht. De leden 3 en 4 van artikel 9 stemmen overeen met de leden 3 en 4 van artikel 5 van het Europees Verdrag. Lid 5 van artikel 9 moet eveneens worden vergeleken met lid 5 van artikel 5 van het voornoemde Verdrag; beide voorzien in her recht op schadevergoeding in aeval van een onwettige arrestatie of gevangenhouding. Het onderhavig Verdrag baseert dit recht op schending van het interne recht van iedere Verdragsluitende Staat terwijl het Europees Verdrag verder gaat wanneer het bepaalt dat arrestatie of gevangenhouding recht oeven op schadevergoeding als ze in strijd zijn met de bepalingen van artikel 5 van her Verdrag.

Artikel 10, dat een equivalent heeft in her Europees Verdrag, heeft betrekking op de behandeling waarop allen die van hun vrijheid zijn beroofd, zowel verdachten als veroor-

les cas évoqués au paragraphe 2 de l'article 2 de la Convention européenne, ainsi que le cas du décès résultant de fait de guerre visé à l'article 15, paragraphe 1 de cette Convention et que les auteurs du Pacte n'ont pas voulu envisager explicitement pour les raisons exposées plus haut. Les paragraphes 2, 4, 5 et 6 ont trait à la peine de mort; les droits qui y sont inscrits ne sont pas énoncés en tant que tels dans la Convention européenne, mais correspondent à la législation ou à la pratique internationale des Etats actuellement liés par cet instrument. Quant au paragraphe 3 de l'article 6, il réserve l'application de la Convention pour la prévention et la répression du crime de génocide, ratifiée par la Belgique (loi du 26 juin 1951, *Moniteur belge* du 11 janvier 1952).

L'article 7, dont la première proposition reproduit à peu près littéralement l'article 5 de la Déclaration universelle des droits de l'Homme et correspond à l'article 3 de la Convention européenne, interdit la torture ainsi que les peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants. La seconde proposition de cet article, qui n'a pas de pendant dans la Convention européenne, se réfère à certaines atrocités de l'ordre de celles qui ont été commises dans les camps de concentration pendant la seconde guerre mondiale sous le couvert d'expériences médicales ou scientifiques; elle doit être interprétée dans le sens d'une prohibition de pareils traitements particulièrement odieux.

L'article 8, dont les dispositions figurent à l'article 4 de la Convention européenne, interdit toute forme d'esclavage ou de servitude ainsi que le travail forcé ou obligatoire.

L'article 9 garantit la liberté et la sécurité de l'individu, en particulier à l'encontre de l'arrestation arbitraire et pendant la période de détention préventive. Il doit être rapproché de l'article 5 de la Convention européenne. A la différence, toutefois, de cet article 5, qui énumère limitativement six cas d'exception à la règle selon laquelle nul ne peut être privé de liberté, le premier paragraphe de l'article 9 du Pacte se borne à interdire qu'un individu soit l'objet d'une arrestation ou d'une détention «arbitraire»; libellé trop général, auquel une troisième proposition du même paragraphe, selon laquelle «nul ne peut être privé de sa liberté si ce n'est" pour des motifs et conformément à la procédure prévue" par la loi » n'ajoute que quelques précisions et garanties qui, par la référence au droit national, se révèlent inférieures à celles de la Convention européenne. Quant au deuxième paragraphe il stipule que toute personne arrêtée doit être informée «au moment de son arrestation» des raisons de celle-ci; selon le deuxième paragraphe de l'article 5 de la Convention européenne elle doit en être informée « dans le plus court délai »; les deux textes prévoient, par ailleurs, qu'une personne arrêtée devra être informée dans le plus court délai de toute accusation portée contre elle. Les paragraphes 3 et 4 de l'article 9 correspondent aux paragraphes 3 et 4 de l'article 5 de la Convention européenne. Le paragraphe 5 de l'article 9 de la Convention précitée; les deux dispositions contiennent la notion d'un droit à réparation en cas d'arrestation ou de détention illégales mais le Pacte fonde ce droit sur une violation du droit interne de chaque Etat contractant tandis que la Convention va plus loin quand elle prévoit qu'une telle arrestation ou détention doit être contraire aux dispositions de l'article 5 de la Convention elle-même.

L'article 10, sans correspondant dans la Convention européenne, s'applique au traitement des personnes privées de liberté, tant prévenues que condamnées. Il contient

decluden, recht hebben. Lid 3 legt op categorische wijze het beginsel van de scheiding tussen jeugdigen en volwassen gevangenen, zonder evenwel leeftijdscriteria te bepalen voor de toepassing van deze bepaling.

Het is echter een feit dat, met uitzondering van de minderjarigen die krachtens de wet op de jeugdbescherming om reden van hun leeftijd buiten de toepassing van het gewone strafwetboek vallen, de veroordeelde jeugdige delinquenten die onder het gemeen recht ressorteren, in België niet gescheiden worden gehouden van de volwassenen noch aan speciaal stelsel worden onderworpen, zulks omdat de ervaring heeft aangetoond, dat de invloed van volwassenen deze jeugdige delinquenten, op voorwaarde dat de algemene regels inzake de persoonlijke waarneming worden nageleefd, gunstig is.

Er wordt derhalve voorgesteld dat, bij gebrek aan nadere gegevens over de erkende leeftijdscriteria voor de toepassing van het derde lid van artikel 10, een interpretatief voorbehoud zal worden gemaakt luidens hetwelk de Belgische Regering beschouwt dat de bepaling vervat in artikel 10, lid 3, uitsluitend betrekking heeft op de gerechtelijke maatregelen waarin het stelsel inzake de bescherming van minderjarigen, ingesteld door de Belgische wet van 8 april 1915 betreffende de jeugdbescherming, voorziet (zie de Bijlage bij de Memorie van Toelichting, blz. 26).

Artikel 11 bepaalt dat niemand mag worden gevangen genomen uitsluitend omdat hij niet in staat is een uit een overeenkomst voortvloeiende verplichting na te komen. Deze bepaling, die eveneens voorkomt in artikel 1 van het bij het Europees Verdrag gevoegde Protocol n° 4, is overbodig in België waar lijfdwang wegens schulden door de wet van 27 juli 1871 is afgeschaft.

Artikel 12 heeft betrekking op het recht zich vrijelijk te verplaatsen, dat reeds in artikel 13 van de Europese Verklaring van de Rechten van de Mens wordt afgekoninkd. Dit artikel kan vergeleken worden met artikel 2 van het bij het Europees Verdrag behorend Protocol n° 4. Beide teksten sommen beweegredenen op voor de beperking van de uitoefening van dit recht: nationale veiligheid, openbare orde, volksgezondheid of goede zeden en rechten en vrijheden van anderen. Het Protocol dat bovendien de openbare veiligheid en de voorkoming van strafbare handelingen vermeldt en anderzijds in artikel 2, vierde lid, bepaalt dat het openbaar belang in een democratische samenleving een reden kan zijn om het bedoelde recht in sommige gebieden te beperken wekt hierdoor op het eerste gezicht de indruk meer beperkingen aan de persoonlijke vrijheid op te leggen dan het Verdrag. Doch de uitlegging die de Staten en de Organen van de V.N. aan de door het Verdrag opgelegde beperkingen zullen geven, inzonderheid aan de uitdrukking « openbare orde » die voor een ruime interpretatie vatbaar is, zal ongetwijfeld de voorkoming van strafbare handelingen en wellicht ook de overige in lid 4 van artikel 2 van het Protocol vermelde beperkingen omvatten.

In lid vier valt het gebruik te betreuren van de term « willekeurig » waarvan de weinig duidelijke zin er schijnt op te wijzen dat in sommige gevallen de binnenkomst in het eigen land op goede gronden kan worden geweigerd.

Artikel 13, dat geen tegenhanger heeft in het Europees Verdrag, heeft ten doel sommige waarborgen inzake procedure toe te kermen aan vreemdelingen die met uitzetting worden bedreigd.

De mogelijkheid voor de vreemdeling, waarin artikel 13 voorziet, om de redenen te doen gelden die tegen zijn uitzetting pleiten en om zijn geval door de bevoegde autoriteit of door een of meer speciaal door deze autoriteit aangestelde personen te doen onderzoeken, bestaat reeds in het raam van de huidige wetgeving en reglementering.

au paragraphe 3 le principe, rédigé en termes catégoriques, de la séparation des jeunes détenus des adultes, sans toutefois préciser des critères d'âge pour l'application de cette disposition.

Or il est un fait qu'en dehors de mineurs qui, en raison de leur âge, sont sortis de l'empire des peines du Code pénal commun en vertu de la loi sur la protection de la jeunesse, les jeunes délinquants condamnés relevant du droit commun ne sont pas, en Belgique, séparés des adultes ou soumis à un régime spécial, l'expérience ayant démontré que l'influence des adultes sur ces jeunes délinquants s'est révélée bénéfique, à condition de respecter les règles générales de l'observation individuelle.

Il est donc proposé, en l'absence de toute précision sur les critères d'âge reconnus pour l'application du troisième paragraphe de l'article 10, d'exprimer une réserve d'ordre interprétatif, aux termes de laquelle le gouvernement belge considère que la disposition de l'article 10, paragraphe 3 viserait exclusivement les mesures judiciaires prévues par le régime de protection des mineurs d'âge organisé par la loi belge du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse (voir l'Annexe de l'exposé des motifs, p. 26).

L'article 11 stipule que nul ne peut être emprisonné pour la seule raison qu'il n'est pas en mesure d'exécuter une obligation contractuelle. Une telle disposition, qui figure également à l'article 1 du Protocole n° 4 annexe à la Convention européenne, n'a pas d'application en Belgique, où la contrainte par corps pour dettes a été supprimée par la loi du 27 juillet 1871.

L'article 12 concerne la liberté de mouvement, déjà proclamée par l'article 13 de la Déclaration universelle des droits de l'Homme et peut être rapproché de l'article 2 du Protocole n° 4 annexe à la Convention européenne. Les deux textes énumèrent des motifs de restrictions à l'exercice de ce droit: sécurité nationale, ordre public, santé ou moralité et droits et libertés d'autrui. Le Protocole, en y ajoutant la sûreté publique et la prévention des infractions pénales et en prévoyant, en outre, au quatrième paragraphe de l'article 2, que les droits visés peuvent également dans certaines zones déterminées être l'objet de restrictions justifiées par l'intérêt public dans une société démocratique, semble, à première vue, autoriser davantage de restrictions à la liberté de mouvement que le Pacte; mais l'interprétation que les Etats et les organes de l'ONU donneront aux restrictions imposées par le Pacte, notamment par le terme « ordre public », susceptible d'être largement interprété, couvrira certainement le cas de la prévention des infractions pénales et sans doute, les autres restrictions énoncées au paragraphe 4 de l'article 2 du Protocole.

Il faut regretter, en ce qui concerne le paragraphe 4, l'emploi du mot « arbitrairement » dont le sens, peu clair, semble indiquer que dans certains cas l'entrée dans son propre pays pourrait être à bon droit refusée.

L'article 13, qui n'a pas de correspondant dans la Convention européenne, tend à conférer certaines garanties de procédure à un étranger menacé d'expulsion.

La possibilité pour l'étranger, prévue à l'article 13 de faire valoir les raisons qui militent contre son expulsion et de faire examiner son cas par l'autorité compétente ou par une ou plusieurs personnes spécialement désignées par ladite autorité existe déjà dans le cadre de la législation et de la réglementation actuelles.

Bovendien, heeft de regering omlangs, op 6 oktober 1975, een ontwerp van wetswettigend betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen. Dit ontwerp vergroot nog de mogelijkheden van verzet tegen de verwijderingsmaatregelen waarvan vreemdelingen het voorwerp kunnen zijn en institutionaliseert de rechtsmiddelen van hoger beroep die tegen de administratieve handelingen kunnen worden aangewend.

Artikel 14 van het Verdrag heeft betrekking op het recht op een eerlijk proces en kan worden vergeleken met artikel 6 van het Europees Verdrag en met de artikelen 6 tot 9 en 92 tot 97 van onze Grondwet. Het eerste lid selt de algemene voorwaarden van de afwikkeling van een eerlijk proces vast: bevoegde rechtbank; openbaarheid der te recht zittingen, behoudens beperkende gevallen waarin behandeling met gesloten deuren geboden is; het beginsel van de openbare uitspraak van het vonnis, behalve wanneer het belang van jeugdige personen zich daarentegen verzet of het proces echtelijke twisten of het voogdijchap over kinderen betreft. Aangaande deze afwijkingen van het beginsel der openbare uitspraak van het vonnis, dient wegens het ietwat absoluut karakter van hun formulering, een voorbehoud te worden gemaakt dat rekening houdt met artikel 97 van onze Grondwet krachtens hetwelk ieder vonnis met redenen wordt omkleed en in openbare terechtzitting wordt uitgesproken (zie de Bijlage bij de Memorie van Toelichting, blz. 27).

Lid 2 van artikel 14 legt het beginsel vast van het vermoeden van onschuld totdat schuld volgens de wet is bewezen. Lid 1 bepaalt de minimum garantie in geval van strafvervolgung. Lid 4 stipuleert dat de procedure die volgens de strafwet toepasselijk is op jeugdige personen, rekening dient te houden met hun leeftijd en de wenselijkheid hun reclassering te bevorderen.

Al deze bepalingen zijn reeds in de Belgische wetgeving opgenomen.

Lid 5 voorziet in het recht voor eenieder die wegens een strafbaar feit is veroordeeld om zijn veroordeling en vonnis door een hoger rechtscollege opnieuw te doen beoordelen. Het is ook mogelijk dat de implicaties van deze laatste bepaling, waarvan geen tegenhanger bestaat in het Europees Verdrag, kunnen verstrekkende gevolgen hebben. Zij zouden kunnen doen veronderstellen dat een derde graad van rechtspraak moet bestaan indien iemand, die in eerste aanleg werd vrijgesproken, door het hoger rechtscollege schuldig wordt bevonden. Bovendien beschikken sommige personen, inzonderheid sommige rechters, om reden van de functies die zij uitoefenen, over geen verhaal bij de beroepsinstanties tegen de vonnissen die tegen hen zouden worden uitgesproken (zie inzonderheid de artikelen 479 tot 503 van het Wetboek van Strafvordering). Hetzelfde geldt voor personen die, in geval van misdaden, onder de rechtspraak van het Assisenhof vallen. Weliswaar voorziet deze bepaling van het Verdrag in een nieuwe behandeling door een hoger rechtscollege « overeenkomstig de wet ». Deze laatste woorden kunnen evenwel op twee manieren worden uitgelegd. Zij kunnen zowel betrekking hebben op de wijze van uitoefening van het recht als op het bestaan ervan. Om reden van deze interpretatiemoeilijkheid neemt de Belgische regering, naar het voorbeeld van de regering van de Duitse Bondsrepubliek, van Denemarken en van Noorwegen, dat een voorbehoud dienr gemaakt te worden met reden van deze interpretatiemoeilijkheid neemt de Belgische regering is lid 5 van artikel 14 niet van toepassing op personen die krachtens de wet rechtstreeks naar een hoger rechtscollege verwezen worden.

Lid 6, dat geen tegenhanger heeft in het Europees Verdrag, voorziet in het recht op schadevergoeding in geval van gerechtelijke dwaling; dit recht komt in onze wetgeving voor in artikel 447 van het Wetboek van Strafvordering. Lid 7, eveneens zonder tegenhanger in het Europees Ver-

drag, het gouvernement, komt de déposer, le 6 octobre 1975, un projet de loi sur l'accès au territoire, le séjour, l'établissement et l'éloignement des étrangers. Ce projet augmente encore les possibilités de recours contre les mesures d'éloignement dont l'étranger peut faire l'objet et institutionnalise les voies de recours dont les actes administratifs sont susceptibles.

L'article 14 du Pacte a trait au droit au procès équitable et doit être rapproché de l'article 6 de la Convention européenne ainsi que des articles 6 à 9 et 92 à 97 de notre Constitution. Le premier paragraphe détermine les conditions générales de déroulement d'un procès équitable: tribunal compétent; publicité des audiences, sauf cas limitatifs pour le huis clos; principe du prononcé public du jugement, sauf si l'intérêt de mineurs exige qu'il en soit autrement ou si le procès porte sur des différends matrimoniaux ou sur la tutelle des enfants. Concernant ces dérogations au prononcé public du jugement, il s'impose, en raison du caractère quelque peu absolu de leur rédaction, de formuler une réserve, compte tenu de l'article 97 de notre Constitution en vertu duquel tout jugement est motivé et prononcé en séance publique (voir l'Annexe à l'exposé des motifs, p. 27).

Le paragraphe 2 de l'article 14 formule la présomption d'innocence jusqu'à ce que la culpabilité ait été légalement établie. Le paragraphe 3 détermine les garanties minimales en cas de poursuites pénales. Le paragraphe 3 stipule que la procédure applicable aux mineurs aux yeux de la loi pénale tiendra compte de leur âge et de l'innocence que présente leur rééducation.

Toutes ces dispositions sont déjà couvertes par la législation belge.

Le paragraphe 5 prévoit le droit de toute personne déclarée coupable d'une infraction de faire examiner par une juridiction supérieure la déclaration de culpabilité et la condamnation, conformément à la loi. Les implications de cette dernière disposition, dont le correspondant n'existe pas dans la Convention européenne, pourraient aller très loin. Elles pourraient supposer l'exigence d'un troisième degré de juridiction, si une personne, acquittée en première instance, a été reconnue coupable par la juridiction supérieure. De plus, en raison des fonctions qu'elles exercent, certaines personnes, certains juges notamment, ne disposent pas de recours devant les instances d'appel contre les jugements qui pourraient les frapper (voir notamment les articles 479 à 503 du Code d'instruction criminelle). Il en va de même des personnes qui, en cas de crimes, sont jugées par la cour d'assises. Il est vrai que cette disposition du Pacte prévoit le réexamen par une juridiction supérieure « conformément à la loi ». Ces derniers mots peuvent, cependant, être interprétés de deux façons. Ils peuvent concerner soit le mode d'exercice du droit, soit la question de son existence. Devant cette difficulté d'interprétation, le gouvernement belge, suivant en cela les gouvernements de la République fédérale d'Allemagne, du Danemark et de la Norvège, estime qu'une réserve est nécessaire concernant le paragraphe 5 de l'article 14. Aux yeux du gouvernement belge le paragraphe 5 de l'article 14 ne s'applique pas aux personnes qui en vertu de la loi sont directement déférées à une juridiction supérieure.

Le paragraphe 6, qui n'a pas d'équivalent dans la Convention européenne, prévoit le droit à une indemnisation en cas d'erreur judiciaire; ce droit est rencontré dans notre législation par l'article 447 du code d'instruction criminelle. Le paragraphe 7, également sans équivalent dans la

drag, waarhorgt de toepassing van het strafrechtelijk beginsel "non bis in idem".

Artikel 15 is verbonden met het principe "nullum crimen, nullapoena sine lege". Het eerste lid handelt over de niet-terugwerkende kracht van de strafwetten, het materie die eveneens behandeld wordt in artikel 7 van het Europees Verdrag (cfr. ook art. 2 van het Belgisch burgerlijk wetboek en het strafwetboek) dat evenwel geen bepaling bevat die overeenkomt met de derde volzin van lid één van artikel 15 van het onderhavige Verdrag, waarin bepaald wordt dat indien, na het begaan van een strafbaar feit, de wet mocht voorzien in een lichtere straf, de overtreder daarvan diens te profiteren. Lid 2 van dit artikel komt overeen met lid 2 van artikel 7 van het Europees Verdrag.

Artikel 16 dat handelt over het recht als persoon erkend te worden voor de wet, en dat in het Europees Verdrag geen uitdrukkelijk equivalent heeft, herinnert aan artikel 13 van onze Grondwet, dat de burgerlijke dood afschaft.

Artikel 17 dat handelt over het recht op eerbiediging van het privé-leven, kan met artikel 8 van het Europees Verdrag worden vergeleken. Het heeft een ruimere draagwijdte omdat het bovendien nog betrekking heeft op de eer en de goede faam. Als beschermingsmaatregel reikt het echter minder ver.

Artikel 18 dat de vrijheid van denken, geweten en godsdienst betreft, komt overeen met artikel 9 van het Europees Verdrag en houdt geen enkele verplichting in die verder reikt dan de verplichtingen welke uit dit laatste Verdrag voortvloeien.

Artikel 19 betreft de vrijheid van mening en meningsuiting, een materie die eveneens in artikel 10 van het Europees Verdrag wordt behandeld. De economie van de bepalingen van elk van deze beide akten vertoont echter verschillen. Eensdeels komt de bepaling die in het eerste lid van artikel 10 van het Europees Verdrag voorkomt en volgens welke de Staten radio-omroepbedrijven, bioscoop- en televisiebedrijven aan een vergunningssysteem kunnen onderwerpen, in het onderhavige Verdrag niet voor; anderdeels, terwijl het Europees Verdrag in zijn artikel 10, tweede lid, voorziet in de mogelijkheid om de uitoefening van gezegde vrijheden te beperken, en hiertoe nauwkeurig omschreven noodzakelijkheidscriteria vaststelt, is in het onderhavige Verdrag slechts sprake van « bepaalde beperkingen » en somt het een minder groot aantal criteria ter zake op dan het Europees Verdrag; het zou liberaler dan het Europees Verdrag kunnen worden genoemd, ware het niet dat de zeer vage term « openbare orde » alle beperkingscriteria van het Europees Verdrag kan omvatten welke het onderhavige Verdrag niet vermeldt.

Een gelijkaardige opmerking dringt zich op met betrekking tot artikel 21 betreffende het recht van vergadering, dat kan worden vergeleken met artikel 11 van het Europees Verdrag. Dit artikel van het Europees Verdrag, dat het recht van vergadering en van vereniging samenvoegt, somt een aantal zeer duidelijk omschreven criteria op, zonder te verbieden dat wettige beperkingen worden aangebracht in de uitoefening van deze rechten door leden van de gewapende macht, van de politie of van het ambtelijk apparaat van de Staat. Artikel 21 neemt niet uitdrukkelijk alle beperkingen van het Europees Verdrag over, maar kan ze niettemin wettigen door het zeer vage en zeer algemene begrip « openbare orde ».

Deze opmerking geldt evenzeer voor artikel 22 van het onderhavige Verdrag betreffende het recht op vrijheid van vereniging dat slechts voorziet in wettelijke beperkingen in de uitoefening van dit recht door leden van de strijdkrachten en van de politie, maar dat, hoewel niet alle beperkingscriteria van het Europees Verdrag overnemend, deze niettemin schijnt te omvatten door de verwijzing naar de « openbare orde ».

Convention, garantir l'application du principe de procédure pénale" non bis in idem.

L'article 15 est lié au principe "nullum crimen, nulla poena sine lege". Son premier paragraphe, a pour objet la non-rétroactivité des lois pénales, matière également traitée à l'article 7 de la Convention européenne (d'ailleurs par ailleurs art. 2 du code civil et du code pénal belges) qui ne comporte cependant pas de disposition équivalente à la troisième phrase du paragraphe premier de l'article 15 du Pacte, lequel stipule que si postérieurement à une infraction la loi prévoit une peine plus légère, le délinquant doit en bénéficier. Le paragraphe 2 de l'article rencontre son équivalent au paragraphe 2 de l'article 7 de la Convention.

L'article 16 sur le droit à la reconnaissance de la personnalité juridique, sans équivalent explicite dans la Convention européenne, rappelle l'article 13 de notre Constitution, qui abolit la mort civile.

L'article 17, qui a trait au droit au respect de la vie privée, peut être rapproché de l'article 8 de la Convention européenne. Il a une portée plus vaste parce qu'il vise également l'honneur et la réputation, mais il demeure en-deçà en tant que mesure de protection.

L'article 18, concernant la liberté de pensée, de conscience et de religion, a pour correspondant l'article 9 de la Convention européenne et n'implique aucune obligation allant au-delà de celles résultant de cette Convention.

L'article 19 a trait à la liberté d'opinion et d'expression, matière également abordée à l'article 10 de la Convention européenne. Mais l'économie des dispositions de chacun de ces deux instruments présente certaines différences. D'une part, la disposition figurant au premier paragraphe de l'article 10 de la Convention européenne et permettant aux Etats de soumettre les entreprises de radiodiffusion, de cinéma et de télévision à un régime d'autorisation ne figure pas dans le Pacte; d'autre part, alors que la Convention, au deuxième paragraphe de l'article 10, permet de soumettre l'exercice de ces libertés à certaines limitations, en se référant à des critères de nécessité bien déterminés, le texte du Pacte ne parle que de « certaines restrictions » en énumérant moins de critères de l'espèce que la Convention européenne; il semblerait donc plus libéral que celle-ci, s'il ne recourait au terme très vague d'« ordre public », lequel permet tous les critères de restrictions de la Convention que le Pacte n'évoque point.

Une remarque analogue s'impose en ce qui concerne l'article 21 relatif au droit de réunion, que l'on peut rapprocher de l'article 11 de la Convention européenne. Cet article de la Convention, cumulant le droit de réunion et d'association, énumère certains critères de restrictions très précis, sans préjudice de restrictions légales pouvant être imposées à l'exercice de ce droit dans le chef des membres des forces armées, de la police ou de l'administration de l'Etat. L'article 21 ne reprend pas explicitement toutes les limitations de la Convention, mais est néanmoins susceptible de les couvrir sous la notion très vague et très générale d'« ordre public ».

Cette observation vaut également en ce qui concerne l'article 22 du Pacte relatif au droit à la liberté d'association, qui ne prévoit de restrictions légales à l'exercice de ce droit que pour les membres des Forces armées et de la police mais qui, sans reprendre tous les critères de limitation de la Convention européenne, semble néanmoins recouvrir ceux-ci par la référence à l'« ordre public ».

In verband met de rechter waarvan sprake is in de artikelen 1-11 en 12 van het onderhavig Verdrag ulsook in de artikelen 10 en 11 van het Europees Verdrag, dient in herinnering te worden gebracht dat dit laatste Verdrag in zijn artikel 16 bepaalt dat geen der bepalingen van deze laatste artikelen « kan beschouwd worden als aan de Hoge Verdragsluitende Partijen te beletten, beperkingen op te leggen aan de politieke activiteit van vreemdelingen ».

In verband met de drie zojuist toegelichte artikelen 19, 21 en 22 wenst de Belgische Regering zoveel mogelijk interpretatieconflicten te vermijden die zouden kunnen ontstaan tussen de rechtstoestanden geschapen enerzijds door het Europees Verdrag en, anderzijds, door het onderhavig Verdrag en die van aard zouden zijn om de rechtspraak van de Europese Commissie en van het Europese Hof van de rechten van de mens te bemoeilijken. Daarom acht de Regering het geboden, bij de bekrachtiging van dit Verdrag, een interpretatieve verklaring af te leggen luidens welke de artikelen 19, 21 en 22 van het onderhavige Verdrag voor België van toepassing zullen zijn in het kader van de bepalingen en van de beperkingen welke in de artikelen 10 en 11 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van 4 november 1950 voor gezegd Verdrag worden opgesomd of roegestaan (zie de Bijlage bij de Memorie van Toelichting, blz. 27).

De bepalingen van artikel 20 van het onderhavig Verdrag, waaraan geen enkele Lidstaat van de Raad van Europa zijn goedkeuring heeft gehecht op het ogenblik waarop ze door de derde commissie tijdens de zestiende zitting van de Algemene Vergadering der Verenigde Naties werden aangenomen, zijn zodanig vaag dat, zoals in het rapport van het comité van deskundigen inzake de rechten van de mens van de Raad van Europa wordt gezegd, ze gemakkelijk door een Staat als gereed voorwendsel kunnen gebruikt worden om een andere Staat ervan te beschuldigen dat hij in gebreke is gebleven om aan het erin opgelegde verbod gevolg te geven. Het eerste lid bepaalt dat alle oorlogspropaganda bij de wet verboden is. Deze tekst is zo vaag dat een vijandig gezind criticus hem zelfs naar aanleiding van een beginselverklaring inzake internationale veiligheid zou kunnen invoeren. Bovendien kan die bepaling welke voor subjectieve en uiteenlopende interpretaties vatbaar is, zelfs begrepen worden als houdende voor de Staten de verplichting in om in hun wetgeving een verbodsbepaling in die zin op te nemen. Denemarken, Noorwegen en Zweden hebben aangaande deze alinea formeel voorbehoud gemaakt. De Belgische regering zal een interpretatieve verklaring afleggen, waarbij zij de mening uitdrukt dat er geen verplichting bestaat om te legiferen in verband met artikel 20, paragraaf 1 (zie de Bijlage bij de Memorie van Toelichting, blz. 27).

Wat de tekst van lid 2 betreft, volgens welke « het propageren van op nationaliteit, ras of godsdienst gebaseerde haatgevoelens die aanzetten tot discriminatie, wijdigheid of geweld » verboden is, deze kan aanvaard worden.

Er moet echter eveneens vermeden worden dat aan deze reks een verkeerde interpretatie zou gegeven worden in de zin van een ongerechtvaardigde beperking van de vrijheid van meningsuiting alsmede van andere vrijheden zoals de vrijheid van mening, van godsdienst, van vereniging en van vergadering. Daarom zal de Belgische regering, zoals ze deed met betrekking tot artikel 4 van het Internationaal Verdrag ter bestrijding van iedere vorm van rassendiscriminatie, een interpretatieve verklaring afleggen volgens welke de bepalingen van deze twee paragrafen van artikel 20 dienen verenigbaar te zijn met de rechten op vrijheid van denken en van godsdienst, van mening, van vergadering en van vereniging die in de artikelen 18, 19 en 20 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens worden geproclameerd en in de artikelen 18, 19, 21 en 22 van deze akte worden bevestigd.

Il y a lieu de rappeler, en outre, qu'il n'y a pas de droits dont il est question dans les articles 18, 21 et 22 du Pacte ainsi que dans les articles 10 et 11 de la Convention européenne, celle-ci prévoit en son article 16 qu'aucune des dispositions de ces derniers articles « ne peut être considérée comme interdisant aux Hautes Parties contractantes d'imposer des restrictions à l'activité politique des étrangers ».

A propos des trois articles 18, 21 et 22 commentés ci-dessus, le Gouvernement belge demeure attentif au souci d'éviter aléa que possible des conflits d'interprétation entre les situations juridiques déterminées, d'une part, par la Convention européenne et, d'autre part, par le Pacte, et qui sont susceptibles de constituer des sources de difficultés pour la jurisprudence de la Commission européenne et de la Cour européenne des droits de l'homme. Aussi le Gouvernement croit-il devoir faire, lors de la ratification, une déclaration interprétative tendant à faire valoir que, en ce qui le concerne, les articles 19, 21 et 22 du Pacte s'appliqueront dans le contexte des dispositions et des limitations énoncées ou autorisées aux articles 10 et 11 de la Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales du 4 novembre 1950 par ladite Convention (voir l'Annexe à l'exposé des motifs, page 27).

Les dispositions de l'article 20 du Pacte, auquel aucun Etat membre du Conseil de l'Europe n'a apporté son suffrage au moment de son adoption par la troisième commission pendant la seizième session de l'Assemblée générale des Nations Unies, sont d'une imprécision telle que, comme le fait remarquer le rapport du comité d'experts en matière de droits de l'homme du Conseil de l'Europe, celle-ci peut fournir une occasion toute prête à un Etat d'accuser un autre Etat d'avoir manqué de donner effet à l'interdiction y énoncée. L'alinéa 1 stipule que toute propagande en faveur de la guerre est interdite par la loi. Le terme est tellement vague qu'un critique hostile pourrait l'invoquer même à propos d'une déclaration de principe en matière de sécurité internationale. De plus, cette disposition ouverte à des interprétations subjectives et divergentes peut même être comprise comme obligeant les Etats à insérer dans leur législation une disposition prohibitive à cet effet. Le Danemark, la Norvège et la Suède ont fait une réserve formelle sur cet alinéa. Le gouvernement belge fera une déclaration interprétative selon laquelle il estime qu'il n'y a pas d'obligation à légiférer dans le domaine de l'article 20 paragraphe 1 (voir l'Annexe à l'exposé des motifs, page 27).

Quant à la teneur du paragraphe 2, relatif à « tout appel à la haine nationale, raciale ou religieuse qui constitue une incitation à la discrimination, à l'hostilité ou à la violence », qui apparaît acceptable, il convient, toutefois, également d'éviter une interprétation abusive de ce texte dans le sens d'une limitation injustifiée de la liberté d'expression ainsi que d'autres libertés telles que la liberté d'opinion, de religion, d'association et de réunion. Aussi, en s'inspirant de ce qu'il a fait à propos de l'article 4 de la Convention internationale sur l'élimination de toutes les formes de discrimination raciale, le gouvernement belge fera-t-il une déclaration interprétative selon laquelle les dispositions des deux paragraphes de l'article 20 doivent être conciliées avec les droits à la liberté de pensée et de religion, d'opinion, de réunion et d'association proclamés dans les articles 18, 19 et 20 de la Déclaration universelle des droits de l'homme et réaffirmés dans les articles 18, 19, 21 et 22 du présent instrument.

Artikel 2.3 erkent het recht van het gezin op bescherming door de gemeenschap en de Staat alsmede het recht een huwelijk aan te gaan en een gezin te stichten vanaf de huwbare leeftijd.

Het valt niet te betwisten dat de begrippen huwelijk en gezin een evolutie ondergaan waarvan de draagwijdte moeilijk te bepalen is. Deze feitelijke toestand wijst op de noodzaak om aan de nationale wetgever ter zake een zekere speelruimte te laten door middel van een interpretatieve verklaring waarbij, met betrekking tot het tweede lid van artikel 2.3, te kernen wordt gegeven dat het recht een huwelijk aan te gaan en een gezin te stichten vanaf de huwbare leeftijd, postuleert dat de nationale wet de huwbare leeftijd vaststelt en bovendien de uitoefening van dit recht kan regelen (zie de Bijlage bij de Memorie van Toelichting, blz. 27). Artikel 12 van het Europees Verdrag, dat over hetzelfde onderwerp handelt, staat trouwens beperkingen toe het recht een huwelijk aan te gaan door uitdrukkelijk naar de nationale wet te verwijzen.

Artikel 24, waarvan geen enkele vergelijkbare bepaling in het Europees Verdrag te vinden is, beoogt de bescherming van het kind: bescherming als minderjarige, inschrijving bij de burgerlijke stand, recht om een nationaliteit te verwerven. De bepaling van algemene aard betreffende dit laatste punt, waarin lid 1 voorziet, kan een Staat er niet toe verplichten zijn nationaliteit toe te kernen aan een kind dat er, krachtens zijn werving, geen recht op heeft.

Artikel 25 van het onderhavige Verdrag heeft betrekking op het recht van elke burger om deel te nemen aan het openbare leven. Artikel 25 a) betreft het recht om deel te nemen aan de behandeling van openbare aangelegenheden, hetzij rechtstreeks of door middel van vrijelijk gekozen vertegenwoordigers. Dit betekent niet dat alle Regeringsorganen uit de verkiezingen moeten voortkomen, maar dat verkiezingen dienen gehouden te worden om de leden van de machtsorganen inzonderheid die van de wetgevende macht, aan te stellen die in democratische staren doorgaans worden verkozen. Artikel 25 b) wil elke burger het recht verzekeren te stemmen en gekozen te worden door middel van verkiezingen overeenkomstig de democratische beginselen. De bepaling onder c) kent hem het recht toe te worden toegelaten tot de overheidsdiensten van zijn land. In het Europees Verdrag bestaan er geen vergelijkbare bepalingen met die van artikel 25 a) en c) van het onderhavige Verdrag. Wat het onder b) vermelde recht betreft, dit lijkt positiever en van ruimere toepassing te zijn dan het in artikel 3 van het Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag genoemde recht, dat beperkt is tot de verkiezing van de wetgevende macht en dat, volgens de interpretatie van de Europese Commissie, geen waarborg inhoudt dat alle burgers het recht hebben om te stemmen.

De uitdrukking «zonder onredelijke beperkingen», die op heel het artikel slaat, alsmede de uitdrukking «op algemene voet van gelijkheid» voorkomend onder c), waarborgen het bestaan van voorwaarden inzake leeftijd, bekwaamheid en geschiktheid voor de uitoefening van deze rechten evenals de wettige beperkingen uit hoofde van onverenigbaarheid of verval. Naar de mening van de deskundigen van de Raad van Europa verscheen deze bepaling ten doel te hebben het algemeen beginsel inzake toegang tot het openbaar ambt zonder discriminatie vast te leggen; dit zou nochzins niet verhinderen dat benoemingen op sommige posities een politiek karakter hebben en dus in zekere mate discriminerend zijn, bijvoorbeeld de benoeming op gouvernementele sleutelposities van personen die de politieke opvattingen van de partij aan de macht delen. Hoe dit ook zij, de inleidende woorden «zonder onredelijke beperkingen» zijn van toepassing op dit lid (zoals op de voorgaande leden van het artikel) (Doc. H (70) blz. 52).

Artikel 26 proclameert de gelijkheid voor de wet en de gelijke bescherming door de wet, door iedere discriminatie

L'article 23 reconnaît le droit de la famille ; la protection de la société et de l'Etat ainsi que le droit de se marier et de fonder une famille ; à partir de l'âge nubile.

Il n'est guère contestable que les notions de mariage et de famille subissent une évolution dont il est difficile d'apprécier toute la portée. Cet état de fait implique la nécessité de réserver au législateur national une marge de manœuvre en la matière par la voie d'une déclaration interprétative donnant à entendre, à propos du deuxième alinéa de l'article 23, que le droit de se marier et de fonder une famille à partir de l'âge nubile postule que la loi nationale fixe l'âge de la nubilité et puisse en outre, réglementer l'exercice de ce droit (voir l'Annexe à l'exposé des motifs, page 27). L'article 12 de la Convention européenne, relatif au même objet, autorise d'ailleurs, des restrictions au droit de se marier par référence expresse à la loi nationale.

L'article 24, dont on ne trouve aucune disposition correspondante dans la Convention européenne, a pour objet la protection de l'enfant: protection en tant que mineur, inscription à l'état civil, droit d'acquérir une nationalité. La disposition de caractère général concernant ce dernier point, prévu au paragraphe 1, ne saurait avoir pour objet d'obliger un Etat d'accorder sa nationalité à un enfant, qui, en vertu de sa législation, n'y a pas droit.

L'article 25 du Pacte a trait aux droits de tout citoyen de participer à la vie publique. L'article 25 a) concerne le droit de prendre part à la direction des affaires publiques soit directement soit par l'intermédiaire de représentants librement choisis. Ce texte ne signifie pas que tous les organes de gouvernement devraient être sujets à élections, mais que des élections devraient avoir lieu pour désigner les membres des organes du pouvoir qui sont normalement élus dans les Etats démocratiques, notamment du pouvoir législatif. L'article 25 b) entend assurer à tout citoyen le droit de voter et d'être élu par la voie d'élections conformes aux principes démocratiques. La disposition sous c) lui reconnaît le droit d'accéder aux fonctions publiques de son pays. Il n'existe pas de dispositions dans la Convention européenne correspondantes à celles de l'article 25 a, et c) du Pacte. Quant au droit énoncé sous b) il paraît plus positif et d'application plus étendue que le droit prévu à l'article 3 du Protocole additionnel à la Convention, limité à l'élection du corps législatif et qui, suivant l'interprétation de la Commission européenne, ne constitue pas une garantie que tous les citoyens doivent avoir le droit de vote.

L'expression «sans restrictions déraisonnables»), couvrant l'ensemble de l'article, ainsi que l'expression «conditions générales d'égalité», utilisée sous c) garantissent l'existence de conditions d'âge, de capacité, d'idoneité et d'aptitude relativement à la mise en œuvre de ces droits ainsi que de restrictions légitimes du chef d'incompatibilité ou de déchéance. De l'avis des experts du Conseil de l'Europe «cette disposition semblait avoir pour but d'établir le principe général de l'accès aux fonctions publiques sans discrimination; elle n'empêcherait pas, cependant, que des nominations à certains postes revêtent un caractère politique et soient donc discriminatoires dans une certaine mesure, par exemple la nomination à des postes clés gouvernementaux de personnes qui partagent les vues politiques du parti au pouvoir. En tout état de cause les termes introductifs «sans restrictions déraisonnables») s'appliquent à ce paragraphe» (comme aux paragraphes précédents de l'article) (Doc H (70) p. 52).

L'article 26 proclame l'égalité devant la loi et la protection égale devant la loi en interdisant toute discrimination

op dit gebied te verbieden op grond van een aantal in artikel 2 van het onderhavige Verdrag genoemde entera. Men kan, wat dit artikel betreft, verwijzen naar de artikelen 6 en 6bis van onze Grondwet.

Artikel 27 kent aan personen die tot ermsche godsdienstige of linguïstische minderheden behoren het recht toe hun eigen cultuur te beleven, hun eigen godsdienst te belijden of zich van hun eigen taal te bedienen. De in dit artikel genoemde rechten dienen te worden toegekend « aan personen die tot die minderheden behoren ... » in gemeenschap met de andere leden van hun groep; zij worden, met andere woorden, toegekend aan individuele personen en niet aan groepen als zodanig.

Vierde deel

De internationale controle

(de artikelen 28 tot 45;

Dit vierde deel van het onderhavige Verdrag heeft betrekking op de controleprocedure inzake de verwezenlijking van de voornoemde rechten. Dit Verdrag kent geen mechanisme van rcnuirvoerlegging dar in de nodige sancries voorzict; als dwingende verplichting kent her slechts een stelsel van rapporten. Krachtens artikel 40 nemen de Staten die partij zijn bij her Verdrag de verplichting op zich verslag uit te brengen « over de maatregelen die zij hebben genomen en die uitvoering geven aan de in dit Verdrag erkende rechten, alsmede over de vooruitgang die valt waar te nemen in het genot van die rechten ». Deze rapporten worden voorgelegd aan de Secreraris-Generaal van de Verenigde Naties, die ze ter bestudering doorzendt aan een nieuw orgaan, de Commissie voor de Rechten van de Mens, bestaande uit onderdanen van de Staten die partij zijn bij her Verdrag.

De samenstelling van deze Commissie - 18 leden, personaliteiten die hoog zedelijk aanzien genieten, erkende belovendheid op het gebied van de rechten van de mens bezitten en in hun persoonlijke hoedanigheid optreden -, de verkiezing van haar leden, de duur van de opdracht, de te volgen procedure in geval van een vacature in haar schoot, enz... worden tot in de bijzonderheden geregeld door de artikelen 28 tot 39.

De Commissie voor de Rechten van de Mens heeft tot taak de haar door de Staten die partij zijn bij het Verdrag voorgelegde rapporten te bestuderen. Zij zendt haar rapporten en het door haar passend geoordeelde algemeen commentaar aan deze Staten. Zij kan dit commentaar, te te samen mer de afschriften van de rapporten die zij van Staten die partij zijn bij dit Verdrag heeft ontvangen, eveneens toezenden aan de Economische en Sociale Raad. Zij doet, door tussenkomst van de Economische en Sociale Raad, de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties een jaarverslag van haar werkzaamheden toekomen (art. 45).

Buiten het stelsel van rapporten voorziet het Verdrag in een systeem van kennisgevingen tussen Staten of van klachten betreffende de roepassing van het Verdrag. Dit systeem is facultatief; her zal slechts worden toegepast wanneer een Staat die partij is verklaart dar hij de bevoegdheid van de Commissie voor de rechten van de mens erkent, kennisgevingen waarin een Staat die partij is beweert dar een andere Staat die partij is diens uit dit Verdrag voortvloeiende verplichtingen niet nakomt, in ontvangst te nemen en re behandelen. Dit systeem werkt slechts op basis van wederkerigheid en treedt slechts in werking wanneer tien Staten die partij zijn bij dit Verdrag verklaringen hebben afgelegd waarhij zij de bevoegdheid van de Commissie erkennen. De in artikel 41 omschreven procedure wordt door bilate-

el cet égard, fondée sur un L'lain nombre de critères déjà énoncés, l'article 2 du Pacte. On peut se référer, quant à cet article, aux articles 6 et 6bis de notre Constitution.

L'article 27 reconnait le droit des personnes appartenant à des minorités ethniques, religieuses ou linguistiques d'avoir leur propre vie culturelle, de pratiquer leur propre religion ou d'employer leur propre langue. Les droits énoncés dans cet article doivent être accordés " aux personnes appartenant à ces minorités .., en commun avec les autres membres de leur groupe"; en d'autres termes, ils sont attribués à des individus et non aux groupes en tant que tels.

Quatrième partie

Le contrôle international

(articles 28 à 45)

Cette quatrième partie du Pacte a trait à la procédure de contrôle quant à la réalisation des droits évoqués ci-dessus. Le Pacte ne connaît point de mécanisme de mise en œuvre assorti de sanctions; il ne comporte pour obligation ou d'employer leur propre langue. Les droits énoncés dans cet article doivent être accordés " aux personnes appartenant à ces minorités .., en commun avec les autres membres de leur groupe"; en d'autres termes, ils sont attribués à des individus et non aux groupes en tant que tels.

La composition de ce Comité - dix-huit membres, personnalités de haute moralité possédant une compétence reconnue dans le domaine des droits de l'Homme, siégeant à titre individuel -, l'élection de ses membres, la durée des mandats, les procédures à suivre en cas de vacance en son sein, etc... sont réglées de manière détaillée par les articles 28 à 39.

Le Comité des droits de l'Homme a pour tâche d'étudier les rapports présentés par les Etats parties au Pacte. Il adresse à ces Etats ses propres rapports ainsi que toute observation générale qu'il jugerait appropriée. Il peut également transmettre au Conseil économique et social ces observations accompagnées de copies des rapports qu'il a reçus d'Etats parties au Pacte. Il adresse à l'Assemblée générale des Nations Unies, par l'intermédiaire du Conseil économique et social, un rapport annuel de ses travaux (art. 45).

En plus du système de rapports, le Pacte prévoit un système de communications entre Etats ou de plaintes concernant l'application du Pacte. Ce système est facultatif; il ne sera appliqué que si un Etat partie déclare reconnaître la compétence du Comité des droits de l'Homme pour recevoir et examiner des communications dans lesquelles un Etat partie prétend qu'un autre Etat partie ne s'acquitte pas de ses obligations au titre du Pacte. Ce système ne fonctionne que sur une base de réciprocité et n'entrera en vigueur que lorsque dix Etats parties auront fait des déclarations reconnaissant la compétence du Comité. La procédure, décrite à l'article 41, s'ouvre par des discussions bilatérales. Si la question n'est pas réglée dans les six mois, à la satisfaction des deux Etats intéressés, l'un comme

rule besprekingen op gang gebracht. Indien de zaak binnen zes maanden niet tot genoegen van de beide betrokken Staten wordt geregeld, heeft elk van beide Staten het recht de zaak bij de Commissie aanhangig te maken, onder voorbehoud dat de binnenlandse rechtsmiddelen in de betrokken zaak zijn uitgeput. De Commissie kan alsdan haar goede diensten ter beschikking van de betrokken Staten stellen, ten einde de zaak in der minne te regden op basis van eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden als erkend in het Verdrag. Indien een oplossing is bereikt, maakt de Commissie een rapport op bestaande uit een korte uiteenzetting van de feiten en van de bereikte oplossing; zoniet beperkt de Commissie haar rapport tot een uiteenzetting van de feiten; de schriftelijk kenbaar gemaakte standpunten en een op schrift gestelde samenvatting van de mondeling naar voren gebrachte standpunten van de betrokken Staten, worden aan het rapport gehecht, dat aan de Staten die partij zijn wordt toegezonden (art. 41).

Indien de zaak niet is afgewikkeld naar genoegen van de betrokken Staten die partij zijn, kan de Commissie mits daarvoor vooraf de toezegging van deze Staten is verkregen, een conciliatiecommissie ad hoc van vijf leden benoemen, die haar goede diensten ter beschikking stelt van de betrokken Staten die partij zijn, met het oog op een minnelijke schikking. Indien een dergelijke schikking niet wordt bereikt, bevat het rapport van deze conciliatiecommissie een overzicht van haar bevindingen met betrekking tot alle feitelijke gegevens die betrekking hebben op de geschillen en haar oordeel ten aanzien van de mogelijkheid van een minnelijke schikking van de zaak (arr. 42). De rapporten van deze Commissie worden aan de Voorzitter van de Commissie voor de Rechten van de Mens toegezonden, die ze ter kennis brengt van de betrokken Staten.

Het aanvullend en facultatief stelsel waarin de artikelen 41 en 42 voorzien, schept problemen voor de Staten die partij zijn bij Verdragen met gelijkaardige inhoud als die van het onderhavige Verdrag maar die in andere procedures voorzien. Dit geldt inzonderheid voor de Staten die partij zijn bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, al staat in het onderhavige Verdrag dan nog uitsluitend dat de bepalingen voor de uitvoering van het Verdrag voor de Staten die partij zijn geen beletsel vormen om hun roevlucht te nemen tot andere procedures ter regeling van een geschil, overeenkomstig tussen hen van kracht zijnde algemene of bijzondere internationale overeenkomsten. Het Comité van deskundigen inzake de Rechten van de Mens van de Raad van Europa heeft niettemin de respectievelijk door het Europees Verdrag en het onderhavige Verdrag ingeslede procedures zorgvuldig met elkaar vergeleken en de moeilijkheden onderzocht die uit het mogelijk beroep op de ene of de andere procedure kunnen voortvloeien. Dit Comité heeft doen opmerken dat de aanneming van de onderhavige Verdragen een weerslag zou kunnen hebben op de functionering van het beschermingssysteem dat door het Europees Verdrag is ingeslede en heeft er eveneens op gewezen dat, hoewel beide procedures in verzoening en minnelijke schikking voorzien, de Europese procedure nochtans in geval geen minnelijke schikking tot stand komt, uitsluit op beslissende uitspraken van het Comité van Ministers of van het Hof voor de Rechten van de Mens, terwijl de V.N.-Commissie niet gerechtigd is beslissende uitspraken te wijzen. Het Comité is dan ook van oordeel dat wanneer een geschil tussen Staten die partij zijn bij het Europees Verdrag zowel aan de ene als aan de andere procedure kan worden onderworpen, de voorkeur moet worden gegeven aan de procedure van het Europees Verdrag. Het vindt bovendien dat het niet wenselijk is dat Staten die een zaak bij de door het Europees Verdrag ingestelde organen hebben ingediend en geen voldoening hebben gekregen dezelfde zaak daarna aan de Commissie van de Verenigde Naties zouden voorleggen.

l'autre ont le droit de lui soumettre au Comité, sous réserve que les recours internes disponibles ont été épuisés. Il appartient alors au Comité de mettre ses bons offices à la disposition des Etats intéressés afin de parvenir à une solution amiable, fondée sur le respect des droits de l'Homme et des libertés fondamentales tels que les reconnaît le Pacte. Si une solution a pu être trouvée, le Comité établit un rapport comportant un bref exposé des faits et de la solution intervenue; sinon, le Comité se borne dans son rapport à un exposé des faits; le texte des observations écrites et le procès-verbal des observations orales présentées par les Etats parties intéressés sont joints au rapport, qui sera communiqué aux Etats parties (l'art. 41).

En outre, si la question n'est pas réglée à la satisfaction des Etats parties intéressés, le Comité peut, avec l'assentiment préalable de ceux-ci, désigner une commission de conciliation ad hoc de cinq membres, qui mettra ses bons offices à la disposition des Etats parties intéressés en vue d'une solution amiable. Si une telle solution n'intervient pas, le rapport de cette commission comprendra ses conclusions sur tous les points de fait relatifs à la question débattue ainsi que ses constatations sur les possibilités de règlement amiable de l'affaire (art. 42). Les rapports de la commission sont adressés au Président du Comité, qui les communique aux Etats intéressés.

Le système complémentaire et facultatif proposé aux articles 41 et 42 pose des problèmes aux Etats parties à des conventions d'un contenu analogue à celui du Pacte et prévoyant le recours à d'autres procédures. C'est notamment le cas pour les Etats parties à la Convention européenne des droits de l'Homme. Sans doute l'article 44 du Pacte déclare-t-il explicitement que les dispositions de mise en œuvre de celui-ci n'empêchent pas les Etats parties de recourir à d'autres procédures pour le règlement d'un différend conformément aux accords internationaux généraux et spéciaux qui les lient. La comparaison entre les deux procédures fixées respectivement par la Convention européenne et par le Pacte, et les difficultés posées par le recours possible à l'une et à l'autre d'entre elles, n'en ont pas moins fait l'objet d'un examen attentif de la part du Comité d'experts en matière de droits de l'Homme du Conseil de l'Europe. Ceux-ci ont souligné que l'adoption des Pactes pourrait avoir certaines répercussions sur le fonctionnement du système de protection prévu par la Convention européenne. Ils ont également mis en lumière que, si les deux procédures prévoient, l'une et l'autre, la conciliation et le règlement amiable, la procédure européenne aboutit cependant, à défaut d'un règlement amiable, à des décisions obligatoires du Comité des Ministres ou de la Cour des Droits de l'Homme, alors que le Comité de l'ONU n'est pas habilité à prendre des décisions obligatoires. Aussi ont-ils estimé que, dans le cas de requêtes inintermittentes opposant des Parties à la Convention européenne et qui pourraient être soumises à l'une ou à l'autre procédure, la préférence devrait être donnée à la procédure instituée par la Convention européenne. Enfin, il ne leur est pas paru souhaitable que les Etats ayant introduit sans succès une requête devant les organes institués au titre de la Convention européenne soumettent ultérieurement la même question au Comité des Nations Unies. Alors même que l'affaire introduite par ce dernier serait différente quant à la technique juridique, s'agissant d'une plainte en violation d'un traité différent,

Hoewel dit voor deze laatste afhankelijk gemaakte zaken verschillend zou zijn wat de rechtsrechniek betreft, wil hierdoor, ongezien het om een klacht gaat wegens schending van een ander Verdrag, de indruk kunnen worden gewekt dat bij de V. N.-Commissie beroep wordt ingesleld tegen een beslissing van de Europese organen, wat in strijd zou zijn met de geest van de artikelen 32 en 52 van het Europees Verdrag, krachtens welke de uitspraken van het Comité van Ministers en van het Hof beslissend zijn en waar het gezag van deze instellingen zou kunnen ondermijnen. Op grond van deze overwegingen heeft het Comité van Ministers van de Raad van Europa her nodig geoordeeld op 15 mei 1970 resolutie (70) 17 aan te nemen, waarin met betrekking tot de Staten die partij zijn bij het Europees Verdrag en die her onderhavig Verdrag bekrachtigen of tot het onderhavig Verdrag roerreden en bovendien de facultatieve Verklaring waarin artikel 41 van deze akte voorziet onderschrijven, wordt verklaard dat deze Staten, wanneer zij klachten wensen in te brengen tegen een andere door her Europees Verdrag gebonden Verdragsluitende Partij, wegens schending van een recht dat, in voorkomend geval, zowel door het Europees Verdrag (of zijn Protocollen) als door her V. N.-Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten wordt beschermd, normaal hun toevlucht slechts zouden moeten nemen tot de procedure die door het Europees Verdrag is ingesteld, met dien verslende echter dat de V. N.-procedure kan worden aangewend wanneer het gaat om rechten die niet door her Europees Verdrag worden beschermd of om Staten die geen partij zijn bij dit Verdrag.

De kiese overwegingen in verband mer de overlapping van rechtsnuddelen waartoe het Europees Verdrag en her onderhavig Verdrag aanleiding geven, zijn de enige die men betreffende de in artikel 41 omschreven facultatieve Verklaring kan laten gelden. Er kan ook worden gewezen op de vage formulering van sommige bepalingen van her onderhavig Verdrag; deze vaagheid van formulering welke re wijten is aan het naast elkaar beslaan in de wereld van zeer uiteenlopende ideologische en juridische opvattingen srelt op bijzonder scherpe wijze de vraag aan de orde van de uitlegging die aan sommige in her onderhavig Verdrag gebedigde remmen zoals « naar de willekeur », « wetrig », of « in overgving met de wet », moet worden gegeven. Zal de Commissie voor de rechten van de mens zich niet bevoegd achten om uir te maken of een handeling of een verzuim arbitrair, wertig of onwertig is, zelfs al is de kwestie reeds in hoogste aanleg door een nationaal gezagsorgaan beslist? Men kan zich overigens afvragen, of deze Commissie niet zal geneigd zijn de bepalingen die enige overeenstemming, analogie of verwantschap met de bepalingen van her Europees Verdrag vertonen, uit te leggen aan de hand van methodes en criteria die sterk afwijken van die welke de door her Europees Verdrag ingestelde organen roepassen.

Deze moeilijkheden zijn alleszins reëel. Toch heeft de Regering de bedoeling om de in artikel 41 bedoelde verklaring af te leggen zodra de akten van bekrachtiging van de Verdragen zijn nederalegd. Deze houding is immers in overeenstemming met haar beleid dat tot doel heeft de ontwikkeling van en de eerbied voor de rechten van de mens in de wereld te bevorderen, en houdt rekening met het feit dat her door artikel 41 ingevoerde stelsel van toepassing is russen Staten. Van deze Staten zouden de Staten die tot her Europees Verdrag zijn roegetroden zich in hun wederzijdse betrekkingen moeten leren leiden door resolutie (70) 17 van her Comité van Ministers van de Raad van Europa en de moeilijkheden die voortvloeien uir overlappenden tussen her Europees Verdrag en dit Verdrag te vermindern of zelfs uit de weg te ruimen.

Ten einde België in slaar te stellen de voornoemde verklaring in de in artikel 41 bedoelde roepassingsvoorwaarden te

on pourrait avoir l'impression qu'il s'agit d'un recours contre la décision des organes européens devant le Comité de l'ONU, contraire à l'esprit des articles 32 et 52 de la Convention européenne en vertu desquels les décisions du Comité des Ministres et de la Cour sont définitives, et qui risquerait de compromettre l'autorité de ces organes. Sur la base de ces considérations le Comité des Ministres du Conseil de l'Europe a jugé opportun d'adopter le 15 mai 1970 la résolution (70) 17, déclarant que les Etats parties à la Convention européenne qui ratifient le Pacte ou adhèrent à celui-ci et qui souscrivent à la déclaration facultative prévue à l'article 41 de cet instrument ne devraient normalement avoir recours qu'à la procédure instituée par la Convention européenne en ce qui concerne les plaintes dirigées contre une autre Partie contractante liée par la Convention européenne et alléguant la violation d'un droit couvert, en substance, tant par la Convention européenne (ou ses Protocoles) que par le Pacte de l'ONU relatif aux droits civils et politiques, étant entendu que la procédure de l'ONU pourra être utilisée lorsqu'il s'agira de droits non garantis dans la Convention européenne ou à l'égard d'Etats qui ne sont pas Parties à cette convention ».

Les considérations délicates liées au chevauchement de recours du fait de la Convention européenne et du Pacte ne sont cependant pas les seules que l'on pourrait émettre concernant la déclaration facultative prévue à l'article 41. Il s'y ajoute celles que l'on serait tenté d'exprimer à propos du caractère vague du libellé de certaines dispositions du Pacte; cet élément est imputable à la coexistence dans le monde de conceptions idéologiques et juridiques extrêmement différentes, lesquelles posent avec une acuité particulière la question de l'interprétation de certains termes employés dans le Pacte, tels les mots « arbitrairement » ou « légalement » ou « en conformité avec la loi », qui soulèvent le problème de savoir si le Comité des Droits de l'Homme ne se considérera pas compétent pour déterminer si un acte ou une omission est arbitraire, légal ou illégal, même si la question a déjà été tranchée par une autorité suprême nationale. On peut, au reste, se demander si ledit Comité n'inclinera pas à suivre, à propos de l'interprétation de dispositions concordantes avec celles de la Convention européenne ou analogues ou connexes à ces dernières, des méthodes et des critères fort différents de ceux suivis par les organes de la Convention.

Ces difficultés sont certes réelles. Le Gouvernement, toutefois, a l'intention de faire la déclaration prévue à l'article 41 dès le dépôt des instruments de ratification des Pactes. Cette attitude est en effet conforme à sa politique visant à favoriser le développement et le respect des droits de l'homme dans le monde, et tient compte de ce que le système institué par l'article 41 s'applique entre Etats. Parmi ceux-ci, les Etats ayant adhéré à la Convention européenne devraient, dans leurs relations réciproques, se guider selon la résolution (70) 17 du Comité des Ministres du Conseil de l'Europe, de manière à réduire, voir supprimer les difficultés inhérentes aux chevauchements entre la Convention européenne et le Pacte.

Le Gouvernement, en vue de permettre à la Belgique de faire jouer la déclaration précitée dans les conditions d'ap-

laren speleu, heft Je Regering gemeend aan dit ontwerp van goedkeuringswet. Het artikel 2 roept te moeren voegen waarbij met dit Joal overdracht van bevoegdheid aan de Koning wordt verleend. Deze procedure is dezelfde als die welke gevolgd werd bij de wet tot goedkeuring van het Europees Verdrag, wat de artikelen 25 en 46 van deze akte betreft.

Het Verdrag zelf bevat geen systeem van rechtsmiddelen ten voordele van individuele personen die het slachtoffer beweren te zijn van de schending van enig in dit Verdrag genoemd recht.

In de toekenning van een individueel rechtsmiddel bij de Commissie voor de Rechten van de Mens wordt nogmaals voorzien door een bij het Verdrag behorend facultatief Protocol. Volgens dit Protocol kan iedere Staat die Partij is bij het Verdrag en bij het Protocol, de Commissie verzoeken kennisgevingen te ontvangen en te onderzoeken van individuele personen die onder zijn rechtsmacht ressorteren en die beweren het slachtoffer te zijn van schending door deze Staat van enig in het Verdrag genoemd recht.

De Commissie neemt, overeenkomstig artikel 5, lid 2, van dit facultatief Protocol, geen door een individueel persoon ingezonden kennisgeving in behandeling dan nadat zij zich ervan heeft overtuigd dat de aangelegenheid niet reeds wordt onderzocht volgens een andere procedure van internationaal onderzoek of internationale regeling en dat de betrokken persoon alle binnenlandse rechtsmiddelen heeft uitgeput. De door het Protocol ingescreven procedure is de volgende: de Commissie moet alle haar verzonden kennisgevingen onder de aandacht brengen van de betrokken Staat die partij is bij dit Protocol en deze moet binnen zes maanden aan de Commissie schriftelijke uiteenzettingen of verklaringen doen toekomen waarin de zaak en het rechtsmiddel dat eventueel door die Staat is toegepast nader worden toegelicht; de Commissie behandelt de ontvangen kennisgevingen en maakt haar oordeel bekend aan de desbetreffende Staat die Partij is en aan de desbetreffende Staat die Partij is en aan de betrokken persoon.

Dit facultatief Protocol werd in de Verenigde Naties met 60 stemmen tegen 2 bij 38 onthoudingen goedgekeurd. Daar de tien voor zijn inwerkingtreding vereiste bekrachtigingen verkregen werden, is het tegelijkertijd als het Verdrag in werking getreden.

De aanvaarding van het Protocol schept echter enkele problemen voor de Staten die Partij zijn bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens. Deze problemen, die wellicht nog in acuere vorm optreden dan de problemen gesteld door de facultatieve Verklaring, waarin artikel 41 van het onderhavige Verdrag voorziet, vloeien eens te meer voort uit de overlappending van de bepalingen van twee beschermende rechtssystemen, met name het systeem van het Facultatief Protocol en het veruit doeltreffende systeem, voorzien van mechanismen die bindende uitspraken mogelijk maken, van het Europees Verdrag. Beide systemen worden bovendien doorkruist door een groot aantal analoge of verwante bepalingen die in het onderhavige Verdrag en in het Europees Verdrag voorkomen.

Het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten bevat weliswaar een aantal rechten die niet of slechts gedeeltelijk door het Europees Verdrag beschermd worden. Een gebruikelijke aanvaarding van het Protocol enkel en alleen om deze rechten te beschermen, zou logischerwijze moeten gepaard gaan met een voorbehoud dat ertoe zou strekken de bevoegdheid van de Commissie te beperken tot de rechten welke niet door het Europees Verdrag worden beschermd. Men kan zich afvragen of een dergelijk voorbehoud, dat het toepassingsveld van het Protocol beperkt tot een minimum van rechten in verhouding tot de uitgestrektheid van de in het onderhavige Verdrag erkende rechten, onvankelijk zou

oplossing geven. Het artikel 41, a estimé devoir insérer au présent projet de loi d'approbation un article 2 constituant délégation de pouvoir conférée à cette fin au Roi. Cette procédure est identique à celle qui a été adoptée lors de la loi d'approbation de la Convention européenne, J propos des articles 25 et 46 de cet instrument.

Le Pacte lui-même ne contient pas de système de recours au profit de particuliers qui prendraient, être victimes d'une violation d'un des droits énoncés dans cet instrument.

L'octroi d'un recours individuel auprès du Comité des Droits de l'Homme fait cependant l'objet d'un protocole facultatif annexe, en vertu duquel tout Etat, partie au Pacte et partie à ce Protocole, peut habiliter ledit Comité à recevoir et à examiner des communications émanant de particuliers relevant de sa juridiction, qui prétendent être victimes d'une violation par cet Etat d'un des droits énoncés dans le Pacte.

Le Comité n'examinera, conformément, à l'article 5, paragraphe 2 de ce Protocole facultatif, aucune communication d'un particulier sans s'être assuré que la question n'est pas déjà en cours d'examen devant une autre instance internationale d'enquête ou de règlement et que le particulier a épuisé tous les recours internes disponibles. La procédure prévue par le Protocole est la suivante: le Comité doit porter toute communication qui lui est présentée à l'attention de l'Etat partie intéressée, lequel s'engage à soumettre par écrit au Comité, dans les six mois qui suivent, des explications ou déclarations éclaircissant la question et indiquant, le cas échéant, les mesures qu'il pourrait avoir prises pour remédier à la situation; le Comité examine les communications reçues et fait part de ses constatations à l'Etat partie intéressé et au particulier.

Ce Protocole facultatif a été adopté aux Nations Unies par 66 voix contre 2 et 38 abstentions. Les dix ratifications nécessaires à son entrée en vigueur ayant été réunies, il est entré en vigueur en même temps que le Pacte.

L'acceptation de ce Protocole pose, toutefois, avec plus d'acuité encore que la déclaration facultative prévue à l'article 41 du Pacte, des problèmes délicats aux Etats parties à la Convention européenne des Droits de l'Homme. Ces problèmes découlent, encore une fois, du chevauchement résultant des dispositions des deux systèmes de protection juridique, celui du Protocole facultatif et celui de la Convention européenne, de loin plus efficace puisqu'il contient des mécanismes de décision obligatoire. Le chevauchement lui-même se superpose à celui d'un grand nombre de dispositions analogues ou connexes, que l'on trouve dans le Pacte et dans la Convention européenne.

Le Pacte relatif aux droits civils et politiques contient sans doute certains droits qui ne sont pas, ou ne semblent pas, garantis par la Convention européenne. Une éventuelle acceptation du Protocole à l'effet de couvrir ces seules garanties ne pourrait logiquement être assortie que d'une réserve dont l'objet serait de restreindre la compétence du Comité aux seuls droits non garantis par la Convention européenne. On peut se demander si une telle réserve, réduisant le champ d'application du Protocole à un minimum de droits par rapport à l'étendue des droits reconnus dans le Pacte, serait recevable, le Protocole pas plus que le Pacte ne faisant mention de réserves. Il convient de se rap-

zijn, althier Protocol evenmin als het Verdrag melding maakt van voorbehouden. In dit verband dient men zich te herinneren dat, volgens de regels van het internationaal recht, bij gebrek aan een uitdrukkelijke bepaling, een voorbehoud ter zake slechts ontvankelijk is indien het niet onverenigbaar is met het onderwerp en het doel van het Verdrag. In de onderstelling dat een voorbehoud de bevoegdheid van de Commissie voor de Rechten van de Mens zou beperken tot de rechten welke niet door het Europees Verdrag worden beschermd, staat nog te bezien of deze Commissie met een dergelijk voorbehoud rekening zou houden bij de behandeling van de gevallen haar in het onderhavige geval voorggelegd door particulieren, en niet door Staten, die, wat hen betreft, rekening zouden moeten houden met resolutie (70) 17 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa; zij zou alleszins de inhoud ervan moeten interpreteren aan de hand van het Europees Verdrag; gezien het groot aantal analoge bepalingen die op deze materies betrekking hebben, kan echter het risico van uiteenlopende en dubbele interpretaties niet worden uitgesloten. Wat de rechten betreft, die zowel door het Europees Verdrag als door het onderhavige Verdrag worden beschermd en die het merendeel van de in deze akte genoemde rechten uitmaken, heeft de aanneming van het Protocol door de Staten die het recht op individueel verweer krachtens artikel 25 van het Europees Verdrag hebben erkend, tot gevolg dat een particulier die bovendien het slachtoffer is van een schending van een recht dat zowel door het onderhavige Verdrag als door het Europees Verdrag wordt beschermd, de keuze heeft tussen twee procedures om zijn verzoekschrift in te dienen. Weliswaar zou deze particulier, in het licht van artikel 27, lid 1, (b) van het Europees Verdrag en van artikel 5, lid 2 van het onderhavige Protocol dezelfde zaak niet gelijktijdig kunnen voorleggen aan de organen waarin beide Verdragen met betrekking tot deze procedure voorzien. Doch gezien de vage formulering van de hierboven aangehaalde bepalingen van artikel 5, lid 2, van het Protocol, schijnt de Commissie van de V.N. het recht te hebben een zaak te behandelen die reeds eerder te Straatsburg werd behandeld en waarvan de Europese procedure beëindigd is, terwijl, omgekeerd, de Europese procedure, behoudens nieuwe feiten, niet meer in werking mag worden gesteld nadat een klacht bij de V.N.-Commissie is ingediend overeenkomstig artikel 27, lid 1 (b), van het Europees Verdrag.

Om te voorkomen dat de V.N.-Commissie voor de Rechten van de Mens zich zou opwerpen als een soort oppersprek, instantie ten opzichte van de instanties van Straatsburg, hebben de deskundigen van de Raad van Europa ten behoeve van de regeringen die het facultatief Protocol wensen te bekrachtigen, een ontwerp van interpretatieve verklaring of van voorbehoud voorgesteld, dat erop strekt te preciseren « dat de bepalingen van lid 2 van artikel 5 van het Protocol betekenen dat de Commissie geen door een individueel persoon ingezonden kennisgeving in behandeling mag nemen dan nadat zij zich ervan heeft overtuigd dat dezelfde aan gelegenheid niet reeds wordt of werd onderzocht volgens een andere procedure van internationaal onderzoek of internationale regeling. Zweden, Noorwegen en Denemarken hebben het facultatief Protocol ondertekend en hebben een voorbehoud in deze zin gemaakt. Het voorstel is in beginsel geschikt om het gevaar dat de individuele rechtsmiddelen verdubbeld worden, te bezweren en om te beleren dat bij de V.N.-Commissie tegen de uitspraken van de Europese Commissie in hoger beroep kan worden gegaan. Het laat echter in het midden of de stabiliteit en de verdere ontwikkeling van de vruchtbare rechtsbescherming die het Europees Verdrag aan de individuele persoon biedt, erdoor niet worden aangetast en het is derhalve geboden de kwestie van

pelen bij dit voorstel, dat, volgens de regels van het internationaal recht, bij gebrek aan een uitdrukkelijke bepaling, een voorbehoud ter zake slechts ontvankelijk is indien het niet onverenigbaar is met het onderwerp en het doel van het Verdrag. In de onderstelling dat een voorbehoud de bevoegdheid van de Commissie voor de Rechten van de Mens zou beperken tot de rechten welke niet door het Europees Verdrag worden beschermd, staat nog te bezien of deze Commissie met een dergelijk voorbehoud rekening zou houden bij de behandeling van de gevallen haar in het onderhavige geval voorggelegd door particulieren, en niet door Staten, die, wat hen betreft, rekening zouden moeten houden met resolutie (70) 17 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa; zij zou alleszins de inhoud ervan moeten interpreteren aan de hand van het Europees Verdrag; gezien het groot aantal analoge bepalingen die op deze materies betrekking hebben, kan echter het risico van uiteenlopende en dubbele interpretaties niet worden uitgesloten. Wat de rechten betreft, die zowel door het Europees Verdrag als door het onderhavige Verdrag worden beschermd en die het merendeel van de in deze akte genoemde rechten uitmaken, heeft de aanneming van het Protocol door de Staten die het recht op individueel verweer krachtens artikel 25 van het Europees Verdrag hebben erkend, tot gevolg dat een particulier die bovendien het slachtoffer is van een schending van een recht dat zowel door het onderhavige Verdrag als door het Europees Verdrag wordt beschermd, de keuze heeft tussen twee procedures om zijn verzoekschrift in te dienen. Weliswaar zou deze particulier, in het licht van artikel 27, lid 1, (b) van het Europees Verdrag en van artikel 5, lid 2 van het onderhavige Protocol dezelfde zaak niet gelijktijdig kunnen voorleggen aan de organen waarin beide Verdragen met betrekking tot deze procedure voorzien. Doch gezien de vage formulering van de hierboven aangehaalde bepalingen van artikel 5, lid 2, van het Protocol, schijnt de Commissie van de V.N. het recht te hebben een zaak te behandelen die reeds eerder te Straatsburg werd behandeld en waarvan de Europese procedure beëindigd is, terwijl, omgekeerd, de Europese procedure, behoudens nieuwe feiten, niet meer in werking mag worden gesteld nadat een klacht bij de V.N.-Commissie is ingediend overeenkomstig artikel 27, lid 1 (b), van het Europees Verdrag.

peler à ce propos que, selon les règles du droit international, à défaut de disposition explicite, une réserve n'est recevable que si elle n'est pas incompatible avec l'objet et le but du traité. A supposer qu'une réserve restreigne la compétence du Comité des Droits de l'Homme aux seuls droits qui ne tombent pas sous le coup de la Convention européenne, des doutes sérieux subsistent quant à la question de savoir si ledit Comité, à l'occasion des cas qui lui seraient soumis, en l'occurrence par des particuliers, et non par des Etats qui, eux, devraient tenir compte de la résolution (70) 17 du Comité des Ministres du Conseil de l'Europe, respecterait une telle réserve; du moins aurait-il à en apprécier la teneur en interprétant la Convention européenne; la crainte demeure donc que, dans cet ordre de matières, dont un grand nombre de dispositions se trouvent être connexes, le danger de chevauchements et de discordances d'interprétation ne soit pas écarté. Quant aux droits couverts à la fois par la Convention européenne et par le Pacte, lesquels constituent la majeure partie des droits énoncés dans cet instrument, l'acceptation du Protocole par les Etats qui ont reconnu le droit de recours individuel en vertu de l'article 25 de la Convention européenne entraîne pour effet qu'un particulier qui allègue la violation d'un droit prévu à la fois par le Pacte et par ladite Convention a, pour introduire sa requête, le choix entre les deux procédures. Certes, ce particulier ne pourrait, à la lumière de l'article 27, par. 1 (b) de la Convention et de l'article 5 paragraphe 2 du Protocole, soumettre simultanément la même affaire aux organes prévus par les deux procédures. Mais étant donné la formulation imprécise des dispositions de l'article 5 paragraphe 2 du Protocole, reproduites ci-dessus, il semble que le Comité de l'ONU aurait bien le droit de s'occuper d'une affaire examinée auparavant à Strasbourg et dont la procédure européenne a pris fin, alors que, inversement, la procédure européenne, sauf fait nouveau, ne pourrait plus être mise en œuvre après une plainte introduite auparavant auprès du Comité de l'ONU, conformément à l'article 27, paragraphe 1 (b) de la Convention.

Pour empêcher que le Comité des droits de l'Homme des Nations Unies ne se transforme en une sorte de superinstance vis-à-vis des instances de Strasbourg, les experts du Conseil de l'Europe ont proposé un projet de déclaration interprétative ou de réserve à l'usage des gouvernements désireux de ratifier le Protocole facultatif, dont la teneur consiste à préciser « que les dispositions du paragraphe 2 de l'article 5 du Protocole signifient que le Comité ne devra examiner aucune communication émanant d'un particulier sans s'être assuré que la même question n'est pas en cours d'examen ou n'a pas déjà été examinée devant une autre instance internationale d'enquête ou de règlement ». La Suède, la Norvège et le Danemark ont signé le Protocole facultatif en formulant une réserve en ce sens. La proposition est en principe propre à conjurer le doublement de recours individuels et à empêcher que le Comité de l'ONU ne constitue un recours successif à la Commission européenne. Elle n'en laisse pas moins ouverte la question de la stabilité et du développement contenu de la protection juridique si fructueuse pour le particulier prévue par la Convention européenne, ce qui commande d'apporter tous les soins possibles à l'examen d'une adhésion au Protocole facultatif. Aussi, le gouvernement belge, comme notamment le gouvernement de la République fédérale d'Allemagne, ne

de toerreding tot het Protocol mer dit uitersre I.org te onder-
zocken. De Belgische regering meent dan ook, evenals o.m.,
de Duitse Bondsrepubliek, dat het ogenblik nog niet geko-
men is om bij dit Protocol, dat België trouwens niet heeft
onderrekenend, partij te worden.

Onverminderd ook de vaagheid die sommige bepalingen
van het onderhavig Verdrag kenmerkt en het feit dat de
erin behandelde materies, algemeen gezien nauw samenhan-
gen met die van het Europees Verdrag, dient er nog te wor-
den op gewezen dat met betrekking tot de werkwijze van
de in artikel 28 van het onderhavig Verdrag bedoelde Com-
missie voor de Rechten van de Mens iedere ervaring ont-
breekt. Voor het ogenblik is het zelfs onmogelijk te voor-
zien wie er zal gekozen worden om in deze Commissie te
zitten.

In deze omstandigheden blijft het de vraag of de werk-
wijze van de V. N.-Commissie even rationeel en doeltref-
fend zal zijn als die welke in artikel 27, lid 2, van het
Europees Verdrag is vastgesteld en die het gevolg heeft dat
kennelijk ongegronde of misplaatste verzoekschriften wor-
den geweerd, en of de houding van de voornoemde Com-
missie in de praktijk zal gekenmerkt zijn door de nodige
objectiviteit en onpartijdigheid; dit alles mede met de over-
weging dat de voornaamste menselijke rechten die in dit
Verdrag worden vermeld, wat ons betreft, reeds door het
Europees Verdrag en de mechanismen voor bindende be-
slissingen die het in werking stelt, op doeltreffende wijze
worden gewaarborgd.

Vijfde deel

Dit verdragsclausules (artikelen 46 en 47)

Artikel 46 bevat een voorbehoud inzake bevoegdheid ten
voordele van de Verenigde Naties, hun organen en gespe-
cialiseerde instellingen.

Artikel 47 herhaalt een bepaling van artikel 1 betreffende
de rechten van alle volkeren om hun natuurlijke rijkdom-
men en hulpbronnen volledig en vrijelijk te benutten en
hiervan volledig en vrijelijk te profiteren.

Het Verdrag inzake economische, sociale en culturele
rechten bevat in zijn artikelen 24 en 25 bepalingen van
dezelfde aard.

Zesde deel

De slotbepalingen (de artikelen 48 tot 51)

Dit laatste deel bevat de gebruikelijke bepalingen be-
treffende de onderrekening, de bekrachtiging en de inwer-
kingrekening van het Verdrag, de toetreding tot het Verdrag
en de te volgen procedure in geval van wijziging van het
Verdrag.

Dit zijn de bepalingen van het Internationaal Verdrag
inzake economische, sociale en culturele rechten en van het
Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke
rechten.

De Regering hoopt dat ons land door de bekrachtiging
van deze akten op universeel vlak tot de eerbiediging van
de rechten van de mens en van de fundamentele vrijheden
zal bijdragen.

pense pas dat l'époque présente devenir partie de ce Protocole,
qu'un demeurant la Belgique n'a pas signé.

Par ailleurs, sans préjudice du caractère vague de certaines
dispositions du Pacte et de la connexité de l'ensemble des
matières dont il traite avec celles de la Convention euro-
péenne, il y a lieu de souligner, en outre, qu'il n'existe d'ex-
périence d'aucune sorte en ce qui concerne le mode de fonc-
tionnement du Comité des Droits de l'Homme prévu à l'ar-
ticle 28 du Pacte. Actuellement il est même impossible de
prévoir qui sera choisi pour y siéger.

Dans cet état de choses, la question se pose de savoir si
le mode de fonctionnement du Comité de l'ONU sera
aussi rationnel et efficace que celui de l'article 27, para-
graphe 2 de la Convention européenne, dont l'effet est
d'écarter les requêtes mal fondées ou abusives, et de savoir
si l'attitude dudit Comité se révélera, à l'épreuve, empreinte
de l'objectivité et de l'impartialité nécessaires; ceci, en ayant
à l'esprit que l'essentiel des Droits de l'Homme, énoncés
dans le Pacte, se trouve d'ores et déjà, en ce qui nous con-
cerne, assuré par la Convention européenne et efficacement
garanti par les mécanismes de décision obligatoire que celle-
ci met en œuvre.

Cinquième partie

Les clauses de sauvegarde (articles 46 et 47)

L'article 46 contient une réserve de compétence au pro-
fit des Nations Unies, leurs organes et institutions spécia-
lisées.

L'article 47 réitère une disposition de l'article 1 concer-
nant les droits de tous les peuples à profiter et à user plei-
nièrement et librement de leurs richesses et ressources natu-
relles.

Le Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et cul-
turels contient des dispositions similaires aux articles 24
et 25.

Sixième partie

Les clauses finales (articles 48 à 53)

Cette dernière partie comporte les dispositions usuelles
relatives à la signature du Pacte, à sa ratification, à l'adhé-
sion, à son entrée en vigueur et à la procédure à suivre
en cas d'amendement.

Telles étant les dispositions du Pacte international relatif
aux droits économiques, sociaux et culturels ainsi que du
Pacte international relatif aux droits civils et politiques, le
Gouvernement espère qu'en apportant la ratification de la
Belgique à ces instruments, notre pays pourra contribuer
au plan universel à la promotion du respect des droits de
l'homme et des libertés fondamentales.

— Het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, opgemaakt te New York op 19 december 1966 is, overeenkomstig artikel 27, op 3 januari 1976 in werking getreden.

— Het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten opgemaakt te New York op 19 december 1966 is overeenkomstig artikel 49 op 23 maart 1976 in werking getreden.

De volgende Staten hebben die twee Verdragen geratificeerd of zijn er toe toegetreden:

Lijsr der gebonden Landen	Data van neerlegging van de bekrachtigings- en toerredings-oorkonden (t)
Australië	10-12-1975 (1)
Barbados	5-1-1973 (t)
Bulgarije	21-9-1970
Canada	19-5-1976 (r)
Chili	10-2-1972
Colombia	29-10-1969
Costa Rica	29-11-1968
Cyprus	2-4-1969
Denemarken	6-1-1972
Duitse Dem. Rep.	8-11-1973
Duitsland (Bondsrep.) Land Berlin inbegrepen	17-12-1973
Ecuador	6-3-1969
Filippijnen	7-6-1974 (2)
Finland	19-8-1975
Guyana	15-2-1977
Hongarije	17-1-1974
Irak	25-1-1971
Iran	24-6-1975
Jamaica	3-10-1975
Jugoslavië	2-6-1971
Jordanië	28-5-1975
Kenya	1-5-1972 (t)
Libanon	3-11-1972 (r)
Libië	15-5-1970 (t)
Madagascar	22-9-1971 (3)
Mali	16-7-1974 (t)
Mauritius	12-12-1973 (tl)
Mongolië	18-11-1974
Noorwegen	13-9-1972
Oekraïne (S. S. R.)	12-11-1973
Panama	8-3-1977
Polen	18-3-1977
Roemenië	9-12-1974
Rwanda	16-4-1975
Spanje	27-4-1977
Suriname	28-12-1976 (t)
Syrie	21-4-1969 (t)
Tanzania	11-6-1976 (r)
Tsjechoslowakije	23-12-1976
Tunesië	18-3-1969
Uruguay	1-4-1970
U.S.S.R.	16-10-1973
Verenigd Koninkrijk	30-5-1976 (t) (4)
Witrusland (S. S. R.)	12-11-1973
Zaire	1-11-1976 (t)
Zweden	6-12-1971 (t)

— Le Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels, fait à New York le 19 décembre 1966, est entré en vigueur le 3 janvier 1976, conformément à l'article 27.

— Le Pacte international relatif aux droits civils et politiques, fait à New York le 19 décembre 1966, est entrée en vigueur le 23 mars 1976, conformément à l'article 49.

Les Etats suivants ont ratifié ces deux Pactes ou y ont adhéré:

Liste des Etats liés	Dates de dépôt des instruments de ratification ou d'adhésion (a)
Allemagne (Rép. féd.) y compris le Land Berlin	17-12-1973
Australie	10-12-1975 (1)
Barbade	5-1-1973 (a)
Bulgarie	21-9-1970
Canada	19-5-1976 (a)
Chili	10-2-1972
Chypre	2-4-1969
Colombie	29-10-1969
Costa Rica	29-11-1968
Danemark	6-1-1972
Equateur	6-3-1969
Espagne	27-4-1977
Finlande	19-8-1975
Guyane	15-2-1977
Hongrie	17-1-1974
Irak	25-1-1971
Iran	24-6-1975
Jamaïque	3-10-1975
Jordanie	28-5-1975
Kenya	1-5-1972 (a)
Liban	3-11-1972 (a)
Madagascar	22-9-1971 (2)
Mali	16-7-1974 (a)
Maurice	12-12-1973 (a)
Mongolie	18-11-1974
Norvège	13-9-1972
Panama	8-3-1977
Philippines	7-6-1974 (3)
Pologne	18-3-1977
République Arabe Lybienne	15-5-1970 (a)
République Arabe Syrienne	21-4-1969 (a)
République Démocratique Allemande	8-11-1973
R. S. S. de Biélorussie	12-11-1973
R. S. S. d'Ukraine	12-11-1973
République Unie de Tanzanie	11-6-1976 (a)
Roumanie	9-12-1974
Royaume-Uni	20-5-1976 (a) (4)
Rwanda	16-4-1975
Suède	6-12-1971 (a)
Surinam	28-12-1976 (a)
Tchécoslovaquie	23-12-1975
Tunisie	18-3-1969
Union des Républiques socialistes soviétiques	16-10-1973
Uruguay	1-4-1970
Yugoslavie	2-6-1971
Zaire	1-11-1976 (a)

(1) Australië heeft alleen het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten bekrachtigd.

(2) De Filippijnen hebben alleen het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten bekrachtigd.

(3) Madagascar heeft het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten op 21 juni 1971 bekrachtigd.

(4) De bekrachtigingsoorkonde bevat een verklaring waarbij wordt gezegd dat de bekrachtiging geldt voor het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland, het Baljuwschap Guernesey, het Baljuwschap Jersey, het eiland Man, Belize, de Bermuda-eilanden, de Cayman-eilanden, de Falkland-eilanden en onderhorige gebieden, Gibraltar, de Gilbert-eilanden, Hong-Kong, Montserrat, de Pitcairn-eilanden-groep, St-Helena en onderhorige gebieden, de Salomons-eilanden, de Turks- en Caicos-eilanden en Tuvalu.

(1) L'Australie a ratifié uniquement le Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels.

(2) Madagascar a ratifié le Pacte international relatif aux droits civils et politiques le 21 juin 1971.

(3) Les Philippines ont uniquement ratifié le Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels.

(4) L'instrument de ratification contient une déclaration aux termes de laquelle le Pacte est ratifié à l'égard du Royaume-Uni de Grande-Bretagne et d'Irlande du Nord, du Bailliage de Guernesey, du Bailliage de Jersey, de l'île de Man, de Belize, des Bermudes, des îles Caïmanes, des îles Falkland et leurs dépendances, de Gibraltar, des îles Gilbert, de Hong-Kong, de Montserrat, du groupe Pitcairn, de Sainte-Hélène et ses dépendances, des îles Salomon, des îles Turques et Caïques et de Tuvalu.

Commentaar bij het advies aan de Raad van State

De Belgische Regering verenigt zich met de prealabele opmerking van de Raad van State met betrekking tot het indienen bij de Wetgevende Kamers van de artikelen van het ontwerp van wet tot goedkeuring van beide Verdragen.

In aansluiting op de opmerking van de Raad van State ter zake van artikel 2, lid 2, van het Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, bepaaldelijk met betrekking tot de uitdrukking «nationale afkomst», legt de Belgische Regering lid 2 van artikel 2 derwijze uit dat het de Regeringen niet toestaat ten aanzien van vreemdelingen op willekeurige wijze discriminerende maatregelen te treffen. Dit lid houdt echter niet in dat aan vreemdelingen automatisch dezelfde rechten als aan de eigen onderdanen dienen toegekend te worden. Het begrip non-discriminatie betekent toch de uitbanning van elke vorm van onderscheid die niet stoelt op objectieve en billijke criteria, welke zijn aangelegd om een wettig doel te bereiken dat op zijn beurt wordt nagestreefd met wettige middelen die tot dat doel in verhouding staan en die, hoe dan ook, in overeenstemming zijn met de beginselen welke vrijwel alle democratische samenlevingen voorstaan. Het bepaalde in artikel 2, lid 2, van het Verdrag laat derhalve het grondbeginsel van onze reglementering op de tewerkstelling van buitenlandse arbeiders helemaal onverlet. De interpretatieve verklaring van de non-discriminatie vanuit het oogpunt van de «nationale afkomst» is juist in die zin opgesreld (zie de Bijlage bij de Memorie van Toelichting, blz. 26).

De Belgische Regering verenigt zich met de opmerking van de Raad van State betreffende artikel 8 van het Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten.

Met betrekking tot de opmerkingen van de Raad van State bij het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten neemt de Regering zich voor ten aanzien van de artikelen 2, 3 en 25 van deze akte het voorbehoud te herhalen dat zij al eerder ten aanzien van artikel 3 van het op 31 maart 1953 te New York tot stand gekomen en door de wet van 19 maart 1964 goedgekeurde Verdrag betreffende de politieke rechten van de vrouw had geuit. Dit voorbehoud betreft het Koningschap dat, in overeenstemming met her bepaalde in artikel 60 van de Grondwet, uitsluitend van man op man kan overgaan. De Regering neemt zich niet voor het tweede voorbehoud dat zij bij artikel 3 van het voornoemde Verdrag heeft gemaakt, te herhalen (zie de Bijlage bij de Memorie van Toelichting, blz. 26).

De Regering heeft kennis genomen van de opmerkingen die de Raad van State bij de artikelen 13, 14 en 26 heeft gemaakt. Zij zal de problemen die de tenuitvoerlegging van deze artikelen in de sfeer van de uitlegging en de toepassing van het Verdrag inzake de burgerrechten en de politieke rechten doet rijzen, aandachtig blijven volgen.

«Wat meer in het bijzonder artikel 14, paragraaf 6, betreft, geeft de Raad van State het advies dat in overeenstemming met de bepalingen van deze paragraaf, de Regering een wetsonderwerp zou moeten opnemen strekkende tot verruiming van de werkingssfeer van artikel 447, tweede tot vierde lid, van het Wetboek van Strafvordering.

Er weze echter opgemerkt dat in de praktijk artikel 447 niet geïnterpreteerd wordt op de beperkende wijze aangeduid door de Raad van State. Het lijkt dus niet noodzakelijk de tekst ervan de wijzigen.»

*De Vice-Eerste Minister
en Minister van Openbaar Ambt,*

L. HUREZ

Conunentaire relatif à l'avis du Conseil d'Etat

Le Gouvernement belge se rallie à l'observation préalable du Conseil d'Etat concernant la présentation aux Chambres législatives des articles du projet de loi relatif à l'approbation de chacun des deux Pactes.

Suite à l'observation du Conseil d'Etat concernant l'article 2, paragraphe 2, du Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et culturels, relativement à l'expression «origine nationale», le Gouvernement belge interprète le paragraphe 2 de l'article 2 comme ne permettant pas aux Gouvernements de prendre des mesures discriminatoires, d'une manière arbitraire, à l'égard des étrangers. Ce paragraphe n'implique toutefois pas que les étrangers doivent se voir garantir d'office les mêmes droits que les nationaux. Le concept de non-discrimination se définit, en effet, comme l'élimination de toutes distinctions, qui ne seraient pas fondées sur des critères objectifs et raisonnables, adoptés en considération d'un but légitime, poursuivi en fonction de moyens, proportionnels à un tel but et conformes, en tout cas, aux principes qui prévalent généralement dans les sociétés démocratiques. La disposition de l'article 2, paragraphe 2, du Pacte n'altère donc en rien le principe de notre réglementation relative à l'occupation de la main-d'œuvre étrangère. La déclaration interprétative de la non-discrimination fondée sur l'«origine nationale» est précisément rédigée en ce sens (voir l'Annexe à l'exposé des motifs, page 26).

Le Gouvernement belge se rallie à l'observation du Conseil d'Etat concernant l'article 8 du Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et culturels.

Concernant les observations du Conseil d'Etat se rapportant au Pacte relatif aux droits civils et politiques, le Gouvernement entend réitérer, à propos des articles 2, 3 et 25 de cet instrument, la réserve formulée précédemment à l'article 3 de la Convention du 31 mars 1953 sur les droits politiques de la femme, conclue à New York et approuvée par la loi du 19 mars 1964, touchant la fonction royale, conformément au prescrit de l'article 60 de la Constitution, qui réserve aux hommes l'exercice des pouvoirs royaux. Il n'entend pas réitérer la seconde réserve faite à l'article 3 de la Convention précitée (voir l'Annexe à l'exposé des motifs, page 26).

Le Gouvernement a pris note des observations formulées par le Conseil d'Etat concernant les articles 13, 14 et 26; il demeurera attentif aux questions que soulèvent la mise en œuvre de ces articles dans le contexte d'interprétation et de l'application du Pacte relatif aux droits civils et politiques.

«En ce qui concerne plus particulièrement l'article 14, paragraphe 6, le Conseil d'Etat émet l'avis qu'en conformité avec les dispositions de ce paragraphe, il y aurait lieu pour le Gouvernement d'élaborer un projet de loi ayant pour objet d'élargir le champ d'application de l'article 447i, alinéas 2 à 4, du Code d'instruction criminelle.

Il est cependant à remarquer que, dans la pratique l'article 447 n'est pas interprété dans le sens restrictif indiqué par le Conseil d'Etat. Il ne semble, dès lors, pas indispensable d'en modifier le texte.»

*Le Vice-Premier Ministre
et Ministre de la Fonction publique,*

L. HUREZ

De Minister van Buitenlandse Zaken,

H. SIMONET

De Minister van Justitie,

R. VAN ELSLANDE

De Minister van Economische Zaken,

W. CLAES

De Minister van Tewerkstelling en Arbeid,

G. SPITAELS

BIJLAGE

BIJ DE MEMORIE VAN TOELICHTING

Internationaal verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten

Interpretatieve uerklaringen

In verband met artikel 1, lid 1, legr de Belgische Regering non-discriminatie op grond van de nationale afkomst uit niet noodzakelijk de verplichting voor de Staren inhoudend, aan vreemdelingen dezelfde rechten als aan de eigen onderdanen te waarborgen. Dit begrip moet worden verstaan als ertoe strekkend iedere willekeurige gedraging, doch niet verschillen in behandeling, sloelend op objectieve en redelijke overwegingen, overeenstemmend met de beginselen die in democratische samenlevingen gelden, uit te barmen.

Wat lid 3 van hetzelfde artikel berreft, kan deze bepaling volgens de Belgische Regering geen afbreuk doen aan het beginsel van een billijke vergoeding in geval van onteigening of nationalisatie.

Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten

Interpretatieve uerklaringen en uoorbehouden

1. De Belgische Regering maakt aangaande de artikelen 2, 3 en 15 inzonder voorbehoud dat de koninklijke machr krachrens de Grondwet alleen door mannen kan worden uitgeoefend. Wat de uitoefening van het ambt van regent betrefr, kunnen dezelfde artikelen geen beletsel vormen voor de toepassing van de grondwerrelijke regelen, zoals deze door de Belgische Staat zouden worden uitgelegd.

2. De Belgische Regering is van mening dat deze bepaling, volgens welke jeugdige overtreders dienen gescheiden

Le Ministre des Affaires étrangères,

H. SIMONET

Le Ministre de la Justice,

R. VAN ELSLANDE

Le Ministre des Affaires économiques,

W. CLAES

Le Ministre de l'Emploi et du Travail,

G. SPITAELS

ANNEXE

A L'EXPOSE DES MOTIFS

Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels

Déclarations interprétatives

Concernant le paragraphe 2 de l'article 2, le Gouvernement belge interprète la non-discrimination fondée sur l'origine nationale comme n'impliquant pas nécessairement l'obligation pour les Etats de garantir d'office aux étrangers les mêmes droits qu'à leurs nationaux. Ce concept doit s'entendre comme visant à écarter tout comportement arbitraire mais non des différences de traitement fondées sur des considérations objectives et raisonnables, conformes aux principes qui prévalent dans les sociétés démocratiques.

Concernant le paragraphe 3 du même article, le Gouvernement belge entend que cette disposition ne saurait contrevenir au principe de compensation équitable en cas de mesure d'expropriation ou de nationalisation.

Pacte international relatif aux droits civils et politiques

Déclarations interprétatives et réserves

1. En ce qui concerne les articles 2, 3 et 25, le Gouvernement belge fait une réserve, en ce que la Constitution belge réserve aux hommes l'exercice de pouvoirs royaux. En ce qui concerne l'exercice des fonctions de la régence les mêmes articles ne sauraient faire obstacle à l'application des règles constitutionnelles telle qu'elles seraient interprétées par l'Etat belge.

2. Le Gouvernement belge considère que la disposition de l'article 10, paragraphe 3, selon laquelle les jeunes dé-

te worden gehouden van volwassenen en te worden behandeld in overeenstemming met hun leeftijd en hun rechtstoestand, uitsluitend betrekking heeft op de gerechtelijke maatregelen waarin het stelsel inzake de bescherming van minderjarigen, ingesteld door de Belgische wet betreffende de jeugdbescherming, voorziet. Ten aanzien van de andere jeugdige overtreeders, die onder het gemeen recht ressorteren, wil de Belgische Regering zich de mogelijkheid voorbehouden in voorkomend geval, in het belang zelf van de betrokkenen, soepeler maatregelen te treffen.

3. Met betrekking tot artikel 14, is de Belgische Regering van oordeel dat de laatste bepaling van lid 1 van dit artikel de Staten de mogelijkheid biedt "I dan niet te voorzien in afwijkingen van het beginsel der openbare uitspraak van vonnissen. Aldus gezien stermt met deze bepaling overeen, het beginsel van de Belgische Grondwet volgens hetwelk alle vonnissen zonder uitzondering in openbare terechtzitting worden uitgesproken. Wat lid 5 van dit artikel betreft, dit zal niet worden toegepast op personen die krachtens de Belgische wet rechtstreeks naar een hoger rechtscollege worden verwezen.

4. De artikelen 19, 21 en 22 zullen door de Belgische Regering worden toegepast in de context van de bepalingen en de beperkingen welke in de artikelen 10 en 11 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van 4 november 1950, door gezegd Verdrag worden opgesomd of toegestaan.

5. De Belgische Regering verklaart dat zij niet van mening is wettelijke voorzieningen te moeten treffen in verband met artikel 20, lid 1, en dat gans het artikel 20 zal worden toegepast rekening houdend mer de rechten van vrijheid van denken en van godsdienst, van mening, van vergadering en van vereniging die in de artikelen 18, 19 en 20 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens zijn afgekondigd en die in de artikelen 18, 19, 21 en 22 van de onderhavige akte opnieuw worden bevestigd.

6. De Belgische Regering legt lid 2 van artikel 23 in die zin uit, dat het recht om een huwelijk aan te gaan en een gezin te stichten vanaf de huwbare leeftijd, niet alleen impliceert dat de nationale wet de huwbare leeftijd vaststelt maar dat ze eveneens de uitoefening van dit recht kan regelen.

ADVIES VAN DE RAAD VAN STATE

De RAAD VAN STATE, afdeling wergeving, tweede kamer, de 17c september 1976 door de Minister van Buitenlandse Zaken en van Ontwikkelingssamenwerking verzocht hem van advies te dienen over een ontwerp van wet houdende goedkeuring van volgende internationale akten:

a) internationaal verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten;

b) internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, opgemaakt te New York op 19 december 1966, heeft hierover beaardslaagd in de vergaderingen van 6 oktober, 13 oktober, 3 november, 24 november en 1 december 1976 en heeft de 19e december 1976 het volgend advies gegeven:

Voorafgaande opmerkingen

Met één en hetzelfde artikel bedoelt het wetsontwerp goedkeuring te hechten aan het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten en aan het Internationaal Verdrag inzake burger-

rechten. linquans sont séparés des adultes et soumis à un régime approprié à leur âge et à leur statut légal, vise exclusivement les mesures judiciaires prévues par le régime de protection des mineurs d'âge, organisé par la loi belge relative à la protection de la jeunesse. A l'égard des autres jeunes délinquants relevant du droit commun le Gouvernement belge entend se réserver la possibilité d'adopter des mesures éventuellement plus souples et conçues dans l'intérêt même des personnes concernées.

3. Concernant l'article 14, le Gouvernement belge considère que le paragraphe 1 in fine de cet article semble laisser aux Etats la faculté de prévoir ou non certaines dérogations au principe de la publicité du jugement. En ce sens, est conforme à cette disposition le principe constitutionnel belge qui ne prévoit pas d'exception au prononcé public du jugement. Quant au paragraphe 5 de cet article il ne s'appliquera pas aux personnes qui, en vertu de la loi belge, sont directement déferées à une juridiction supérieure.

4. Les articles 19, 21 et 22 seront appliqués par le Gouvernement belge dans le contexte des dispositions et des limitations énoncées ou autorisées aux articles 10 et 11 de la Convention de sauvegarde des droits de l'Homme et des libertés fondamentales du 4 novembre 1950, par ladite Convention.

5. Le Gouvernement belge déclare qu'il n'estime pas être obligé de légiférer dans le domaine de l'article 20, paragraphe 1, et que l'ensemble de l'article 20 sera appliqué en tenant compte des droits à la liberté de pensée et de religion, d'opinion, de réunion et d'association proclamés par les articles 18, 19 et 20 de la Déclaration universelle des droits de l'Homme et réaffirmés aux articles 18, 19, 21 et 22 du présent instrument.

6. Le Gouvernement belge déclare interpréter le paragraphe 2 de l'article 23 en ce sens que le droit de se marier et de fonder une famille à partir de l'âge nubile postule non seulement que la loi nationale fixe l'âge de la nubilité mais qu'elle puisse également réglementer l'exercice de ce droit.

AVIS DU CONSEIL D'ETAT

Le CONSEIL D'ETAT, section de législation, deuxième chambre, saisi par le Ministre des Affaires étrangères et de la Coopération au développement, le 17 septembre 1976, d'une demande d'avis sur un projet de loi portant approbation des actes internationaux suivants:

a) pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels;

b) pacte international relatif aux droits civils et politiques, faits à New York le 19 décembre 1966, et en ayant délibéré dans ses séances des 6 octobre, 13 octobre, 3 novembre, 24 novembre et 1er décembre 1976, a donné le 1er décembre 1976 l'avis suivant:

Observation préalable

C'est un seul et même article du projet de loi qui tend à l'approbation du Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels et à l'approbation du Pacte international relatif aux

rechten en politieke rechten. Nu moge het waar zijn dat beide Verdragen uit eendere overwegingen zijn ontstaan en zelfs identieke bepalingen bevatten, dat neemt niet weg dat ze elk hun eigen doel en eigen rechtsgevolgen hebben. De Regering behoort bijgevolg uit te maken of het niet beter is artikel 1 van het ontwerp te splitsen in twee artikelen, elk gewijd aan de goedkeuring van een Verdrag.

Opmerkingen die voor beide Verdragen gelden

I. Zoals vooraan in de memorie van toelichting bij het wetsontwerp is gezegd, beogen beiden Verdragen uitwerking te geven aan de beginselen die zijn neergelegd in de Universele Verklaring van de rechten van de mens. Hoe belangrijk die Verklaring ook is, zij schept geen rechtsverplichtingen; haar gezag is moreel. Beide Verdragen daarenregen willen positieve rechtelijke regelen invoeren. Maar in menig artikel werken ze dan weer mer begrippen die niet nader omschreven worden, zodat het in bepaalde gevallen niet gemakkelijk zal zijn juist te weten in hoeverre de Belgische Staat zich verbindt. Dit geldt onder meer voor de begrippen « volken » en « ethnische, godsdienstige of linguïstische minderheden ».

II. Geen van beide Verdragen bevat een bepaling die in België rechtstreeks toepasselijk zou zijn zonder andere internrechtelijke bemoeienissen dan de inschrijving van de Wetgevende Kamers en de bekendmaking.

Wat het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten betreft blijkt dit, zoals in de memorie van toelichting wordt opgemerkt, duidelijk uit artikel 2-2. Dat Verdrag kent de rechten welke het opsomt niet rechtstreeks toe aan de personen op wie het betrekking heeft; volgens de genoemde bepaling verbinden de Staten die partij zijn bij het Verdrag zich er alleen toe, ieder overeenkomstig de door zijn Grandverdrag vastgestelde procedure, de maatregelen te nemen die nodig zijn « om aan de in (het) Verdrag erkende rechten uitvoering te geven voor zover beslaande werelike of andere maatregelen hierin niet reeds voorzien ». Die te nemen maatregelen zullen tot doel hebben ofwel nieuwe regelen in te voeren ofwel regelen die onbeslaanbaar zijn met de erkende rechten op te heffen.

Daar er geen rechtstreekse toepassing is, blijkt nog duidelijker uit het Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten. Luidens artikel 2-1, van dat Verdrag immers verbinden de Staten zich er alleen toe op te treden « ten einde... tot een algehele verwezenlijking van de... erkende rechten te komen ».

De woorden « aan de in (het) Verdrag erkende rechten uitvoering (te) geven voor zover beslaande werelike of andere maatregelen hierin niet reeds voorzien » hebben een tweevoudige draagwijdte:

1o zij zullen de Belgische Staat verplichten een wet tot stand te brengen die ten einde de bedoelde rechten in het interne recht op te nemen;

2o zij impliceren dat de Belgische Staat, zodra de Verdragen in werking treden, de door die Oorkonden erkende rechten welke in de Belgische rechtsorde reeds ingang hebben gevonden, niet meer zal kunnen opheffen of beperken.

III. In de memorie van toelichting wordt te kermen gegeven dat de Regering voornemens is, bij de bekrachtiging van de Verdragen op een aantal punten voorbehoud te maken. Opdat de leden van de Wetgevende Kamers precies kunnen vernemen hoever de door de Staat aan te gane verbintenissen zullen reiken, is het geraden dat de Regering, wanneer zij het wetsontwerp tot goedkeuring van de Verdragen indient, aan de Kamers tevens de tekst mededeelt waarin het voorbehoud dat zij zich voornemen ten aanzien van diverse bepalingen der Verdragen te maken is geformuleerd.

IV. Met artikel 2-2, van het Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten verbinden « de Staten die partij zijn bij (het) Verdrag zich te waarborgen dat de in (het) Verdrag opgesomde rechten zullen worden uitgeoefend zonder discriminatie van welke aard ook, wat betreft ras, huidskleur, geslacht, ... enz..., of wat betreft: • nationale ... afkomst ». Volgens de memorie van toelichting ziet de Regering het zo, dat deze laatste woorden een Verdragsluitende Staat gebieden zijn onderdanen niet te discrimineren op grond van de vreemde afstamming van sommige onder hen; daarenregen is de Regering van oordeel dat de aangehaalde woorden niet verbieden, voor de uitoefening van de in het Verdrag genoemde rechten twee verschillende regelingen in te voeren, een voor de onderdanen van de Verdragsluitende Staat, een andere voor de vreemdelingen.

Ofschoon de Regering zich, tot sruiving van haar interpretatie, in de memorie van toelichting beroept op de werkzaamheden die tot de totstandkoming van artikel 2-2, hebben geleid, is die interpretatie niet overeen te brengen met de tekst noch met de geest van dat artikel. Zij is in strijd met de duidelijke betekenis van het bewuste artikel 2-2 en wordt bovendien tegengesproken door de bepaling onder 3 van hetzelfde artikel van het Verdrag.

droits civils et politiques. Or, si l'un et l'autre de ces Pactes sont inspirés par des préoccupations analogues et s'ils contiennent même des dispositions identiques, ils ont, néanmoins chacun, leur objet propre et leurs effets juridiques particuliers. Il appartiendra, dès lors, au Gouvernement d'apprécier s'il ne serait pas préférable de scinder l'article [cr du projet en deux articles, ayant respectivement pour objet l'approbation de l'un des Pactes et l'approbation de l'autre.

Observations communes aux deux Pactes

I. Comme le souligne l'exposé des motifs du projet de loi, en tête de ses développements, les deux Pactes visent à mettre en œuvre les principes proclamés dans la Déclaration universelle des droits de l'homme. Si importante que soit cette Déclaration, elle ne crée pas d'obligations de nature juridique; son autorité est de caractère moral. Les deux Pactes tendent au contraire, à établir des règles de droit positif. Néanmoins, en plusieurs de leurs articles, ces Instruments recourent à des concepts dont ils ne donnent pas de définition, de manière telle qu'il ne sera, dans ce cas, pas aisée de mesurer exactement l'étendue des engagements que l'Etat belge assumera. Il en est ainsi notamment des concepts "peuples" et de "minorités ethniques, religieuses ou linguistiques".

II. Aucun des deux Pactes ne contient de disposition qui serait directement applicable en Belgique sans autre mesure de droit interne que l'assentiment des Chambres législatives et la publication.

Pour le Pacte relatif aux droits civils et politiques, c'est, comme le relève l'exposé des motifs, ce qui ressort clairement de l'article 2-2. Ce Pacte n'accorde pas directement aux personnes qu'il vise, les divers droits qu'il énumère puisque, selon la disposition citée, les Etats parties au Pacte s'engagent seulement à prendre, chacun conformément à la procédure établie par sa Constitution, les dispositions requises pour « donner effet aux droits reconnus dans le... Pacte qui ne seraient pas déjà en vigueur ». Ces dispositions auront pour objet soit l'introduction de règles nouvelles soit l'abrogation des règles incompatibles avec les droits reconnus.

Le défaut de caractère directement applicable est en outre plus manifeste pour le Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et culturels. En effet, aux termes de l'article 2-1, les Etats s'engagent seulement à agir « en vue d'assurer progressivement le plein exercice des droits reconnus ».

L'expression "donner effet aux droits reconnus dans le Pacte qui ne seraient pas déjà en vigueur" a une double portée:

1o elle obligera l'Etat belge à légiférer en vue d'introduire en droit interne les droits en question;

2o elle implique que dès l'entrée en vigueur des Pactes, il ne sera plus possible à l'Etat belge de supprimer ou de restreindre ceux des droits reconnus par ces Instruments et qui seraient déjà consacrés dans l'ordre juridique belge.

10. L'exposé des motifs indique que le Gouvernement a l'intention de faire plusieurs réserves lorsqu'il ratifiera les Pactes. Pour que les membres des Chambres législatives puissent savoir avec précision quelle est l'étendue des engagements qui seront pris par l'Etat belge, il est recommandable que le Gouvernement porte à la connaissance des Chambres, lors du dépôt du projet de loi tendant à l'approbation des Pactes, le texte des réserves qu'il se propose d'émettre au sujet de diverses dispositions de ceux-ci.

IV. Par l'article 2-2, du Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et culturels, « les Etats parties au Pacte s'engagent à garantir que les droits qui y sont énoncés seront exercés sans discrimination aucune fondée sur la race, la couleur, le sexe, ... etc..., ou "sur l'origine nationale". Selon l'exposé des motifs, le Gouvernement estime que ces derniers mots imposent à un Etat contractant de ne pas établir, parmi ses ressortissants, de discrimination faite en raison des origines nationales différentes que ceux-ci peuvent avoir en certains cas; en revanche, le Gouvernement considère que les mots dont il s'agit n'interdisent pas de créer, pour l'exercice des droits énoncés dans le Pacte, deux régimes distincts, dont l'un serait applicable aux ressortissants de l'Etat contractant et l'autre serait applicable aux étrangers.

Bien qu'à l'appui de son interprétation, le Gouvernement fasse valoir, dans l'exposé des motifs, « les travaux qui ont précédé à l'élaboration de l'article 2-2, cette interprétation ne se concilie ni avec le texte ni avec l'esprit de cet article. Elle est contraire au sens clair dudit article 2-2 et, au surplus, est contredite par la disposition énoncée au 3 du même article du Pacte.

V. Artikel 8 van het Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten waarborgt, onder hun diverse aspecten, de rechten die op de actie van vakverenigingen betrekking hebben en het stakingsrecht. Het artikel staat toe dat die rechten in bepaalde opzichten door de wet worden beperkt, onder meer in zijn bepalingen en onder 1, d, en onder 2. In de memorie van toelichting stelt de Regering dat zij meent een «toelichtende verklaring» te moeten geven om erop te wijzen dat de term «wer» die in de hiervorenvermelde bepalingen van het Verdrag is gebruikt, volgens haar niet noodzakelijk duidt op een door de wetgevende macht gevestigde norm, maar ook op een norm die is vastgesteld door een andere overheid die naar Belgisch recht ter zake bevoegd mocht zijn. Dit spreekt vanzelf.

Opdat niet a contrario kan worden geredeneerd over andere bepalingen die dezelfde term mochten gebruiken zonder dat een zelfde voorbehoud wordt gemaakt, is het geraden van die verklaring af te zien.

Opmerkingen bij het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten

Artikelen 2, 3 en 25

Met artikel 2 verbinden de Staten die partij zijn bij het Verdrag zich «de in (het) Verdrag erkende rechten te eerbiedigen en deze... te verzekeren, zonder onderscheid van welke aard ook», met name zonder onderscheid «naar geslacht». Artikel 3 bepaalt dat die Staten zich verbinden «het gelijke recht van mannen en vrouwen op het genot van alle in (het) Verdrag genoemde... rechten», zowel «politieke rechten» als «burgerrechten», te verzekeren.

Artikel 25 bepaalt: «Elke burger heeft het recht en dien in de gelegenheid te worden gesteld, zonder dat het onderscheid bedoeld in artikel 2 wordt gemaakt en zonder onredelijke beperkingen: ... c) op algemene voet van gelijkheid te worden toegelaten tot de overheidsdiensten van zijn land».

Samengelezen lijken deze bepalingen van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten zo te moeten worden geïnterpreteerd, dat zij de Belgische overheid verplichten alle burgers, zonder onderscheid naar geslacht, tot alle overheidsambten toe te laten.

De roelaring van vrouwen tot overheidsambten is echter reeds geregeld in artikel J van het Verdrag betreffende de politieke rechten van de vrouw, afgesloten op 31 maart 1953, te New York en goedgekeurd bij de wet van 19 maart 1964. Met betrekking tot dat artikel 3 heeft de Regering, namens de Belgische Staat tot het Verdrag toetredend, het volgende voorbehoud gemaakt: «1. De koninklijke macht kan krachtens de Grondwet alleen door mannen worden uitoefend. — Wat de uitoefening van het ambt van regent betreft, vermag artikel 3 van het Verdrag geen afbreuk te doen aan de roepassing van de grondwettelijke regelen zoals zij door de Belgische Staat zouden worden uirgelegd. — 2. Zowel door het verleden als voor de toekomst, kan het Verdrag geen afbreuk doen aan het recht van de openbare overheid om de voorwaarden van toegankelijkheid tot de openbare ambten vast te stellen door 7-ir» te hten leiden, buiten elke gedachte van discriminatie, herzij door de bekommernis om de bescherming van de vrouw tegen zekere lichamelijke of morele risico's te verzekeren, hetzij door objectieve overwegingen afhankelijk van de vereisten welke verbonden zijn met de goede werking van sommige openbare diensten» (Belgisch Staatsblad van 2 september 1964).

Bekrachtigt de Regering het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten zonder enig voorbehoud te maken in verband met de toelating tot overheidsambten, dan zou kunnen worden beroerd dat de toetreding tot dat Verdrag meebrengt dat het voorbehoud dat de Regering heeft gemaakt met betrekking tot artikel 3 van het Verdrag betreffende de politieke rechten van de vrouw, komt te vervallen. Wat het koningschap betreft, eist artikel 60 van de Grondwet dat het daaromtrent gemaakte voorbehoud gehandhaafd blijft. Over het tweede voorbehoud dient de Regering haar standpunt aan de Wetgevende Kamers kenbaar te maken.

Artikel 13

Vit de economie van dit artikel blijkt dat een zich weinig op 's Rijks grondgebied bevindend vreemdeling tegen wie een maarregel tot uitzetting overwogen of getroffen is, tenzij dwingende redenen van nationale veiligheid een regengestelde beslissing rechrvardigen», gelegenheid moet krijgen om «zijn bezwaren tegen zijn uitzetting kenbaar te maken» vooraleer die maarregel ten uitvoer wordt gelegd.

In dit artikel heeft het begrip «uitzetting» kennelijk een ruimere betekenis dan in het Belgische interne recht, waarin het onderscheiden is van de «terugwijzing».

Het ontwerp van wet betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen dat bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers is ingediend (Gedr. Sr. Kamer, zitting 1974-1975, n° 653), verleent de vreemdeling niet in alle gevallen van «terugwijzing» de zekerheid dat hij vooraf wordt gehoord (artikel 20, eerste lid). Maar de tweede volzin van dat artikel 20, eerste lid

V. L'article 8 du Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et culturels garantit, sous leurs divers aspects, les droits ayant trait à l'action syndicale, ainsi que le droit de grève. L'article permet que certaines restrictions soient apportées par la loi à ces droits, notamment, en sa disposition 1, d, et en sa disposition 2. Dans l'exposé des motifs, le Gouvernement déclare qu'il estime devoir faire une «déclaration explicative» afin d'indiquer que dans sa pensée, le terme «loi» employé dans les dispositions du Pacte citées plus haut, ne désigne pas nécessairement une norme établie par le pouvoir législatif, mais également une norme établie par une autre autorité publique qui, selon le droit belge, aurait compétence en la matière. Cette interprétation va de soi.

Dès lors, pour éviter un raisonnement a contrario dans d'autres dispositions qui emploieraient le même terme sans qu'une même réserve soit faite, il serait souhaitable de renoncer à cette déclaration.

Observations sur le Pacte relatif aux droits civils et politiques

Articles 2, 3 et 25

Par l'article 2, les Etats parties au Pacte «s'engagent à respecter et à garantir... les droits reconnus dans le... Pacte», «sans distinction aucune» et, notamment sans distinction selon «le sexe». L'article 3 porte que ces Etats «s'engagent à assurer le droit égal des hommes et des femmes de jouir de tous les droits... énoncés dans le... Pacte», tant «politiques» que «civils».

Aux termes de l'article 25, tout citoyen a le droit et la possibilité, sans aucune des discriminations visées à l'article 2 et sans restrictions déraisonnables: «... d'accéder, dans des conditions générales d'égalité, aux fonctions publiques de son pays».

Il résulte de la combinaison de ces clauses du Pacte international relatif aux droits civils et politiques qu'elles paraissent devoir être interprétées en ce sens qu'elles obligeront les autorités belges à admettre tous les citoyens, sans distinction de sexe, à toutes les fonctions publiques.

Or la question de l'admission des femmes aux fonctions publiques fait déjà l'objet de l'article 3 de la Convention du 31 mars 1953 sur les droits politiques de la femme, conclue à New York et approuvée par la loi du 19 mars 1964. Au sujet dudit article 3, en adhérant au nom de l'Etat belge à la Convention, le Gouvernement a formulé les deux réserves suivantes: «1. La Constitution réserve aux hommes l'exercice des pouvoirs royaux. — En ce qui concerne l'exercice des fonctions de la régence, l'article 3 de la Convention ne saurait faire obstacle à l'application des règles constitutionnelles telles qu'elles seraient interprétées par l'Etat belge. — 2. Tant pour le passé que pour l'avenir, la Convention ne peut faire obstacle à ce que l'autorité publique établisse des conditions d'accès aux fonctions publiques en s'inspirant en dehors de toute idée de discrimination, soit du souci d'assurer la protection de la femme contre certains risques physiques ou moraux, soit de considérations objectives tenant aux exigences inhérentes à la bonne marche de certains services publics». (Molliteur belge du 2 septembre 1964; Pasinomie 1964, pp. 1401).

Si le Gouvernement ratifie le Pacte relatif aux droits civils et politiques sans émettre aucune réserve au sujet de l'admission aux fonctions publiques, on pourrait soutenir que l'adhésion à ce Pacte a pour effet de rendre caduques les réserves émises par le Gouvernement belge au sujet de l'article 3 de la Convention sur les droits politiques de la femme. En ce qui concerne la fonction royale, l'article 60 de la Constitution impose que la réserve relative à cet objet soit maintenue. En ce qui concerne la seconde réserve, il appartiendra au Gouvernement de faire connaître sa position aux Chambres législatives.

Article 13

Il ressort de l'économie de cet article que l'étranger qui se trouve légalement sur le territoire du Royaume et contre lequel est prévue ou décidée une mesure d'expulsion, doit, «à moins que des raisons impérieuses de sécurité nationale ne s'y opposent», bénéficier de la «possibilité de faire valoir les raisons qui militent contre son expulsion» avant que cette mesure ait été exécutée.

Dans cet article, la notion d'«expulsion» a manifestement un sens plus large qu'en droit interne belge, où cette notion se distingue de celle du «renvoi».

Le projet de loi sur l'accès au territoire, le séjour, l'établissement et l'éloignement des étrangers, actuellement soumis à la Chambre des Représentants (Doc. parl. Ch. sess. 1974-1975, n° 653) n'accorde pas, dans tous les cas de «renvoi» à l'étranger faisant l'objet de cette mesure, la garantie de son audition préalable (article 20, alinéa 1er). Toutefois, cet article 20, alinéa 1er, énonce, en sa seconde phrase:

bepaalt : " In de gevallen waarbij krachtens een internationaal verdrag een dergelijke maatregel (tot «terugwijzing») slechts mag genomen worden nadat de vreemdeling gehoord werd, mag de terugwijzing slechts bevolen worden na advies van de commissie van advies voor vreemdelingen ». Deze laatste bepaling is ingevoegd met het oog op verscheidene mede door België gesloten verdragen die " uitzetting " - in de ruime betekenis van het woord - van tot bepaalde categorieën behorende vreemdelingen slechts roestaan nadat deze zijn gehoord (ibidem, hlz. 25-26).

Indien de Regering het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten bekrachtigt en indien artikel 20, eerste lid, van het ontwerp van verordelingenwer in zijn huidige tekst wordt aangenomen, zal het gevolgd zijn dat alle maatregelen tot terugwijzing, ongeacht hun bijzondere aard, van vreemdelingen die zich wettig op 's Rijks grondgebied bevinden, vooraf aan het advies van de commissie van advies voor vreemdelingen onderworpen moeten worden.

Artikel 14

I. In de bepaling van artikel 14-6 wordt verondersteld dat de wetten van een Staat die partij is bij het Verdrag, degene die bij een einduitspraak wegens een strafbaar feit is veroordeeld ten gevolge van een rechterlijke dwaling, de mogelijkheid verschaffen om die dwaling te doen erkennen. In het Belgische recht impliceert gratieverlening door de Koning in gencdele de erkenning dat een zodanige dwaling zou zijn begaan.

De aanvragen tot herziening van veroordelingen, die kunnen worden ingediend in de gevallen bepaald in artikel 443 van het Wetboek van Strafvordering, gewijzigd bij de wet van 18 juni 1894, hebben juist tot doel te bcwijzen, ofwel dat de veroordeelde onschuldig is, ofwel dat een strafbepaling is roegepast dan die welke hij werkelijk heeft overtreeden.

Luidens artikel 447, derde lid, van het Wetboek van Strafvordering, gewijzigd bij de wet van 18 juni 1894, wordt een vergoeding ten laste van de Staat als schade van een misdrijf ingeval het Hof van Cassatie een veroordeling wegens het doden van iemand vernietigt zonder verwijzing of ingeval het Hof waarnaar een zaak verwezen wordt, de beschuldigde of de beklaagde vrijspreekt van hetzelfde misdrijf; luidens het vierde lid van hetzelfde artikel kan een dergelijke vergoeding toegekend worden wanneer de straf verminderd wordt. Het zevende lid, dat in het genoemde artikel is ingevoegd door de wet van 13 maart 1973, heeft de na de berokkenen verlenende waarborgen veruimd door hun de mogelijkheid te geven bij een bijzondere commissie beroep in te stellen tegen een beslissing waarbij de Regering de vergoeding weigert of op een te laag bedrag bepaalt of tegen het feit dat zij niet binnen de bepaalde termijn heeft beslist. Maar wat betreft het bepalen van de gevallen waarin het slachtoffer van een rechterlijke dwaling voor de daardoor veroorzaakte schade kan worden vergoed, reiken de regelen van artikel 447 tweede tot vierde lid, niet roe om als conform het bepaalde in artikel 14-6 van het Verdrag te kunnen worden beschouwd. Wel bepaalt die tekst niet zelf in welke gevallen een vergoeding moet worden roegekend, maar, rekening houdend met doel en geest ervan, moet ze zo worden verstaan dat ze gebiedt het recht op vergoeding te erkennen in minder streng beperkte gevallen dan die waarin artikel 447, tweede tot vierde lid, van het Wetboek van Strafvordering voorziet. Wil de Belgische regering derhalve in overeenstemming kunnen komen met de bepaling van artikel 14-6 van het Verdrag, zou de Regering een wetsontwerp moeten opmaken strekkende tot veruiming van de werkingssfeer van artikel 447, tweede tot vierde lid, van het Wetboek van Strafvordering.

II. De bepaling van artikel 14-7 is als volgt geredigeerd :

" 7. Niemand mag voor een tweede keer worden berecht of gestraft voor een strafbaar feit waarvoor hij reeds overeenkomstig de wet en het procesrecht van elk land bij einduitspraak is veroordeeld of waarvan hij is vrijgesproken ».

Met de woorden « van elk land » wordt natuurlijk bedoeld « van hetzelfde land ». De bepaling kan immers niets anders berekenen dan dat het verboden is om, in eenzelfde land, na een eindvonnis tot vrijpraak of veroordeling een nieuwe rechtsvervolgung in te stellen wegens hetzelfde misdrijf. De bepaling heeft gewoon tot doel, aldus de memorie van toelichting, " de toepassing van het strafrechtelijk beginsel « non bis in idem » te waarborgen.

Er moge nog op gewezen worden dat artikel 13 van de wet van 17 april 1878 dezelfde regel tot sommige in het buitenland uitsgesproken veroordelingen uibreidt.

Bijgevolg zou de Regering de memorie van toelichting moeten aanvullen om de aandacht van de Vlaamse Kamers te vestigen op de werkelijke draagwijdte van artikel 14-7.

Artikel 26

Artikel 26 verklaart : « Allen zijn gelijk voor de wet en hebben zonder discriminatie aanspraak op gelijke bescherming door de wet ». Het verduidelijkt nog : " In dit verband verbiedt de wet discriminatie van

" Dans les cas où, en vertu d'un traité international, une telle mesure (de renvoi) ne peut être prise qu'après que l'étranger a été entendu, le renvoi ne pourra être ordonné qu'après l'avis de la Commission consultative pour étrangers ». Cette dernière disposition a été insérée pour tenir compte de plusieurs traités, auxquels l'Etat belge est partie et qui n'autorisent l'expulsion - au sens large du terme - des étrangers faisant partie de certaines catégories déterminées, qu'après que ceux-ci auront été entendus (Doc. parl., cité, pp. 25-26).

Si le Gouvernement ratifie le Pacte relatif aux droits civils et politiques et si l'article 20, alinéa 1, du projet de loi sur les étrangers est adopté dans son texte actuel, il en résultera que toutes les mesures de renvoi qu'en soient les modalités prises contre des étrangers se trouvant légalement sur le territoire du Royaume devront être soumises à l'avis préalable de la Commission consultative pour étrangers.

Article 14

I. La disposition contenue à l'article 14-6 suppose que la législation d'un Etat partie au Pacte donne, à la personne qui a été frappée d'une condamnation pénale définitive, à la suite d'une erreur judiciaire, la faculté de faire connaître cette erreur. En droit belge, l'octroi par le Roi d'une mesure de grâce n'implique en aucune manière la reconnaissance qu'une telle erreur aurait été commise.

Par ailleurs, les demandes de révision des condamnations, qui peuvent être introduites dans les cas déterminés par l'article 443 du Code d'instruction criminelle, modifié par la loi du 18 juin 1894, tendent précisément à établir, soit que le condamné est innocent, soit qu'il lui a été fait application d'une loi pénale plus sévère que celle à laquelle il a réellement contrevenu.

Aux termes de l'article 447, alinéa 3, du Code d'instruction criminelle, modifié par la loi du 18 juin 1894, une indemnité n'est allouée à charge du Trésor public que dans le cas où la Cour de cassation annule sans renvoi une condamnation pour homicide, et dans le cas où la Cour de renvoi acquitte de cette même infraction l'accusé ou le prévenu; aux termes de l'alinéa 4 du même article, « semblable indemnité pourra être allouée lorsque la peine aura été réduite ». L'alinéa 7, inséré dans ledit article du Code d'instruction criminelle, par la loi du 13 mars 1973, a étendu les garanties accordées aux intéressés, en leur ouvrant un recours auprès d'une commission spéciale contre une décision du Gouvernement refusant l'indemnité ou la fixant à un montant jugé insuffisant, ou, encore, contre le défaut de décision dans le délai fixé. Mais, en ce qui concerne la détermination des cas où la victime d'une erreur judiciaire peut obtenir une réparation du dommage causé par celle-ci, les règles établies par l'article 447, alinéas 2 à 4, ne sont pas suffisantes pour qu'elles puissent être estimées conformes à la disposition de l'article 14-6 du Pacte. Cette disposition ne détermine sans doute pas elle-même les cas où une indemnité doit être accordée; mais, compte tenu de son but et de son esprit, elle doit être comprise en ce sens qu'elle impose la reconnaissance du droit à indemnité dans des cas moins strictement limités que les cas prévus par l'article 447, alinéas 2 à 4 du Code d'instruction criminelle. Par conséquent, pour mettre la législation belge en conformité avec la disposition de l'article 14-6 du Pacte, il y aurait lieu pour le Gouvernement d'élaborer un projet de loi ayant pour objet d'élargir le champ d'application de l'article 447, alinéas 2 à 4 du Code d'instruction criminelle.

II. La disposition contenue à l'article 14-7 est rédigée en ces termes :

" 7. Nul ne peut être poursuivi ou puni en raison d'une infraction pour laquelle il a déjà été acquitté ou condamné par un jugement définitif conformément à la loi et la procédure pénale de chaque pays ».

Les mots « de chaque pays » doivent évidemment se lire : « du même pays ». La disposition ici examinée ne peut, en effet, avoir d'autre signification que d'interdire, dans un même pays, après un jugement définitif d'acquiescement ou de condamnation, de nouvelles poursuites pour la même infraction. Cette disposition a simplement pour objet, comme le déclare l'exposé des motifs, de "garantir l'application du principe de procédure pénale « non bis in idem ».

On rappellera, en outre, que l'article 13 de la loi du 17 avril 1878 étend la même règle à certaines condamnations prononcées à l'étranger.

En conséquence, le Gouvernement devrait compléter l'exposé des motifs pour attirer l'attention des Chambres législatives sur la véritable portée de l'article 14-7.

Article 26

L'article 26 déclare que " toutes les personnes sont égales devant la loi et ont droit sans discrimination à une égale protection de la loi ". Le même article précise que « la loi doit interdire toute discrimination

welke nard ook en garandeert (zij) een ieder gelijke en doelmatige bescherming tegen discriminatie op welke grond ook, zoals ... geboorte ... ». Bijgevolg vereist artikel 26 dat de bestaande discriminaties tussen de Staat van het wettig en die van het natuurlijk kind uit de Belgische wetgeving worden weggewerkt.

De kamer was samengesteld uit:

de Heren: J. Masquelin, voorzitter,

H. Rousseau, Ch. Huberland, staatsraden,

P. De Visscher, F. Rigaux, bijzitters van de afdeling wergeving,

Mevrouw: J. Truyens, griffier.

De overeenstemming tussen de Franse en de Nederlandse tekst werd nagezien onder toezicht van de heer J. Masquelin.

Het verslag werd uitgebracht door de heer P. Charlier, auditeur.

De Griffier,

De Voorzitter,

J. TRUYENS

J. MASQUELIN

WETSONTWERP

BOUDEWIJN,

Koning der Belgen,

Aan allen die mi zijn en bierna u/ezen zullen, ONZE GROET.

Op de voordracht van Onze Vice-Eerste Minister en Minister van Openbaar Ambt, van Onze Minister van Buitenlandse Zaken, van Onze Minister van Justitie, van Onze Minister van Economische Zaken en van Onze Minister van Tewerkstelling en Arbeid,

HEBBEN WIJ BESLOTEN EN BESLUITEN WIJ:

Onze Vice-Eerste Minister en Minister van Openbaar Ambt, Onze Minister van Buitenlandse Zaken, Onze Minister van Justitie, Onze Minister van Economische Zaken en Onze Minister van Tewerkstelling en Arbeid zijn gelast, in Onze naam, bij de Wetgevende Kamers het wetsontwerp in te dienen, waarvan de tekst volgt:

Artikel 1

Het internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten opgemaakt te New York op 19 december 1966 zal volkomen uitwerking hebben.

Art.2

Het internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten opgemaakt te New York op 19 december 1966 zal volkomen uitwerking hebben.

Art.3

De Koning is gemachtigd om een verklaring te ondertekenen waarbij namens België de bevoegdheid van de Com-

et garantir la toutes les personnes une protection égale et efficace contre toute discrimination, notamment ... de naissance ». Par conséquent, l'article 26 appelle la suppression, dans la législation belge, des discriminations qu'elle établit entre le statut de l'enfant légitime et celui de l'enfant naturel.

La chambre était composée de

Messieurs: J. Masquelin, président,

H. Rousseau, Ch. Huberland, conseillers d'Etat,

P. De Visscher, F. Rigaux, assesseurs de la section de législation,

Madame: J. Truyens, greffier.

La concordance entre la version française et la version néerlandaise a été vérifiée sous le contrôle de M. J. Masquelin.

Le rapport a été présenté par M. P. Charlier, auditeur.

Le Greffier,

Le Président,

J. TRUYENS

J. MASQUELIN

PROJET DE LOI

BAUDOUIN,

Roi des Belges,

A tous, présents et à venir, SALUT.

Sur la proposition de Notre Vice-Premier Ministre et Ministre de la Fonction publique, de Notre Ministre des Affaires étrangères, de Notre Ministre de la Justice, de Notre Ministre des Affaires économiques et de Notre Ministre de l'Emploi et du Travail,

NOUS AVONS ARRÊTÉ ET ARRÊTONS:

Notre Vice-Premier Ministre et Ministre de la Fonction publique, Notre Ministre des Affaires étrangères, Notre Ministre de la Justice, Notre Ministre des Affaires économiques et Notre Ministre de l'Emploi et du Travail sont chargés de présenter, en Notre nom, aux Chambres législatives, le projet de loi dont la teneur suit:

Article 1er

Le Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels fait à New York le 19 décembre 1966 sortira son plein et entier effet.

Art.2

Le Pacte international relatif aux droits civils et politiques fait à New York le 19 décembre 1966 sortira son plein et entier effet.

Art.3

Le Roi est autorisé à souscrire une déclaration reconnaissant au nom de la Belgique la compétence du Comité des

nussre voor de rechten van de mens wordt erkend om de kennisgevingen tussen Staten in ontvangst te nemen en te behandelen onder de toepassingsvoorwaarden vermeld in artikel 41 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten.

Gegeven te Brussel, 24 november 1977.

BOUDEWIJN

VAN KONINGSWEGE:

De Vice-Eerste Minister
en Minister van Openbaar Ambt,

L. HUREZ

De Minister van Buitenlandse Zaken,

H. SIMONET

De Minister van Justitie,

R. VAN ELSLANDE

De Minister van Economische Zaken,

W. CLAES

De Minister van Tetoerksstelling en Arbeid,

G. SPITAEELS

droits de l'Homme pour recevoir et examiner les communications interétatiques, dans les conditions d'application de l'article 41 du Pacte international relatif aux droits civils et politiques.

Donné à Bruxelles, le 24 novembre 1977.

BAUDOUIN

PAR LE ROI:

Le Vice-Premier Ministre
et Ministre de la Fonction publique,

L. HUREZ

Le Ministre des Affaires étrangères,

H. SIMONET

Le Ministre de la Justice,

R. VAN ELSLANDE

Le Ministre des Affaires économiques,

W. CLAES

Le Ministre de l'Emploi et du Travail,

G. SPITAEELS

(Vertaling)

INTERNATIONAAL VERDRAG

inzake economische,
sociale en culturele rechten (1)*De Staten die partij zijn bij dit Verdrag,*

Ouerweggende dat, overeenkomstig de in het Handvest der Verenigde Naties verkondigde beginselen, erkenning van de inherente waardigheid en van de gelijke en onvervreembare rechten van alle leden van de mensengemeenschap grondslag is voor de vrijheid, gerechtigheid en vrede in de wereld,

Erkennende dat deze rechten voortvloeien uit de inherente waardigheid van de menselijke persoon,

Erhennende dat, overeenkomstig de Universele Verklaring van de rechten van de mens, het ideaal van de vrije mens, vrij van vrees en gebrek, slechts kan worden verwezenlijkt indien er omstandigheden worden geschapen, waarin een ieder zijn economische, sociale en culturele rechten, alsmede zijn burgerrechten en zijn politieke rechten kan uitoefenen,

Ouerwegende dat, krachtens het Handvest der Verenigde Naties, de Staten verplicht zijn de universele eerbied voor en de inachtneming van de rechten en vrijheden van de mens te bevorderen,

Zich ervan betoest dat op de individuele mens, uit hoofde van de plichten die hij heeft tegenover anderen en tegenover de gemeenschap waarvoor hij behoort, de verantwoordelijkheid rust te streven naar bevordering en inachtneming van de in dit Verdrag erkende rechten,

Zijn ouercengekomen als volgt :

DEEL I

Artikel 1

1. Alle volken bezitten zelfbeschikkingsrecht. Uit hoofde van dit recht bepalen zij in alle vrijheid hun politieke status en streven zij vrijelijk hun economische, sociale en culturele ontwikkeling na.

2. Alle volken kunnen ter verwezenlijking van hun doeleinden vrijelijk samenwerken over hun natuurlijke rijkdommen en hulpbronnen, evenwel onverminderd eventuele verplichtingen voortvloeiende uit internationale economische samenwerking, gegrondvest op het beginsel van wederzijds voordeel en op het internationale recht. Onder geen voorwaarde mogen een volk zijn bestaansmiddelen worden ontnomen.

3. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag, met inbegrip van Staten die verantwoordelijk zijn voor het beheer van gebieden zonder zelfbestuur en van rustgebieden, bevorderen de verwezenlijking van het zelfbeschikkingsrecht en eerbiedigen dit recht overeenkomstig de bepalingen van het Handvest der Verenigde Naties.

DEEL II

Artikel 2

1. Iedere Staat die partij is bij dit Verdrag verbindt zich maatregelen te nemen, zowel zelfstandig als binnen het kader van de internationale hulp en samenwerking, met name op economisch en technisch gebied, en met volledige gebruikmaking van de hem ter beschikking staande hulpbronnen, ten einde met alle passende middelen, inzonderheid de invoering van wettelijke maatregelen, tot een algehele verwezenlijking van de in dit Verdrag erkende rechten te komen.

2. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag verbinden zich te waarborgen dat de in dit Verdrag opgesomde rechten zullen worden uitgeoefend zonder discriminatie van welke aard ook, wat betreft ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status.

(1) De tekst van dit verdrag in de oorspronkelijke Engelse, Chinese, Spaanse en Russische versie is neergelegd ter Griffie van de Kamer.

PACTE INTERNATIONAL

relatif aux droits économiques,
sociaux et culturels (1)*Les Etats parties au présent Pacte,*

Considérant que, conformément aux principes énoncés dans la Charte des Nations Unies, la reconnaissance de la dignité inhérente à tous les membres de la famille humaine et de leurs droits égaux et inaliénables constitue le fondement de la liberté, de la justice et de la paix dans le monde,

Reconnaissant que ces droits découlent de la dignité inhérente à la personne humaine,

Reconnaissant que, conformément à la Déclaration universelle des droits de l'homme, l'idéal de l'être humain libre, libéré de la crainte et de la misère, ne peut être réalisé que si des conditions permettant à chacun de jouir de ses droits économiques, sociaux et culturels, aussi bien que de ses droits civils et politiques, sont créées,

Considérant que la Charte des Nations Unies impose aux Etats l'obligation de promouvoir le respect universel et effectif des droits et des libertés de l'homme,

Prenant en considération le fait que l'individu a des devoirs envers autrui et envers la collectivité à laquelle il appartient et est tenu de s'efforcer de promouvoir et de respecter les droits reconnus dans le présent Pacte,

Sont convenus des articles suivants:

PREMIERE PARTIE

Article premier

1. Tous les peuples ont le droit de disposer d'eux-mêmes. En vertu de ce droit, ils déterminent librement leur statut politique et assurent librement leur développement économique, social et culturel.

2. Pour atteindre leurs fins, tous les peuples peuvent disposer librement de leurs richesses et de leurs ressources naturelles, sans préjudice des obligations qui découlent de la coopération économique internationale, fondée sur le principe de l'intérêt mutuel, et du droit international. En aucun cas, un peuple ne pourra être privé de ses propres moyens de subsistance.

3. Les Etats parties au présent Pacte, y compris ceux qui ont la responsabilité d'administrer des territoires non autonomes et des territoires sous tutelle, sont tenus de faciliter la réalisation du droit des peuples à disposer d'eux-mêmes, et de respecter ce droit, conformément aux dispositions de la Charte des Nations Unies.

DEUXIEME PARTIE

Article 2

1. Chacun des Etats parties au présent Pacte s'engage à agir, tant par son effort propre que par l'assistance et la coopération internationales, notamment sur les plans économique et technique, au maximum de ses ressources disponibles, en vue d'assurer progressivement le plein exercice des droits reconnus dans le présent Pacte par tous les moyens appropriés, y compris en particulier l'adoption de mesures législatives.

2. Les Etats parties au présent Pacte s'engagent à garantir que les droits qui y sont énoncés seront exercés sans discrimination aucune fondée sur la race, la couleur, le sexe, la langue, la religion, l'opinion politique ou toute autre opinion, l'origine nationale ou sociale, la fortune, la naissance ou toute autre situation.

(1) Le texte de ce traité dans les autres versions originales (anglaise, chinoise, espagnole et russe) est déposé au Greffe de la Chambre.

3. De ontwikkelingslanden kunnen, daarbij behoorlijk rekening houdend met de rechten van de mens en hun nationale economie, bepalen in hoeverre zij de in dit Verdrag erkende economische rechten aan niet-onderdanen zullen waarborgen.

Artikel 3

De Staten die partij zijn bij dit Verdrag verbinden zich het gelijke recht van mannen en vrouwen op het genot van de in dit Verdrag genoemde economische, sociale en culturele rechten te verzekeren.

Artikel 4

De Staten die partij zijn bij dit Verdrag erkennen dat, wat het genot van de door de Staat overeenkomstig dit Verdrag verleende rechten betreft, de Staat deze rechten slechts mag onderwerpen aan bij de wer vastgestelde beperkingen en alleen voor zover dit niet in strijd is met de aard van deze rechten, en uitsluitend met het doel het algemeen welzijn in een democratische samenleving te bevorderen.

Artikels

1. Geen bepaling van dit Verdrag mag zodanig worden uitgelegd als zou zij voor een Staat, een groep of een persoon het recht inhouden enige activiteit te ontplooiën of enige daad te verrichten, die ten doel heeft de rechten of vrijheden welke in dit Verdrag zijn erkend, te vernietigen of deze rechten en vrijheden meer te beperken dan bij dit Verdrag is voorzien.

2. Het is niet toegestaan enig fundamenteel recht van de mens dat in een land, ingevolge werreljke bepalingen, overeenkomsten, voorschriften of gewoonten, wordt erkend of beslaar, te beperken of ervan af te wijken, onder voorwendsel dat dit Verdrag die rechten niet of slechts in beperkte mate erkent.

DEEL III

Artikel 6

1. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag erkennen het recht op arbeid, hergeen insluit het recht van een ieder op de mogelijkheid in zijn onderhoud te voorzien door middel van vrijelijk gekozen of aanvaarde werkzaamheden; zij nemen passende maatregelen om dit recht veilig te stellen.

2. De door een Staat die partij is bij dit Verdrag te nemen maatregelen tot volledige verwezenlijking van dit recht, dienen onder meer te omvatten technische programma's, programma's voor beroepskeuze-voorlichting en opleidingsprogramma's, alsmede het voeren van een beleid en de toepassing van technieken gericht op gestadige economische, sociale en culturele ontwikkeling en op het scheppen van volledige gelegenheid tot het verrichten van produktieve arbeid onder omstandigheden die de individuele mens het genot waarborgen van de fundamentele, politieke en economische vrijheden.

Artikel 7

De Staten die partij zijn bij dit Verdrag erkennen het recht van een ieder op billijke en gunstige arbeidsvoorwaarden, die in het bijzonder het volgende waarborgen:

a) Een beloning die alle werknemers als minimum het volgende verschaft:

(i) een billijk loon en gelijke beloning voor werk van gelijke waarde zonder onderscheid van welke aard ook; in het bijzonder dienen aan vrouwen arbeidsvoorwaarden te worden gewaarborgd die niet onderdoen voor die welke op mannen van toepassing zijn, met gelijke beloning voor gelijk werk;

(ii) een behoorlijk levenspeil voor henzelf en hun gezin overeenkomstig de bepalingen van dit Verdrag;

b) Veilige en hygiënische arbeidsomstandigheden;

c) Gelijke kansen voor een ieder op bevordering in zijn werk naar een passende hogere positie, waarbij geen andere verwegingen mogen gelden dan die van anciënniteit en bekwaamheid;

d) Rustpauzen, vrije tijd en een redelijke duur van de werkdag en periodieke vakanties met behoud van loon, alsmede behoud van loon op algemeen erkende feestdagen.

Artikel 8

1. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag verbinden zich het volgende te waarborgen:

3. Les pays en voie de développement, compte dûment tenu des droits de l'homme et de leur économie nationale, peuvent déterminer dans quelle mesure ils garantiront les droits économiques reconnus dans le présent Pacte à des non-ressortissants.

Article 3

Les Etats parties au présent Pacte s'engagent à assurer le droit égal qu'ont l'homme et la femme au bénéfice de tous les droits économiques, sociaux et culturels qui sont énumérés dans le présent Pacte.

Article 4

Les Etats parties au présent Pacte reconnaissent que, dans la jouissance des droits assurée par l'Etat conformément au présent Pacte, l'Etat ne peut soumettre ces droits qu'aux limitations établies par la loi, dans la seule mesure compatible avec la nature de ces droits et exclusivement en vue de favoriser le bien-être général dans une société démocratique.

Article 5

1. Aucune disposition du présent Pacte ne peut être interprétée comme impliquant pour un Etat, un groupement ou un individu un droit quelconque de se livrer à une activité ou d'accomplir un acte visant à la destruction des droits ou libertés reconnues dans le présent Pacte ou à des limitations plus amples que celles prévues dans ledit Pacte.

2. Il ne peut être admis aucune restriction ou dérogation aux droits fondamentaux de l'homme reconnus ou en vigueur dans tout pays en vertu de lois, de conventions, de règlements ou de coutumes, sous prétexte que le présent Pacte ne le reconnaît pas ou les reconnaît à un moindre degré.

TRISIEME PARTIE

Article 6

1. Les Etats parties au présent Pacte reconnaissent le droit au travail, qui comprend le droit qu'a toute personne d'obtenir la possibilité de gagner sa vie par un travail librement choisi ou accepté, et prendront des mesures appropriées pour sauvegarder ce droit.

2. Les mesures que chacun des Etats parties au présent Pacte prendra en vue d'assurer le plein exercice de ce droit doivent inclure l'orientation et la formation techniques et professionnelles, l'élaboration de programmes, de politiques et de techniques propres à assurer un développement économique, social et culturel constant et un plein emploi productif dans des conditions qui sauvegardent aux individus la jouissance des libertés politiques et économiques fondamentales.

Article 7

Les Etats parties au présent Pacte reconnaissent le droit qu'à toute personne de jouir de conditions de travail justes et favorables, qui assurent notamment:

a) La rémunération qui procure, au minimum, à tous les travailleurs:

(i) un salaire équitable et une rémunération égale pour un travail de valeur égale sans distinction aucune; en particulier, les femmes doivent avoir la garantie que les conditions de travail qui leur sont accordées, ne sont pas inférieures à celles dont bénéficient les hommes, et recevoir la même rémunération qu'eux pour un même travail;

(ii) une existence décente pour eux et leur famille conformément aux dispositions du présent Pacte;

bl La sécurité et l'hygiène du travail;

c) La même possibilité pour tous d'être promus, dans leur travail, à la catégorie supérieure appropriée, sans autre considération que la durée des services accomplis et les aptitudes;

d) Le repos, les loisirs, la limitation raisonnable de la durée du travail et les congés payés périodiques, ainsi que la rémunération des jours fériés.

Article 8

1. Les Etats parties au présent Pacte s'engagent à assurer:

a) Het recht van een ieder vakverenigingen op te richten en zich aan te sluiten bij de vakvereniging van zijn keuze, slechts met inachtneming van de regels van de betrokken organisatie, ter bevordering en bescherming van zijn economische en sociale belangen. Aan de uitoefening van dit recht mogen geen beperkingen worden verboden, behalve die welke bij de wet zijn voorgeschreven en die in een democratische samenleving geboden zijn in het belang van de nationale veiligheid of de openbare orde, dan wel voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen;

b) Het recht van vakverenigingen nationale overkoepelende organen te vormen en het recht van deze laatste, internationale vakverenigingsorganisaties op te richten of zich daarbij aan te sluiten;

c) Het recht van vakverenigingen vrijelijk hun werkzaamheden te ontplooiën, waarbij zij aan geen andere beperkingen zijn onderworpen dan die welke bij de wet zijn voorgeschreven en welke in een democratische samenleving geboden zijn in het belang van de nationale veiligheid of de openbare orde, dan wel voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen;

d) Het stakingsrecht, mits dit wordt uitgeoefend overeenkomstig de wetten van het desbetreffende land.

2. Dit artikel verhindert niet het treffen van wettelijke maatregelen ter beperking van de uitoefening van deze rechten door leden van de gewapende macht van de politie of van het ambtelijk apparaat van de Staat.

3. Geen bepaling van dit artikel geeft de Staten die partij zijn bij het Verdrag van 1948 van de Internationale Arbeidsorganisatie betreffende de vrijheid tot het oprichten van vakverenigingen en de bescherming van het vakverenigingsrecht de bevoegdheden wettelijke maatregelen te treffen die de in dat Verdrag voorziene waarborgen in gevaar zouden brengen of de wet zodanig toe te passen dat deze in gevaar zouden worden gebracht.

Artikel 9

De Staten die partij zijn bij dit Verdrag erkennen het recht van een ieder op sociale zekerheid, daarbij inbegrepen sociale verzekering.

Artikel 10

De Staten die partij zijn bij dit Verdrag erkennen het volgende:

1. De grootst mogelijke bescherming en bijstand dient te worden verleend aan het gezin, dat de natuurlijke en fundamentele kern van de maatschappij vormt, in het bijzonder bij de srichting daarvan en zolang het de verantwoordelijkheid draagt voor de zorg voor en de opvoeding van kinderen die nog niet in eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Het huwelijk moet door de aanstaande echtgenoten uit vrije wil worden aangegaan.

2. Aan moeders dient bijzondere bescherming te worden verleend gedurende een redelijke periode voor en na de geboorte van hun kind. Gedurende deze periode dient aan werkende moeders verlof met behoud van loon of verlof gekoppeld aan roerende uitkeringen krachtens de sociale zekerheidswetgeving te worden toegekend.

3. Bijzondere maatregelen ter bescherming van en ter verlening van bijstand aan kinderen en jeugdige personen dienen te worden genomen zonder enigelei discriminatie ter zake van afstamming of anderszins. Kinderen en jeugdige personen dienen te worden beschermd tegen economische en sociale uitbuiting. Tewerkstelling van zulke personen voor het verrichten van arbeid die schadelijk is voor hun zedelijk of lichamelijk welzijn, levensgevaar oplevert, dan wel groot gevaar inhoudt dat hun normale ontwikkeling zal worden getoed, dien strafbaar te zijn bij de wet. De Staten dienen tevens leef-rijdsgrenzen vast te stellen waarbeneden het verrichten van loonarbeid door kinderen verboden en strafbaar bij de wet dien te zijn.

Artikel 11

1. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag erkennen het recht van een ieder op een behoorlijke levensstandaard voor zichzelf en zijn gezin, daarbij inbegrepen behoorlijke voeding, kleding en huisvesting, en op steeds betere levensomstandigheden. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag nemen passende maatregelen om de verwezenlijking van dit recht te verzekeren, daarbij het essentieel belang erkennende van vrijwillige internationale samenwerking.

2. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag, het fundamentele recht erkennende van een ieder gevrijwaard te zijn tegen honger, nemen zowel zelfstandig als door middel van internationale samenwerking de maatregelen, waaronder mede begrepen bijzondere programma's, die nodig zijn ten einde:

a) Het recht van elke persoon om samen met anderen des syndicats en om te s'affilierer au syndicat de son choix, sous la seule réserve des règles fixées par l'organisation intéressée, en vue de favoriser et de protéger ses intérêts économiques et sociaux. L'exercice de ce droit ne peut faire l'objet que des seules restrictions prévues par la loi et qui constituent des mesures nécessaires, dans une société démocratique, dans l'intérêt de la sécurité nationale ou de l'ordre public, ou pour protéger les droits et les libertés d'autrui;

b) Het recht van de syndicats om des fédérations ou des confédérations nationales et le droit van de celles-ci om des formen des organisations syndicales internationales ou de s'y affilier;

c) Het recht van de syndicats om des exercer librement leur activité, sans limitations autres que celles qui sont prévues par la loi et qui constituent des mesures nécessaires dans une société démocratique, dans l'intérêt de la sécurité nationale ou de l'ordre public, ou pour protéger les droits et les libertés d'autrui;

d) Het recht de grève, exercé conformément aux lois de chaque pays.

2. Le présent article n'empêche pas de soumettre à des restrictions légales l'exercice de ces droits par les membres des forces armées, de la police ou de la fonction publique.

3. Aucune disposition du présent article ne permet aux Etats parties à la convention de 1948 de l'Organisation internationale du Travail concernant la liberté syndicale et la protection du droit syndical de prendre des mesures législatives portant atteinte -- ou d'appliquer la loi de façon à porter atteinte -- aux garanties prévues dans ladite convention.

Article 9

Les Etats parties au présent Pacte reconnaissent le droit de toute personne à la sécurité sociale, y compris les assurances sociales.

Article 10

Les Etats parties au présent Pacte reconnaissent que:

1. Une protection et une assistance aussi larges que possible doivent être accordées à la famille, qui est l'élément naturel et fondamental de la société, en particulier pour sa formation et aussi longtemps qu'elle a la responsabilité de l'entretien et de l'éducation d'enfants à charge. Le mariage doit être librement consenti par les futurs époux.

2. Une protection spéciale doit être accordée aux mères pendant une période de temps raisonnable avant et après la naissance des enfants. Les mères salariées doivent bénéficier, pendant cette même période, d'un congé payé ou d'un congé accompagné de prestations de sécurité sociale adéquates.

3. Des mesures spéciales de protection et d'assistance doivent être prises en faveur de tous les enfants et adolescents, sans discrimination aucune pour des raisons de filiation ou autres. Les enfants et adolescents doivent être protégés contre l'exploitation économique et sociale. Le fait de les employer à des travaux de nature à compromettre leur moralité ou leur santé, à mettre leur vie en danger ou à nuire à leur développement normal doit être sanctionné par la loi. Les Etats doivent aussi fixer des limites d'âge au-dessous desquelles l'emploi salarié de la main-d'œuvre enfantine sera interdit et sanctionné par la loi.

Article 11

1. Les Etats parties au présent Pacte reconnaissent le droit de toute personne à un niveau de vie suffisant pour elle-même et sa famille, y compris une nourriture, un vêtement et un logement suffisant; ainsi qu'à une amélioration constante de ses conditions d'existence. Les Etats parties prendront des mesures appropriées pour assurer la réalisation de ce droit et ils reconnaissent à cet effet l'importance essentielle d'une coopération internationale librement consentie.

1. Les Etats parties au présent Pacte, reconnaissant le droit fondamental qu'a toute personne d'être à l'abri de la faim, adopteront, individuellement et au moyen de la coopération internationale, les mesures nécessaires, y compris des programmes concrets:

a) De methoden voor de voorbrenging, verduurzaming en verdeling van voedsel te verbeteren door volledige gebruiknaking van de technische en werenschappelijke kennis, door her geven van voorlichting omrent de beginselen der voedingsleer en door het ontwikkelen of reorganiseren van agrarische selsels op zodanige wijze dat de meesr doelrnatige ontwikkeling en benutting van natuurlijke hulpbronnen wordt verkregen;

b) Een billijke verdeling van de wereldvoedselvoorraden in verhouding tot de behoefte re verzekeren, daarbij rekening houdende met de problemen van zowel de voedsel invoerende als de voedsel uitvoerende landen.

Artikel 12

1. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag erkennen her recht van een ieder op een zo goed mogelijke lichamelijke en geesrelijke gezondheid.

2. De door de Staten die partij zijn bij dit Verdrag te nemen maarregelen ter volledige verwezenlijking van dit recht omvaten onder meer die welke nodig zijn om te komen tot :

a) Vermindering van her aanral doodgeborenen en van de kindersterfte, alsmede een gezonde ontwikkeling van het kind;

b) Verbetering van alle aspecten betreffende de hygiëne van het gewone milieu van de mens en van her arbeidsmilieu;

c) Voorkoming, behandeling en bestrijding van epidemische en endemische ziekten, alsmede van beroepsziekten en andere ziekten;

d) Her scheppen van omstandigheden die een ieder in geval van ziekte geneeskundige bijsrand en verzorging waarborgen.

Artikel 13

1. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag erkennen her recht van een icdr op onderwijs. Zij zijn van oordeel dat her onderwijs gericht diens te zijn op de volledige ontplooiing van de menselijke persoonlijkheid en ian her besef van haar waardigheid en dat her diensr bij te dragen tot de eerbied voor de rechten van de mens en de fundamenrele vrijheden. Zij zijn voors van oordeel dat her onderwijs een ieder in staar diensr te stellen een nuttige rol te vervullen in een vrije samenleving en her begrip, de verdraagzaamheid en de vriendschap onder alle volken en alle rasgemeenschappen, etnische en godsdienstrige groeperingen, alsmede de activiteiren van de Verenigde Naties voor de handhaving van de vrede diensr te bevorderen.

2. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag erkennen dat, ren einde tot een volledige verwezenlijking van dit recht te komen :

a) Her lager onderwijs voor allen verplichr en kosreloos beschikbaar diensr te zijn;

b) Het middelbaar onderwijs in zijn verschillende vormen, waarbij inbegrepen her technisch onderwijs en de beroepsopleiding op middelbaar niveau, door middel van alle passende maatregelen en in her bijzonder door de geleidelijke invoering van kosreloos onderwijs voor een ieder beschikbaar en algemeen roegankelijk diensr te worden gemaakt;

c) Her hoger onderwijs door middel van alle passende maarregelen en in her bijzonder door de geleidelijke invoering van kosreloos onderwijs voor een ieder op basis van bekwaamheid gelijkelijk roegankelijk diensr te worden gemaakt;

d) Het basisondericht zoveel mogelijk diensr te worden gesimuleerd of geintensiveerd ten behoeve van personen die geen lager onderwijs hebben genoren of dit niet hebben voltooid;

e) De ontwikkeling van een stelsel van inrichtingen voor onderwijs op alle niveaus met krach diensr te worden nagesreefd, een verantwoord stelsel van studiebeurzen in her leven diensr te worden geroepen en de materiële omstandigheden van her onderwijzend personeel voortdurend diensr te worden verbeterd,

3. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag verbinden zich de vrijheid te eerbiedigen van ouders of wettige voogden om voor hun kinderen of pupillen andere dan door de overheid opgerichte scholen te kiezen, die beantwoorden aan door de Sraat vast te stellen of goed te keuren minimumonderwijsnormen en hun godsdienstige en zedelijke opvoeding te verzekeren overeenkomsrig hun eigen overtuiging.

4. Geen onderdeel van dit artikel mag zodanig worden uirgelegd dat her de vrijheid aantast van individuele personen of rechtspersonen inrichtingen voor onderwijs op te richten en daaraan leiding te geven, met inachtneming evenwel van de in hel eerste lid van dit artikel neergelegde beginselen en van de voorwaarde dat her aan deze inrichtingen gegeven onderwijs beantwoordt aan door de Sraat vastgestelde minimumnormen.

a) Pour améliorer les méthodes de production, de conservation et de distribution des denrées alimentaires par la pleine utilisation des connaissances techniques et scientifiques, par la diffusion de principes d'éducation nutritionnelle et par le développement ou la réforme des régimes agraires, de manière à assurer au mieux la mise en valeur et l'utilisation des ressources naturelles;

b) Pour assurer une répartition équitable des ressources alimentaires mondiales par rapport aux besoins, compte tenu des problèmes qui se posent tant aux pays importateurs qu'aux pays exportateurs de denrées alimentaires.

Article 12

1. Les Etats parties au présent Pacte reconnaissent le droit qu'a toute personne de jouir du meilleur état de santé physique et mentale qu'elle soit capable d'atteindre.

2. Les mesures que les Etats parties au présent Pacte prendront en vue d'assurer le plein exercice de ce droit devront comprendre les mesures nécessaires pour assurer :

a) La diminution de la mortalité et de la mortalité infantile, ainsi que le développement sain de l'enfant;

b) L'amélioration de tous les aspects de l'hygiène du milieu et de l'hygiène industrielle;

c) La prophylaxie et le traitement des maladies épidémiques, endémiques, professionnelles et autres, ainsi que la lutte contre ces maladies;

d) La création de conditions propres à assurer à tous des services médicaux et une aide médicale en cas de maladie.

Article 13

1. Les Etats parties au présent Pacte reconnaissent le droit de toute personne à l'éducation. Ils conviennent que l'éducation doit viser au plein épanouissement de la personnalité humaine et du sens de sa dignité eu renforcer le respect des droits de l'homme et des libertés fondamentales. Ils conviennent en outre que l'éducation doit mettre toute personne en mesure de jouer un rôle utile dans une société libre, favoriser la compréhension, la tolérance et l'amitié entre toutes les nations et tous les groupes raciaux, ethniques ou religieux et encourager le développement des activités des Nations Unies pour le maintien de la paix.

2. Les Etats parties au présent Pacte reconnaissent qu'en vue d'assurer le plein exercice de ce droit :

a) L'enseignement primaire doit être obligatoire et accessible gratuitement à tous;

b) L'enseignement secondaire sous ses différentes formes, y compris l'enseignement secondaire technique et professionnel, doit être généralisé et rendu accessible à tous par tous les moyens appropriés et notamment par l'instauration progressive de la gratuité;

c) L'enseignement supérieur doit être rendu accessible à tous en pleine égalité, en fonction des capacités de chacun, par tous les moyens appropriés et notamment par l'instauration progressive de la gratuité;

d) L'éducation de base doit être encouragée ou intensifiée, dans toute la mesure possible, pour les personnes qui n'ont pas reçu d'instruction primaire ou qui ne l'ont pas reçue jusqu'à son terme;

e) Il faut poursuivre activement le développement d'un réseau scolaire à tous les échelons, établir un système adéquat de bourses et améliorer de façon continue les conditions matérielles du personnel enseignant.

3. Les Etats parties au présent Pacte s'engagent à respecter la liberté des parents et, le cas échéant, des tuteurs légaux, de choisir pour leurs enfants des établissements autres que ceux des pouvoirs publics, mais conformes aux normes minimales qui peuvent être prescrites ou approuvées par l'Etat en matière d'éducation, et de faire assurer l'éducation religieuse et morale de leurs enfants conformément à leurs propres convictions.

4. Aucune disposition du présent article ne doit être interprétée comme portant atteinte à la liberté des individus et des personnes morales de créer et de diriger des établissements d'enseignement, sous réserve que les principes énoncés au paragraphe 1 du présent article soient observés et que l'éducation donnée dans ces établissements soit conforme aux normes minimales qui peuvent être prescrites par l'Etat.

Artikel 14

Iedere Staat die partij is bij dit Verdrag en die op het tijdstip waarop hij partij werd in het moederland of in andere onder zijn rechtsmacht vallende gebieden verplicht kosteloos lager onderwijs nergier heeft kunnen invoeren, verbindt zich binnen twee jaar een tot in bijzonderheden uitgewerkt plan voor de geleidelijke tenuitvoerlegging, binnen een redelijk in dit plan vast te stellen aantal jaren, van het beginsel van verplicht kosteloos lager onderwijs voor allen op te stellen en er te voeren,

Artikel 15

1. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag erkennen het recht van een ieder:

- a) Deel te nemen aan het culturele leven;
- b) De voordelen te genieten van de wetenschappelijke vooruitgang en de toepassing daarvan;
- c) De voordelen te genieten van de bescherming van de geestelijke en stoffelijke belangen voortvloeiende uit door hem verricht wetenschappelijk werk of uit een literair of artistiek werk waarvan hij de schepper is.

2. De door de Staten die partij zijn bij dit Verdrag te nemen maatregelen om tot de volledige verwezenlijking van dit recht te komen houden mede in die, welke noodzakelijk zijn voor het behoud, de ontwikkeling en de verbreiding van wetenschap en cultuur.

3. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag verbinden zich de vrijheid te eerbiedigen die onontbeerlijk is voor het verrichten van wetenschappelijk onderzoek en scheppend werk.

4. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag erkennen de voordelen die de stimulering en ontwikkeling van internationale contacten en van samenwerking op wetenschappelijk en cultureel gebied met zich brengen.

DEEL IV

Artikel 16

1. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag verbinden zich overeenkomstig dit deel van het Verdrag rapporten in te dienen over de maatregelen die zij hebben genomen en de vorderingen die zij hebben gemaakt bij de totstandkoming van de in dit Verdrag erkende rechten.

2. a) Alle rapporten dienen bij de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties te worden ingediend; deze doet hiervan afschriften toekomen aan de Economische en Sociale Raad ter bespreking overeenkomstig de bepalingen van dit Verdrag.

b) De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties doet tevens aan de gespecialiseerde organisaties afschriften van de rapporten, of van daarvoor in aanmerking komende delen daarvan, afkomstig van Staten die partij zijn bij dit Verdrag en die reeds lid zijn van die gespecialiseerde organisaties toekomen voor zover deze rapporten, of delen daarvan betrekking hebben op zaken die tot de verantwoordelijkheid behoren van die gespecialiseerde organisaties overeenkomstig hun statutaire bepalingen.

Artikel 17

1. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag dienen hun rapporten in afleveringen in, overeenkomstig een door de Economische en Sociale Raad binnen een jaar na de inwerkingtreding van dit Verdrag in te stellen schema, na raadpleging van de Staten die partij zijn bij dit Verdrag en van de betrokken gespecialiseerde organisaties.

2. In de rapporten kunnen factoren en moeilijkheden die de mate van vervulling van de verplichtingen krachtens dit Verdrag ongunstig hebben beïnvloed worden vermeld.

3. In gevallen waarin reeds aan de Verenigde Naties of aan een gespecialiseerde organisatie door een Staat die partij is bij dit Verdrag van belang zijnde gegevens zijn versprekt, is het niet nodig deze gegevens andermaal te verschaffen, doch kan met een nauwkeurige verwijzing naar de aldus verstrekte gegevens worden volstaan.

Artikel 18

Ingevolge zijn verantwoordelijkheden krachtens het Handvest der Verenigde Naties op het gebied van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, kan de Economische en Sociale Raad rege-

Article 14

Tout Etat partie au présent Pacte qui, au moment où il devient partie, n'a pas encore pu assurer dans sa métropole ou dans les territoires placés sous sa juridiction le caractère obligatoire et la gratuité de l'enseignement primaire s'engage à établir et à adopter, dans un délai de deux ans, un plan détaillé des mesures nécessaires pour réaliser progressivement, dans un nombre raisonnable d'années fixé par ce plan, la pleine application du principe de l'enseignement primaire obligatoire et gratuit pour tous.

Article 15

1. Les Etats parties au présent Pacte reconnaissent à chacun le droit:

- a) De participer à la vie culturelle;
- b) De bénéficier du progrès scientifique et de ses applications;
- c) De bénéficier de la protection des intérêts moraux et matériels découlant de toute production scientifique, littéraire ou artistique dont il est l'auteur.

2. Les mesures que les Etats parties au présent Pacte prendront en vue d'assurer le plein exercice de ce droit devront comprendre celles qui sont nécessaires pour assurer le maintien, le développement et la diffusion de la science et de la culture.

3. Les Etats parties au présent Pacte s'engagent à respecter la liberté indispensable à la recherche scientifique et aux activités créatrices.

4. Les Etats parties au présent Pacte reconnaissent les bienfaits qui doivent résulter de l'encouragement et du développement de la coopération et des contacts internationaux dans le domaine de la science et de la culture.

QUATRIEME PARTIE

Article 16

1. Les Etats parties au présent Pacte s'engagent à présenter, conformément aux dispositions de la présente partie du Pacte, des rapports sur les mesures qu'ils auront adoptées et sur les progrès accomplis en vue d'assurer le respect des droits reconnus dans le Pacte.

2. a) Tous les rapports sont adressés au Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies, qui en transmet copie au Conseil économique et social, pour examen, conformément aux dispositions du présent Pacte.

b) Le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies transmet également aux institutions spécialisées copie des rapports, ou de leurs parties pertinentes des rapports, envoyés par les Etats parties au présent Pacte qui sont également membres desdites institutions spécialisées, pour autant que ces rapports, ou parties de rapports, ont trait à des questions relevant de la compétence desdites institutions aux termes de leurs actes constitutifs respectifs.

Article 17

1. Les Etats parties au présent Pacte présentent leurs rapports par étapes, selon un programme qu'établira le Conseil économique et social dans un délai d'un an à compter de la date d'entrée en vigueur du présent Pacte, après avoir consulté les Etats parties et les institutions spécialisées intéressées.

2. Les rapports peuvent faire connaître les facteurs et les difficultés empêchant ces Etats de s'acquitter pleinement des obligations prévues au présent Pacte.

3. Dans le cas où des renseignements à ce sujet ont déjà été adressés à l'Organisation des Nations Unies ou à une institution spécialisée par un Etat partie au Pacte, il ne sera pas nécessaire de reproduire lesdits renseignements et une référence précise à ces renseignements suffira.

Article 18

En vertu des responsabilités qui lui sont conférées par la Charte des Nations Unies dans le domaine des droits de l'homme et des libertés fondamentales, le Conseil économique et social pourra conclure des

lingcn treffen met de gespecialiseerde organisaties met betrekking tot her rapporteren aan de Raad over de vorderingen die zijn gemaakt bij de inrichting van de bepalingen van dit Verdrag die binnen het kader van hun werkzaamheden vallen. Deze rapporten kunnen onder meer gegevens bevatten betreffende de beslissingen en aanbevelingen die door de bevoegde organen ten aanzien van deze tenuitvoerlegging zijn genomen of aanvaard.

Artikel 19

De Economische en Sociale Raad kan aan de Commissie voor de Rechten van de Mens ter bespreking en algemene aanbeveling of, in voorkomende gevallen, ter informatie doen toekomen de door de Staten overeenkomstig de artikelen 16 en 17 ingediende rapporten betreffende de rechten van de mens, alsmede die betreffende de rechten van de mens welke door de gespecialiseerde organisaties overeenkomstig artikel 18 zijn ingediend.

Artikel 20

De Staten die partij zijn bij dit Verdrag en de betrokken gespecialiseerde organisaties kunnen de Economische en Sociale Raad opmerkingen doen toekomen betreffende elke algemene aanbeveling gedaan krachtens artikel 19 of betreffende elke vermelding van zulk een algemene aanbeveling in enig rapport van de Commissie voor de Rechten van de Mens of in enig in dat rapport vermeld document.

Artikel 21

De Economische en Sociale Raad kan van tijd tot tijd bij de Algemene Vergadering rapporten met aanbevelingen van algemene aard indienen, alsmede een samenvatting van de gegevens ontvangen van de Staten die partij zijn bij dit Verdrag en van de gespecialiseerde organisaties betreffende de maatregelen die zijn genomen en de vorderingen die zijn gemaakt of de algemene inachtneming van de in dit Verdrag crkende rechten te verzekeren.

Artikel 22

De Economische en Sociale Raad kan de aandacht van andere organen van de Verenigde Naties, de daaronder ressorterende organen en gespecialiseerde organisaties die zich bezighouden met het verlenen van technische hulp, vestigen op alle aangelegenheden die uit de in dit deel van dit Verdrag bedoelde verslagen voortvloeien en die voor deze lichamen van nut kunnen zijn bij het nemen van beslissingen, elk binnen zijn eigen bevoegdheid, omtrent de raadzaamheid van het nemen van internationale maatregelen waarvan verwacht kan worden dat zij bijdragen tot een doelmatig en geleidelijk uitvoering van dit Verdrag.

Artikel 23

De Staten die partij zijn bij dit Verdrag zijn van oordeel dat internationale maatregelen voor de totstandkoming van de in dit Verdrag erkende rechten onder meer inhouden het sluiten van overeenkomsten, het aanvaarden van aanbevelingen, het verschaffen van technische hulp en het organiseren van regionale bijeenkomsten en technische bijeenkomsten voor overleg en studie, in samenwerking met de betrokken Regeringen.

Artikel 24

Geen bepaling van dit Verdrag mag worden uitgelegd als zijnde een aantasting van de bepalingen van het Handvest der Verenigde Naties en van de statuten van de gespecialiseerde organisaties, waarin de onderscheiden verantwoordelijkheden van de verschillende organen van de Verenigde Naties en van de gespecialiseerde organisaties met betrekking tot de in dit Verdrag geregelde materiele zijn omschreven.

Artikel 25

Geen bepaling van dit Verdrag mag worden uitgelegd als zijnde een aantasting van het inherente recht van alle volken hun natuurlijke rijkdommen en hulpbronnen volledig en vrijelijk te benutten en hiervan volledig en vrijelijk te profiteren.

DEEL V

Artikel 26

Dit Verdrag staat open voor ondertekening door iedere Staat die lid is van de Verenigde Naties of van een of meer der gespecialiseerde

arrangements avec les institutions spécialisées en vue de la présentation par celle-ci de rapports relatifs au progrès accompli quant à l'observation des dispositions du présent Pacte qui entrent dans le cadre de leurs activités. Ces rapports pourront comprendre des données sur les décisions et recommandations adoptées par les organes compétents des institutions spécialisées au sujet de cette mise en œuvre.

Article 19

Le Conseil économique et social peut renvoyer à la Commission des droits de l'homme aux fins d'étude et de recommandation d'ordre général ou pour information, s'il y a lieu les rapports concernant les droits de l'homme que communiquent les Etats conformément aux articles 16 et 17 et les rapports concernant les droits de l'homme que communiquent les institutions spécialisées conformément à l'article 18.

Article 20

Les Etats parties au présent Pacte et les institutions spécialisées intéressées peuvent présenter au Conseil économique et social des observations sur toute recommandation d'ordre général faite en vertu de l'article 19 ou sur toute mention d'une recommandation d'ordre général figurant dans un rapport de la Commission des droits de l'homme ou dans tout document mentionné dans ledit rapport.

Article 21

Le Conseil économique et social peut présenter de temps en temps à l'Assemblée générale des rapports contenant des recommandations de caractère général et un résumé des renseignements reçus des Etats parties au présent Pacte et des institutions spécialisées sur les mesures prises et les progrès accomplis en vue d'assurer le respect général des droits reconnus dans le présent Pacte.

Article 22

Le Conseil économique et social peut porter à l'attention des autres organes de l'Organisation des Nations Unies, de leurs organes subsidiaires et des institutions spécialisées intéressées qui s'occupent de fournir une assistance technique toute question que soulèvent les rapports mentionnés dans la présente partie du présent Pacte et qui peut aider ces organismes à se prononcer, chacun dans sa propre sphère de compétence, sur l'opportunité de mesures internationales propres à contribuer à la mise en œuvre effective et progressive du présent Pacte.

Article 23

Les Etats parties au présent Pacte conviennent que les mesures d'ordre international destinées à assurer la réalisation des droits reconnus dans ledit Pacte comprennent notamment la conclusion de conventions, l'adoption de recommandations, la fourniture d'une assistance technique et l'organisation, en liaison avec les gouvernements intéressés, de réunions régionales et de réunions techniques aux fins de consultations et d'études.

Article 24

Aucune disposition du présent Pacte ne doit être interprétée comme portant atteinte aux dispositions de la Charte des Nations Unies et des constitutions des institutions spécialisées qui définissent les responsabilités respectives des divers organes de l'Organisation des Nations Unies et des institutions spécialisées en ce qui concerne les questions traitées dans le présent Pacte.

Article 25

Aucune disposition du présent Pacte ne sera interprétée comme portant atteinte au droit inhérent de tous les peuples à profiter et à user pleinement et librement de leurs richesses et ressources naturelles.

CINQUIÈME PARTIE

Article 26

1. Le présent Pacte est ouvert à la signature de tout Etat Membre de l'Organisation des Nations Unies ou membre de l'une quelconque de

organisaties daarvan, door elke Staat die partij is bij het Statuut van het Internationale Gerechtshof, alsmede door iedere andere Staat die door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties is uitgenodigd bij dit Verdrag partij te worden.

2. Dit Verdrag moet worden bekrachtigd. De akten van bekrachtiging worden neergelegd bij de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties.

3. Dit Verdrag staat open voor toetreding door iedere in het eerste lid van dit artikel bedoelde Staat.

4. Toetreding geschiedt door middel van neidlekking van een akte van toetreding bij de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties.

5. De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties stelt alle Staten die dit Verdrag hebben ondertekend of tot dit Verdrag zijn toegetreden in kennis van de neidlekking van iedere akte van bekrachtiging of akte van toetreding.

Artikel 27

1. Dit Verdrag treedt in werking drie maanden na de datum van neidlekking bij de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties van de vijftiende akte van bekrachtiging of akte van toetreding.

2. Ten aanzien van iedere Staat die na neidlekking van de vijftiende akte van bekrachtiging of akte van toetreding dit Verdrag bekrachtigt of tot dit Verdrag toegetreedt, treedt dit Verdrag in werking drie maanden na de datum van neidlekking van zijn akte van bekrachtiging of akte van toetreding.

Artikel 28

De bepalingen van dit Verdrag strekken zich uit tot alle delen van federale Staten, zonder enige beperking of uitzondering.

Artikel 29

1. Iedere Staat die partij is bij dit Verdrag kan een wijziging daarvan voorstellen en deze indienen bij de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties. De Secretaris-Generaal deelt vervolgens iedere voorgestelde wijziging aan de Staten die partij zijn bij dit Verdrag mede, met het verzoek hem te berichten of zij een conferentie van Staten die partij zijn bij dit Verdrag verlangen en einde dit voorstel te bestuderen en in stemming te brengen. Indien ten minste een derde van de Staten die partij zijn bij dit Verdrag zulk een conferentie verlangt, roept de Secretaris-Generaal deze conferentie onder auspiciën van de Verenigde Naties. Iedere wijziging die door een meerderheid van de ter conferentie aanwezige Staten die partij zijn bij dit Verdrag wordt aangenomen, wordt ter goedkeuring aan de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties voorgedragen.

2. Wijzigingen worden van kracht nadat zij door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties zijn goedgekeurd en door een tweederde meerderheid van de Staten die partij zijn bij dit Verdrag, overeenkomstig hun onderscheiden staatsrechtelijke procedures, zijn aangenomen.

3. Wanneer wijzigingen van kracht worden, zijn zij bindend voor die Staten die partij zijn bij dit Verdrag die ze hebben aangenomen, terwijl de andere Staten die partij zijn bij dit Verdrag gebonden zullen blijven door de bepalingen van dit Verdrag en door iedere voorgaande wijziging die zij wel hebben aangenomen.

Artikel 30

Ongeacht de krachtens artikel 26, lid 5, gedane kennisgeving, stelt de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties alle in het eerste lid van artikel 26 bedoelde Staten van het volgende in kennis:

a) Ondertekeningen, bekrachtigingen en toetredingen krachtens artikel 26;

b) De datum van inwerkingtreding van dit Verdrag krachtens artikel 27 en de datum van het van kracht worden van eventuele wijzigingen krachtens artikel 29.

Artikel 31

1. Dit Verdrag, waarvan de Chinese, de Engelse, de Franse, de Russische en de Spaanse teksten gelijkelijk authentiek zijn, wordt neidleegd in het archief van de Verenigde Naties.

ses institutions spécialisées, de tout Etat partie au Statut de la Cour internationale de Justice, ainsi que de tout autre Etat invité par l'Assemblée générale des Nations Unies à devenir partie au présent Pacte.

2. Le présent Pacte est sujet à ratification et les instruments de ratification seront déposés auprès du Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies.

3. Le présent Pacte sera ouvert à l'adhésion de tout Etat visé au paragraphe 1 du présent article.

4. L'adhésion se fera par le dépôt d'un instrument d'adhésion auprès du Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies.

5. Le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies informe tous les Etats qui ont signé le présent Pacte ou qui y ont adhéré du dépôt de chaque instrument de ratification ou d'adhésion.

Article 27

1. Le présent Pacte entrera en vigueur trois mois après la date du dépôt auprès du Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies du trente-cinquième instrument de ratification ou d'adhésion.

2. Pour chacun des Etats qui ratifieront le présent Pacte ou y adhéreront après le dépôt du trente-cinquième instrument de ratification ou d'adhésion, ledit Pacte entrera en vigueur trois mois après la date du dépôt par cet Etat de son instrument de ratification ou d'adhésion.

Article 28

Les dispositions du présent Pacte s'appliquent, sans limitation ni exception aucune, à toutes les unités constitutives des Etats fédératifs.

Article 29

1. Tout Etat partie au présent Pacte peut proposer un amendement et en déposer le texte auprès du Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies. Le Secrétaire général transmet alors tous projets d'amendements aux Etats parties au présent Pacte en leur demandant de lui indiquer s'ils désirent voir convoquer une conférence d'Etats parties pour examiner ces projets et les mettre aux voix. Si un tiers au moins des Etats se déclarent en faveur de cette convocation, le Secrétaire général convoque la conférence sous les auspices de l'Organisation des Nations Unies. Tout amendement adopté par la majorité des Etats présents et votants à la conférence est soumis pour approbation à l'Assemblée générale des Nations Unies.

2. Ces amendements entrent en vigueur lorsqu'ils ont été approuvés par l'Assemblée générale des Nations Unies et acceptés, conformément à leurs règles constitutionnelles respectives par une majorité des deux tiers des Etats parties au présent Pacte.

3. Lorsque ces amendements entrent en vigueur, ils sont obligatoires pour les Etats parties qui les ont acceptés, les autres Etats parties, restant liés par les dispositions du présent Pacte et par tout amendement antérieur qu'ils ont accepté.

Article 30

Indépendamment des notifications prévues au paragraphe 5 de l'article 26, le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies informera tous les Etats visés au paragraphe 1 du présent article:

a) Des signatures apposées au présent Pacte et des instruments de ratification et d'adhésion déposés conformément à l'article 26;

b) De la date à laquelle le présent Pacte entrera en vigueur conformément à l'article 27 et de la date à laquelle entreranno en vigueur les amendements prévus à l'article 29.

Article 31

1. Le présent Pacte, dont les textes anglais, chinois, espagnol, français et russe sont également officiels, sera déposé aux archives de l'Organisation des Nations Unies.

De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties doet aan alle in artikel 26 bedoelde Stateu gewaarnmerkte afschriften van dit Verdrag toekomen.

Teil blijf: « uraaruan de ondergerekenen, daartoe behoorlijk gemachtigd door hun onderscheiden Regeringen, dit Verdrag, dar op 19 december 1966 te New York voor onderrekening is opengesteld hebben ondertekend.

Dit Verdrag werd ondertekend in naam van de volgende Staten :

Algerië, Duitsland (Bondsrepubliek), Argentinië, Australië, Oostenrijk, België (1), Bulgarije, Chili, China (Republiek), Cyprus, Colombië, Costa Rica, Denemarken, Egypte, El Salvador, Ecuador, Spanje, Verenigde Staten, Finland, Guinea, Guyana, Honduras, Hongarije, Irak, Iran, Ierland, IJsland, Israël, Italië, Jarnaië, Jordanië, Liberia, Luxemburg, Madagascar, Malta, Marokko, Mongolië, Noorwegen, Nieuw-Zeeland, Panama, Nederland, Peru, Filippijnen, Polen, Portugal, Duitse Democratische Republiek, Witrusland, Oekraïne, Roemenië, Verenigd Koninkrijk, Senegal, Zweden, Tjechoslowakije, Tunesië, U. S. S. R., Uruguay, Venezuela, Joegoslavië, e.

(1) door de Heer C. Schuurmans, Ambassadeur, Vast Vertegenwoordiger van België bij de Organisatie der Verenigde Naties te New York op 10 december 1961.

1. Le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies transmettra une copie certifiée conforme du présent Pacte à tous les Etats visés à l'article 26.

En foi de quoi les soussignés, dûment autorisés par leurs Gouvernements respectifs, ont signé le présent Pacte, qui a été ouvert à la signature à New York, le dix-neuf décembre mil neuf cent soixante-six.

Ce Pacte a été signé au nom des Etats suivants:

Algérie, Allemagne (République Fédérale), Argentine, Australie, Autriche, Belgique (1), Bulgarie, Chili, Chine (République), Chypre, Colombie, Costa Rica, Danemark, Égypte, El Salvador, Equateur, Espagne, Etats-Unis, Finlande, Guinée, Guyane, Honduras, Hongrie, Irak, Iran, Irlande, Islande, Israël, Italie, Jamaïque, Jordanie, Libéria, Luxembourg, Madagascar, Malte, Maroc, Mongolie, Norvège, Nouvelle-Zélande, Panama, Pays-Bas, Pérou, Philippines, Pologne, Portugal, République démocratique allemande, Biélorussie, Ukraine, Roumanie, Royaume-Uni, Sénégal, Suède, Tchécoslovaquie, Tunisie, U. S. S., Uruguay, Venezuela, Yougoslavie.

(1) par Monsieur C. Schuurmans, Ambassadeur, Représentant permanent de la Belgique auprès de l'Organisation des Nations Unies à New York le 10 décembre 1968.

(Vertaling)

INTERNATIONAAL VERDRAG

inzake burgerrechten en politieke rechten (1)

Preamble

De Staten die partij zijn bij dit Verdrag,

Oueru/egende dat, overeenkomstig de, in het Handvest der Verenigde Naties verkondigde beginselen, erkenning van de inherente waardigheid en van de gelijke en onvervreembare rechten van alle leden van de mensengemeenschap grondslag is voor de vrijheid, gerechtigheid en vrede in de wereld,

Erkennende dat deze rechten voortvloeien uit de inherente waardigheid van de menselijke persoon,

Erkennende dat, overeenkomstig de Universele Verklaring van de rechten van de mens, het ideaal van de vrije mens die vrijheid als staatsburger en politieke vrijheid geniet, en die vrij is van vrees en gebrek, slechts kan worden verwezenlijkt indien er omstandigheden worden geschapen, waarin een ieder zijn burgerrechten en zijn politieke rechten, alsmede zijn economische, sociale en culturele rechten kan uitoefenen,

Ouenoegende dat, krachtens het Handvest der Verenigde Naties, de Staten verplicht zijn de universele eerbied voor en de inachtneming van de rechten en vrijheden van de mens te bevorderen,

Zich ervan betoust dat op de individuele mens, uit hoofde van de plichten die hij heeft tegenover anderen en tegenover de gemeenschap waarvoor hij behoort, de verantwoordelijkheid rust te streven naar bevordering en inachtneming van de in dit Verdrag erkende rechten,

Zij overeengekomen als volgt :

DEEL I

Artikel 1

1. Alle volken bezinnen het zelfbeschikkingsrecht. Uit hoofde van dit recht bepalen zij in alle vrijheid hun politieke status en streven zij vrijelijk tot economische, sociale en culturele ontwikkeling na.

2. Alle volken kunnen ter verwezenlijking van hun doeleinden vrijelijk beschikken over hun natuurlijke rijkdommen en hulpbronnen, evenwel onverminderd verplichtingen voortvloeiend uit internationale economische samenwerking, gegrondvest op het beginsel van wederzijds voordeel en op het internationale recht. Onder geen voorwaarde mogen een volk zijn bestaansmiddelen worden ontnomen.

3. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag, met inbegrip van de Staten die verantwoordelijk zijn voor het beheer van gebieden zonder zelfbestuur en van trustgebieden, bevorderen de verwezenlijking van het zelfbeschikkingsrecht en eerbiedigen dit recht overeenkomstig de bepalingen van het Handvest der Verenigde Naties.

DEEL II

Artikel 2

1. Iedere Staat die partij is bij dit Verdrag verbindt zich de in dit Verdrag erkende rechten te eerbiedigen en deze aan een ieder die binnen zijn grondgebied verblijft en aan zijn rechtsmacht is onderworpen te verzekeren, zonder onderscheid van welke aard ook, zoals naar ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status,

2. Voor zover besaande wettelijke of andere maarregelen hierin niet reeds voorzien, verbindt iedere Staat die partij is bij dit Verdrag zich, overeenkomstig zijn staatsrechtelijke procedures en de bepalingen van dit Verdrag, alle nodige wettelijke of andere maarregelen te nemen om aan de in dit Verdrag erkende rechten uitvoering te geven,

(1) De reks van dit verdrag in de oorspronkelijke Engelse, Chinese, Spaanse en Russische versie is neergelegd ter Griffie van de Kamer.

PACTE INTERNATIONAL

relatif aux droits civils et politiques (1)

Préambule

Les Etats parties au présent Pacte,

Considérant que, conformément aux principes énoncés dans la Charte des Nations Unies, la reconnaissance de la dignité inhérente à tous les membres de la famille humaine et de leurs droits égaux et inaliénables constitue le fondement de la liberté, de la justice et de la paix dans le monde,

Reconnaissant que ces droits découlent de la dignité inhérente à la personne humaine,

Reconnaissant que, conformément à la Déclaration universelle des droits de l'homme, l'idéal de l'être humain libre, jouissant des libertés civiles et politiques et libéré de la crainte et de la misère, ne peut être réalisé que si des conditions permettant à chacun de jouir de ses droits civils et politiques, aussi bien que de ses droits économiques, sociaux et culturels, sont créées,

Considérant que la Charte des Nations Unies impose aux Etats l'obligation de promouvoir le respect universel et effectif des droits et des libertés de l'homme,

Prenant en considération le fait que l'individu a des devoirs envers autrui et envers la collectivité à laquelle il appartient et est tenu de s'efforcer de promouvoir et de respecter les droits reconnus dans le présent Pacte,

Sont convenus des articles suivants :

PREMIERE PARTIE

Article premier

1. Tous les peuples ont le droit de disposer d'eux-mêmes. En vertu de ce droit, ils déterminent librement leur statut politique et assurent librement leur développement économique, social et culturel.

2. Pour atteindre leurs fins, tous les peuples peuvent disposer librement de leurs richesses et de leurs ressources naturelles, sans préjudice des obligations qui découlent de la coopération économique internationale, fondée sur le principe de l'intérêt mutuel, et du droit international. En aucun cas, un peuple ne pourra être privé de ses propres moyens de subsistance.

3. Les Etats parties au présent Pacte, y compris ceux qui ont la responsabilité d'administrer des territoires non autonomes et des territoires sous tutelle, sont tenus de faciliter la réalisation du droit des peuples à disposer d'eux-mêmes, et de respecter ce droit, conformément aux dispositions de la Charte des Nations Unies.

DEUXIEME PARTIE

Article 2

1. Les Etats parties au présent Pacte s'engagent à respecter et à garantir à tous les individus se trouvant sur leur territoire et relevant de leur compétence les droits reconnus dans le présent Pacte, sans distinction aucune, notamment de race, de couleur, de sexe, de langue, de religion, d'opinion politique ou de toute autre opinion, d'origine nationale ou sociale, de fortune, de naissance ou de toute autre situation.

2. Les Etats parties au présent Pacte s'engagent à prendre, en accord avec leurs procédures constitutionnelles et avec les dispositions du présent Pacte, les arrangements devant permettre l'adoption de telles mesures d'ordre législatif ou autre, propres à donner effet aux droits reconnus dans le présent Pacte qui ne seraient pas déjà en vigueur,

(1) Le texte de ce traité dans les autres versions originales (anglaise, chinoise, espagnole et russe) est déposé au Greffe de la Chambre.

1. Iedere Staat die partij is bij dit Verdrag verbindt zich:

a) Te verzekeren dat een ieder wiens rechten of vrijheden als in dit Verdrag erkend worden geschonden recht heeft op daadwerkelijke rechtshulp, zelfs indien deze schending zou zijn begaan door personen in de uitoefening van hun ambtelijke functie;

b) Te verzekeren dat het recht van een ieder die aanspraak maakt op zodanige rechtshulp wordt vastgesteld door bevoegde rechterlijke, bestuurlijke of wettelijke autoriteiten, of door een in het rechtsstelsel van de Staat erkende andere bevoegde autoriteit, en de mogelijkheden van het inschakelen van rechtspraak verder tot ontwikkeling te brengen;

c) Te verzekeren dat de bevoegde autoriteiten wanneer rechtspraak is toegekend dit daadwerkelijk ten uitvoer leggen.

Artikel 3

De Staten die partij zijn bij dit Verdrag verbinden zich het gelijke recht van mannen en vrouwen op het genot van alle in dit Verdrag genoemde burgerrechten en politieke rechten te verzekeren.

Artikel 4

1. Bij een algemene noodtoestand die een bedreiging vormt voor het bestaan van het volk en welks aanwezigheid officieel is afgekondigd, kunnen de Staten die partij zijn bij dit Verdrag maatregelen nemen, die afwijken van hun verplichtingen ingevolge dit Verdrag, mits deze maatregelen niet verder gaan dan de toestand vereist en niet in strijd zijn met andere verplichtingen welke voortvloeien uit het internationale recht en geen discriminatie uitsluitend op grond van ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst of maatschappelijke afkomst inhouden.

2. Op grond van deze bepaling mag niet worden afgeweken van de artikelen 6, 7, 8 (cc's en decc lid), 11, 12, 16 en 18.

1. Iedere Staat die partij is bij dit Verdrag die gebruik maakt van het recht tot afwijking van de bepalingen daarvan stelt de andere Staten die partij zijn bij dit Verdrag, door kennisgeving van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, onverwijld in kennis van de bepalingen waarvan hij is afgeweken, alsmede van de redenen die hem daartoe hebben doen optreden. Eveneens door kennisgeving van de Secretaris-Generaal wordt een volgende kennisgeving gedaan op de datum waarop de afwijking ophoudt van kracht te zijn.

Artikel 5

1. Een bepaling van dit Verdrag mag zodanig worden uitgelegd als zou zij voor een Staat, een groep of een persoon het recht inhouden enige activiteit te ontplooiën of enige daad te verrichten, die het doel heeft de rechten en vrijheden welke in dit Verdrag zijn erkend, te vernietigen of deze rechten en vrijheden meer te beperken dan bij dit Verdrag is voorzien.

2. Het is niet toegestaan enig fundamenteel recht van de mens dat in een land, ingevolge wettelijke bepalingen, overeenkomsten, voorschriften of gewoonten, wordt erkend of beschermd, te beperken of ervan af te wijken, onder voorwendsel dat dit Verdrag die rechten niet erkent of dat het deze slechts in mindere mate erkent.

DEEL II

Artikel 6

1. Een ieder bezit een inherent recht op het leven. Dit recht wordt door de wet beschermd. Niemand mag naar willekeur van zijn leven worden beroofd.

2. In landen waar de doodstraf niet is afgeschaft, mag een doodvonnis slechts worden uitgesproken voor de ernstige misdrijven overeenkomstig de wet zoals die ten tijde dat het misdrijf wordt gepleegd van kracht is en welke niet in strijd is met de bepalingen van dit Verdrag en met het Verdrag inzake de voorkoming en bestraffing van genocide. Deze straf kan slechts worden voltrokken ingevolge een eindvonnis door een bevoegde rechterbank geweest.

3. Wanneer beroving van het leven het misdrijf genocide inhoudt, is het wel verstaan dat geen enkele bepaling in dit artikel een Staat die partij is bij dit Verdrag de bevoegdheid geeft af te wijken van enige verplichting die is aanvaard krachtens de bepalingen van het Verdrag inzake de voorkoming en de bestraffing van genocide.

3. Les Etats parties au présent Pacte s'engagent à :

a) Garantir que toute personne dont les droits et libertés reconnus dans le présent Pacte auront été violés disposera d'un recours utile, alors même que la violation aurait été commise par des personnes agissant dans l'exercice de leurs fonctions officielles;

b) Garantir que l'autorité compétente, judiciaire, administrative ou législative ou toute autre autorité compétente selon la législation de l'Etat, statuera sur les droits de la personne qui forme le recours et à développer les possibilités de recours juridictionnel;

c) Garantir la bonne suite donnée par les autorités compétentes à tout recours qui aura été reconnu justifié.

Article 3

Les Etats parties au présent Pacte s'engagent à assurer le droit égal des hommes et des femmes de jouir de tous les droits civils et politiques énoncés dans le présent Pacte.

Article 4

1. Dans le cas où un danger public exceptionnel menace l'existence de la nation et est proclamé par un acte officiel, les Etats parties au présent Pacte peuvent prendre, dans la stricte mesure où la situation l'exige, des mesures dérogeant aux obligations prévues dans le présent Pacte, sous réserve que ces mesures ne soient pas incompatibles avec les autres obligations que leur impose le droit international et qu'elles n'entraînent pas une discrimination fondée uniquement sur la race, la couleur, le sexe, la langue, la religion ou l'origine sociale.

2. La disposition précédente n'autorise aucune dérogation aux articles 6, 7, 8 (SS 1 et 2), 11, 15, 16 et 18.

3. Les Etats parties au présent Pacte qui usent du droit de dérogation doivent, par l'entremise du Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies, signaler aussitôt aux autres Etats parties les dispositions auxquelles ils ont dérogé ainsi que les motifs qui ont provoqué cette dérogation. Une nouvelle communication sera faite par la même entremise, à la date à laquelle ils ont mis fin à ces dérogations.

Article 5

1. Aucune disposition du présent Pacte ne peut être interprétée comme impliquant pour un Etat, un groupement ou un individu un droit quelconque de se livrer à une activité ou d'accomplir un acte visant à la destruction des droits et des libertés reconnus dans le présent Pacte ou à des limitations plus amples que celles prévues audit Pacte.

2. Il ne peut être admis aucune restriction ou dérogation aux droits fondamentaux de l'homme reconnus ou en vigueur dans tout Etat partie au présent Pacte en application de lois, de conventions, de règlements ou de coutumes, sous prétexte que le présent Pacte ne les reconnaît pas ou les reconnaît à un moindre degré.

TROISIEME PARTIE

Article 6

1. Le droit à la vie est inhérent à la personne humaine. Ce droit doit être protégé par la loi. Nul ne peut être arbitrairement privé de la vie.

2. Dans les pays où la peine de mort n'a pas été abolie, une sentence de mort ne peut être prononcée que pour les crimes les plus graves, conformément à la législation en vigueur au moment où le crime a été commis et qui ne doit pas être en contradiction avec les dispositions du présent Pacte ni avec la Convention pour la prévention et la répression du crime de génocide. Cette peine ne peut être appliquée qu'en vertu d'un jugement définitif rendu par un tribunal compétent.

3. Lorsque la privation de la vie constitue le crime de génocide, il est entendu qu'aucune disposition du présent article n'autorise un Etat partie au présent Pacte à déroger d'aucune manière à une obligation quelconque assumée en vertu des dispositions de la Convention pour la prévention et la répression du crime de génocide.

4. Een ieder die ter dood is veroordeeld heeft het recht gratie of verzachting van het vonnis te vragen. Amnestie, gracie of verzachting van het vonnis kan in alle voorkomende gevallen worden verleend.

5. De doodstraf mag niet worden opgelegd voor misdrijven die zijn gepleegd door personen beneden de leeftijd van achttien jaar en mag niet worden volrokken aan zwangere vrouwen.

6. Op geen enkele bepaling van dit artikel kan een beroep worden gedaan om de afschaffing van de doodstraf door een Staat die partij is bij dit Verdrag op te schorten of te voorkomen.

Artikel 7

Niemand mag worden onderworpen aan folteringen, noch aan wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing. Niemand mag vooraf, zonder zijn in vrijheid gegeven toestemming, worden onderworpen aan medische of wetenschappelijke proefnemingen.

Artikel 8

1. Niemand mag in slavernij worden gehouden; slavernij en slavenhandel in iedere vorm zijn verboden.

2. Niemand mag in dienstbaarheid worden gehouden.

3. a) Niemand mag gedwongen worden dwangarbeid of verplichte arbeid te verrichten;

b) Lid J, a), mag niet zodanig worden uitgelegd dat in landen waar gevangenisstraf mer dwangarbeid kan worden opgelegd als straf voor een misdrijf, het verrichten van dwangarbeid op grond van een door de bevoegde rechter uitgesproken veroordeling tot een zodanige straf wordt uitgesloten.

c) Niet als, • dwangarbeid of verplichte arbeid • in de zin van dit lid worden beschouwd :

(i) arbeid of diensren, voor zover niet bedoeld in alinea b), die gewoonlijk worden verlangd van iemand die wordt gevangen gehouden uit hoofde van een wettig bevel van een rechtbank of van iemand gedurende diens voorwaardelijke invrijheidstelling;

(ii) elke dienst van militaire aard en, in landen waar diensrweiger op grond van gewetensbezwaren wordt erkend, die nationale diensren die bij de wer van principiële dienstweigeraars worden gevorderd;

(iii) elke dienst welke wordt gevorderd in het geval van een noodtoestand of ramp die het beslaan of het welzijn van de gemeenschap bedreigt;

(iv) alle arbeid of elke dienst die deel uitmaakt van de normale burgerplichten.

Artikel 9

1. Een ieder heeft recht op vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon. Niemand mag worden onderworpen aan willekeurige arrestatie of gevangenhouding. Niemand mag van zijn vrijheid worden beroofd, behalve op wettige gronden en op wettige wijze.

2. Iedere gearresteerde dient bij zijn arrestatie op de hoogte te worden gebracht van de redenen van zijn arrestatie en dient onverwijld op de hoogte te worden gebracht van de beschuldigingen die tegen hem zijn ingebracht.

3. Een ieder die op beschuldiging van het begaan van een strafbaar feit wordt gearresteerd of gevangen gehouden dient onverwijld voor de rechter te worden geleid of voor een andere autoriteit die door de wet bevoegd is verklaard rechterlijke macht uit te oefenen en heeft het recht binnen een redelijke termijn berecht te worden of op vrije voeten te worden geseld. Het mag geen regel zijn dat personen die op hun berechting wachten in voorarrest worden gehouden, doch hun invrijheidstelling kan afhankelijk worden geseld van de garanties in een later stadium van de rechtsgang voor de rechtbank te verschijnen voor hun berechting en, zo daaroe aanleiding beslaar, voor de tenuitvoerlegging van het vonnis.

4. Een ieder die door arrestatie of gevangenhouding van zijn vrijheid is beroofd, heeft het recht voorziening te vragen bij de rechter, opdat die rechter binnen korte termijn beslist over de wettigheid van zijn gevangenhouding en zijn invrijheidsrelling beveelt, indien zijn gevangenhouding onrechtmatig is.

5. Een ieder die het slachtoffer is geweest van een onwettige arrestatie of gevangenhouding heeft recht op schadevergoeding.

4. Tout condamné a mort a le droit de solliciter la grâce ou la commutation de la peine. L'amnistie, la grâce ou la commutation de la peine de mort peuvent dans tous les cas être accordées.

5. Une sentence de mort ne peut être imposée pour des crimes commis par des personnes âgées de moins de dix-huit ans et ne peut être exécutée contre des femmes enceintes.

6. Aucune disposition du présent article ne peut être invoquée pour retarder ou empêcher l'abolition de la peine capitale par l'Etat partie au présent Pacte.

Article 7

Nul ne sera soumis à la torture ni à des peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants. En particulier, il est interdit de soumettre une personne sans son libre consentement à une expérience médicale ou scientifique.

Article 8

1. Nul ne sera tenu en esclavage; l'esclavage et la traite des esclaves, sous toutes leurs formes, sont interdits.

2. Nul ne sera tenu en servitude.

3. a) Nul ne sera astreint à accomplir un travail forcé ou obligatoire;

b) L'alinéa a) du présent paragraphe ne saurait être interprété comme interdisant, dans les pays où certains crimes peuvent être punis de détention accompagnés de travaux forcés, l'accomplissement d'une peine de travaux forcés, infligée par un tribunal compétent;

c) N'est pas considéré comme "travail forcé ou obligatoire" au sens du présent paragraphe :

(i) tout travail ou service, non visé à l'alinéa b), normalement requis d'un individu qui est détenu en vertu d'une décision de justice régulière ou qui, ayant fait l'objet d'une telle décision, est libéré conditionnellement;

(ii) tout service de caractère militaire et, dans les pays où l'objection de conscience est admise, tout service national exigé des objecteurs de conscience en vertu de la loi;

(iii) tout service exigé dans les cas de force majeure ou de sinistres qui menacent la vie ou le bien-être de la communauté;

(iv) tout travail ou tout service formant partie des obligations civiles normales.

Article 9

1. Tout individu a droit à la liberté et à la sécurité de sa personne. Nul ne peut faire l'objet d'une arrestation ou d'une détention arbitraires. Nul ne peut être privé de sa liberté, si ce n'est pour des motifs, et conformément à la procédure prévus par la loi.

2. Tout individu arrêté sera informé, au moment de son arrestation, des raisons de cette arrestation et recevra notification, dans le plus court délai, de toute accusation portée contre lui.

3. Tout individu arrêté ou détenu du chef d'une infraction pénale sera traduit dans le plus court délai devant un juge ou une autre autorité habilitée par la loi à exercer des fonctions judiciaires, et devra être jugé dans un délai raisonnable ou libéré. La détention de personnes qui attendent de passer en jugement ne doit pas être de règle, mais la mise en liberté peut être subordonnée à des garanties assurant la comparution de l'intéressé à l'audience, à tous les autres actes de la procédure et, le cas échéant, pour l'exécution du jugement.

4. Quiconque se trouve privé de sa liberté par arrestation ou détention a le droit d'introduire un recours devant un tribunal afin que celui-ci statue sans délai sur la légalité de sa détention et ordonne sa libération si la détention est illégale.

5. Tout individu victime d'arrestation ou de détention illégales a droit à réparation.

Artikel 10

1. Allen die l'an hun vrijheid zijn bcroofd dieuen te worden behandeld met menselijkheid en met eerbied voor de inherente waardigheid van de menselijke persoon.

2. a) Personen tegen wie een beschuldiging is ingebracht dienen, uitzonderlijke omstandigheden buiten beschouwing gelaten, gescheiden te worden gehouden van veroordeelde personen en dienen aanspraak te kunnen maken op een afzonderlijke behandeling overeenkomend met hun status van niet veroordeelde persoon.

b) jeugdige personen tegen wie een beschuldiging is ingebracht dienen gescheiden te worden gehouden van volwassenen en zo spoedig mogelijk voor de rechter te worden geleid.

3. Het gevangenisstelsel dient te voorzien in een behandeling van gevangenen die in de eerste plaats is gericht op heropvoeding en reclassering. Jeugdige overtreeders dienen gescheiden te worden gehouden van volwassenen en behandeld te worden in overeenstemming met hun leeftijd en rechtspositie.

Artikel 11

Niemand mag gevangen worden genomen uitsluitend omdat hij niet in staat is een uit een overeenkomst voortvloeiende verplichting na te komen.

Artikel 12

1. Een ieder die wtrig op het grondgebied van een Staat verbleeft, heeft, binnen dit grondgebied, het recht zich vrijelijk te verplaatsen en er zijn verblijfplaatsen vrijelijk te kiezen.

2. Een ieder heeft het recht welk land ook, met inbegrip van het eigen land, te verlaten.

3. De bovengenoemde rechten kunnen aan geen andere beperkingen worden onderworpen dan die welke bij de wet zijn voorzien, nodig zijn voor bescherming van de nationale veiligheid, de openbare orde, de volksgezondheid of de goede zeden of van de rechten en vrijheden van anderen en verenigbaar zijn met de andere in dit Verdrag erkende rechten.

4. Aan niemand mag willekeurig het recht worden ontnomen naar zijn eigen land terug te keren.

Artikel 13

Een vreemdeling die wettig op het grondgebied verblijft van een Staat die partij is bij dit Verdrag, kan slechts uit die Staat worden gezet krachtens een overeenkomstig de wet genomen beslissing, terwijl het hem, tenzij dwingende redenen van nationale veiligheid een regengestelde beslissing rechtvaardigen, is toegestaan zijn bezwaren tegen zijn uitzetting kenbaar te maken en zijn geval opnieuw te doen beoordelen door, en zich met dit doel te doen vertegenwoordigen bij de bevoegde autoriteit dan wel door een of meer personen die daartoe speciaal door de bevoegde autoriteit zijn aangewezen.

Artikel 14

1. Allen zijn gelijk voor de rechtbanken en de rechterlijke instanties. Bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde strafvervolging, of het vaststellen van zijn rechten en verplichtingen in een rechtsgeding, heeft een ieder recht op een eerlijke en openbare behandeling door een bevoegde, onafhankelijke en onpartijdige bij de wet ingestelde rechterlijke instantie. De toegang tot de rechtszaal kan aan de pers en het publiek worden ontzegd, gedurende het gehele proces of een deel daarvan, in het belang van de goede zeden, van de openbare orde of de nationale veiligheid in een democratische samenleving, of wanneer het belang van het privéleven van de partijen bij het proces dit eist, of in die mate als door de rechter onder bepaalde omstandigheden strikt noodzakelijk wordt geoordeeld, wanneer openbaarmaking de belangen van de rechtspraak zou schaden; evenwel dient elk vonnis dat wordt gewezen in een strafzaak of een rechtsgeding openbaar te worden gemaakt, tenzij het belang van jeugdige personen zich daartegen verzet of het proces ethische kwesties of het voogdijschap over kinderen betreft.

2. Een ieder die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd wordt voor onschuldig gehouden, totdat zijn schuld volgens de wet is bewezen.

3. Bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde strafvervolging heeft een ieder, in volle gelijkheid, recht op de volgende minimumgaranties:

Article 10

1. Toute personne privée de sa liberté est traitée avec humanité et avec le respect de la dignité inhérente à la personne humaine.

2. a) les prévenus sont, sauf dans des circonstances exceptionnelles, séparés des condamnés et sont soumis à un régime distinct, approprié à leur condition de personnes non condamnées;

b) les jeunes prévenus sont séparés des adultes et il est décidé de leur cas aussi rapidement que possible.

3. le régime pénitentiaire comporte un traitement des condamnés dont le but essentiel est leur amendement et leur reclassement social. les jeunes délinquants sont séparés des adultes et soumis à un régime approprié à leur âge et à leur statut légal.

Article 11

Nul ne peut être emprisonné pour la seule raison qu'il n'est pas en mesure d'exécuter une obligation contractuelle.

Article 12

1. Quiconque se trouve légalement sur le territoire d'un Etat a le droit d'y circuler librement et d'y choisir librement sa résidence.

2. Toute personne est libre de quitter n'importe quel pays, y compris le sien.

3. Les droits mentionnés ci-dessus ne peuvent être l'objet de restrictions que si celles-ci sont prévues par la loi, nécessaires pour protéger la sécurité nationale, l'ordre public, la santé ou la moralité publiques, ou les droits et libertés d'autrui, et compatibles avec les autres droits reconnus par le présent Pacte.

4. Nul ne peut être arbitrairement privé du droit d'entrer dans son propre pays.

Article 13

Un étranger qui se trouve légalement sur le territoire d'un Etat partie au présent Pacte ne peut en être expulsé qu'en exécution d'une décision prise conformément à la loi et, à moins que des raisons impérieuses de sécurité nationale ne s'y opposent, il doit avoir la possibilité de faire valoir les raisons qui militent contre son expulsion et de faire examiner son cas par l'autorité compétente, ou par une ou plusieurs personnes spécialement désignées par ladite autorité, en se faisant représenter à cette fin.

Article 14

1. Tous sont égaux devant les tribunaux et les cours de justice. Toute personne a droit à ce que sa cause soit entendue équitablement et publiquement par un tribunal compétent, indépendant et impartial, établi par la loi, qui décidera soit du bien-fondé de toute accusation en matière pénale dirigée contre elle, soit des contestations sur ses droits, et obligations de caractère civil. Le huis clos peut être prononcé pendant la totalité ou une partie du procès soit dans l'intérêt des bonnes mœurs, de l'ordre public ou de la sécurité nationale dans une société démocratique, soit lorsque l'intérêt de la vie privée des parties en cause l'exige, soit encore dans la mesure où le tribunal l'estimerait absolument nécessaire, lorsqu'en raison des circonstances particulières de l'affaire la publicité nuirait aux intérêts de la justice; cependant, tout jugement rendu en matière pénale ou civile sera public, sauf si l'intérêt de mineurs exige qu'il en soit autrement ou si le procès porte sur des différends matrimoniaux ou sur la tutelle des enfants.

2. Toute personne accusée d'une infraction pénale est présumée innocente jusqu'à ce que sa culpabilité ait été légalement établie.

3. Toute personne accusée d'une infraction pénale a droit, en pleine égalité, au moins aux garanties suivantes:

a) onverwijld en in bijzondere, in een taal die hij verstaat, op de hoogte te worden gesteld van de aard en de reden van de tegen hem ingebrachte beschuldiging;

b) te beschikken over voldoende tijd en faciliteiten die nodig zijn voor de voorbereiding van zijn verdediging en zich te verstaan met een door hemzelf gekozen raadsman;

c) zonder onredelijke vertraging te worden berecht;

d) in zijn tegenwoordigheid te worden berecht, zichzelf te verdedigen of de bijstand te hebben van een raadsman naar eigen keuze; ingeval hij geen rechtsbijstand heeft, van dat recht op de hoogte te worden gebracht; rechtsbijstand toegewezen te krijgen, indien het belang van de rechtspraak dit eist, en zonder dat daarover beraaling van hem kan worden verlangd, indien hij niet over voldoende middelen beschikt;

e) de getuigen à charge te ondervragen of te doen ondervragen en het oproepen en de ondervraging van getuigen à décharge te doen geschieden op dezelfde voorwaarden als het geval is met de getuigen à charge;

f) zich kosteloos te doen bijstaan door een tolk, indien hij de taal die ter zitting wordt gebezigd niet verslaat of niet spreekt;

g) niet te worden gedwongen tegen zichzelf te getuigen of een bekentenis af te leggen.

4. Wanneer her jeugdige personen betroffen, dient rekening te worden gehouden met hun leeftijd en de wenselijkheid hun reclassering te bevorderen.

5. Een ieder die wegens een strafbaar feit is veroordeeld heeft het recht zijn veroordeling en vonnis opnieuw te doen beoordelen door een hoger rechtscollege overeenkomstig de wet.

6. Indien iemand bij een eenduitspraak wegens een strafbaar feit is veroordeeld en het vonnis vervolgens is vernietigd, of indien hem daarna gratie is verleend, op grond van de overweging dat een nieuw of een pas aan het licht gekomen feit onomstotelijk aantoonde dat van een gerechtelijke dwaling sprake is, wordt degenen die, als gevolg van die veroordeling, straf heeft ondergaan, overeenkomstig de werkschadeloos gesteld, reuzig wordt aangeroend dat het niet tijdig bekend worden van het onbekende feit geheel of gedeeltelijk aan hemzelf te wijten was.

7. Niemand mag voor een tweede keer worden berecht of gestraft voor een strafbaar feit waarvoor hij reeds overeenkomstig de wet en het procesrecht van elk land bij eenduitspraak is veroordeeld of waarvan hij is vrijgesproken.

Artikel 15

1. Niemand kan worden veroordeeld wegens een handelen of nalaten, dat geen strafbaar feit naar nationaal of internationaal recht uitmaakt, ten tijde dat het handelen of nalaten geschiedde. Evenmin, mag een zwaardere straf worden opgelegd dan die welke ten tijde van het begaan van het strafbare feit van toepassing was. Indien, na het begaan van het strafbare feit de wet mocht voorzien in de oplegging van een lichtere straf, dient de overtreder daarvan te profiteren.

2. Geen enkele bepaling van dit artikel staat in de weg aan het vonnis en de straf van iemand die schuldig is aan een handelen of nalaten, herwelk ten tijde dat het handelen of nalaten geschiedde, van strafrechtelijke aard was overeenkomstig de algemene rechtsbeginselen die door de volkerengemeenschap worden erkend.

Artikel 16

Een ieder heeft, waar hij zich ook bevindt, het recht als persoon erkend te worden voor de wet.

Artikel 17

1. Niemand mag worden onderworpen aan willekeurige of onwettige inmenging in zijn privé leven, zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling, noch aan onwettige aanraking van zijn eer en goede naam.

2. Een ieder heeft recht op bescherming door de wet tegen zodanige inmenging of aantasting.

Artikel 18

1. Een ieder heeft het recht op vrijheid van denken, geweten en godsdienst. Dit recht omvat tevens de vrijheid een zelf gekozen gods-

a) te être informée, dans le plus court délai, dans une langue qu'elle comprend et de façon détaillée, de la nature et des motifs de l'accusation portée contre elle;

b) à disposer du temps et des facilités nécessaires à la préparation de sa défense et à communiquer avec le conseil de son choix;

c) à être jugée sans retard excessif;

d) à être présente au procès et à se défendre elle-même ou à avoir l'assistance d'un défenseur de son choix; si elle n'a pas de défenseur, à être informée de son droit d'en avoir un, et, chaque fois que l'intérêt de la justice l'exige, à se voir attribuer d'office un défenseur, sans frais, si elle n'a pas les moyens de le rémunérer;

e) à interroger ou faire interroger les témoins à charge et à obtenir la comparution et l'interrogatoire des témoins à décharge dans les mêmes conditions que les témoins à charge;

f) à se faire assister gratuitement d'un interprète si elle ne comprend pas ou ne parle pas la langue employée à l'audience;

g) à ne pas être forcée de témoigner contre elle-même ou de s'avouer coupable.

4. La procédure applicable aux jeunes gens qui ne sont pas encore majeurs au regard de la loi pénale tiendra compte de leur âge et de l'intérêt que présente leur rééducation.

5. Toute personne déclarée coupable d'une infraction a le droit de faire examiner par une juridiction supérieure la déclaration de culpabilité et la condamnation, conformément à la loi.

6. Lorsqu'une condamnation pénale définitive est ultérieurement annulée ou lorsque la grâce est accordée parce qu'un fait nouveau ou nouvellement révélé prouve qu'il s'est produit une erreur judiciaire, la personne qui a subi une peine en raison de cette condamnation sera indemnisée, conformément à la loi, à moins qu'il ne soit prouvé que la non-révélation en temps utile du fait inconnu lui est imputable en tout ou partie.

7. Nul ne peut être poursuivi ou puni en raison d'une infraction pour laquelle il a déjà été acquitté ou condamné par un jugement définitif conformément à la loi et à la procédure pénale de chaque pays.

Article 15

1. Nul ne sera condamné pour des actions ou omissions qui ne constituaient pas un acte délictueux d'après le droit national ou international au moment où elles ont été commises. De même, il ne sera infligé aucune peine plus forte que celle qui était applicable au moment où l'infraction a été commise. Si, postérieurement à cette infraction, la loi prévoit l'application d'une peine plus légère, le délinquant doit en bénéficier.

2. Rien dans le présent article ne s'oppose au jugement ou à la condamnation de tout individu en raison d'actes ou omissions qui, au moment où ils ont été commis, étaient tenus pour criminels, d'après les principes généraux de droit reconnus par l'ensemble des nations.

Article 16

Chacun a droit à la reconnaissance en tous lieux de sa personnalité juridique.

Article 17

1. Nul ne sera l'objet d'immixtions arbitraires ou illégales dans sa vie privée, sa famille, son domicile ou sa correspondance, ni d'atteintes illégales à son honneur et à sa réputation.

2. Toute personne a droit à la protection de la loi contre de telles immixtions ou de telles atteintes.

Article 18

1. Toute personne a droit à la liberté de pensée, de conscience et de religion; ce droit implique la liberté d'avoir ou d'adopter une

dienslof overtuiging ic hebben of ic aanvaardcn, alsmede de vrijheid herzl] alleen, hcrzij met anderen, zowel in het openbaar als in zijn particuliere leven zijn godsdienst of overtuiging lot uiting te brengen door de eredienst, het onderhouden van de geboden en voorschriften, door praktische toepassing en het onderwijzen ervan.

2. Op niemand mag dwang worden uitgeoefend die een belemmering zou betekenen van zijn vrijheid een door hemzelf gekozen godsdienst of overtuiging te hebben of te aanvaarden.

3. De vrijheid van een ieder zijn godsdienst of overtuiging tot uiting te brengen kan slechts in die mate worden beperkt als wordt voorgeschreven door de wet en noodzakelijk is ter bescherming van de openbare veiligheid, de orde, de volksgezondheid, de goede zeden of de fundamentele rechten en vrijheden van anderen.

4. De Staren die partij zijn bij dit Verdrag verbinden zich de vrijheid te eerbiedigen van ouders of wettige voogden, de godsdienstige en morele opvoeding van hun kinderen op pupillen overeenkomstig hun eigen overtuiging te verzekeren.

Artikel 19

1. Een ieder heeft her recht zonder inmenging een mening te koesteren.

2. Een ieder heeft het recht op vrijheid van meningsuiting; dit rechr omvat mede de vrijheid inlichtingen en denkbeelden van welke aard ook op te sporen, te onvangen en door te geven, ongeacht grenzen, hetzij mondeling, hetzij in geschreven of gedrukte vorm, in de vorm van kunst, of met behulp van andere media naar zijn keuze.

3. Aan de uitoefening van de in het tweede lid van dit artikel bedoelde rechten zijn bijzondere plichten en verantwoordelijkheden verbonden. Deze kan derhalve aan bepaalde beperkingen worden gebonden, doch alleen beperkingen die bij de wet worden voorzien en nodig zijn:

- a) in her belang van de reehren of de goede naam van anderen;
- b) in her belang van de nationale veiligheid of ter bescherming van de openbare orde, de volksgezondheid of de goede zeden.

Artikel 20

1. Alle oorlogspropaganda is bij de wet verboden.

2. Het propageren van op nationaliteit, ras of godsdienst gebaseerd i. i. g. v. uelens die aanzetten tot discriminatie, vijandigheid of geweld, is bij de wet verboden.

Artikel 21

Het recht op vreedzame vergadering wordt erkend. De uitoefening van dit recht kan aan geen andere beperkingen worden ondeewoepen dan die welke in overeenstemming met de wet worden opgelegd en die in een democratische samenleving geboden zijn in het belang van de nationale veiligheid of de openbare veiligheid, de openbare orde, de bescherming van de volksgezondheid of de goede zeden of de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

Artikel 22

1. Een ieder heeft her recht op vrijheid van veremiging, met inbegrip van het recht vakverenigingen op te richten en zich bij vakverenigingen aan te sluiten voor de bescherming van zijn belangen.

2. De uitoefening van dit recht kan aan geen andere beperkingen worden onderwoepen dan die, welke bij de wer zijn voorgeschreven en die in een democratische samenleving geboden zijn in het belang van de nationale veiligheid of de openbare veiligheid, de openbaee orde, de bescherming van de volksgezondheid of de goede zeden of de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen. Dit artikel belet nter het opleggen van wenige beperkingen aan leden van de strijdmacht en van de politie in de uitoefening van dit recht.

3. Geen bepaling in dit artikel geeft de Staten die partij zijn bij het Verdrag van 1948 van de Internationale Arbeidsorganisatie betreffende de vrijheid tot her oprichten van vakverenigingen en de bescherming van het vakverenigingsrecht de bevoegdheid wertelijke maarregelen te treffen, die de in dat Verdrag voorziene waarborgen in gevaar zouden brengen, of de wet zodanig roe te passen dar deze in gevaar zouden worden gebracht.

religion ou une conviction de son choix, ainsi que la liberté de manifester sa religion ou sa conviction, individuellement ou en commun, tant en public qu'en privé, par le culte et l'accomplissement des rites, les pratiques et l'enseignement.

2. Nul ne subira de contrainte pouvant porter atteinte à sa liberté d'avoir ou d'adopter une religion ou une conviction de son choix.

3. La liberté de manifester sa religion ou ses convictions ne peut faire l'objet que des seules restrictions prévues p"r la loi et qui sont nécessaires à la protection de la sécurité, de l'ordre et de la santé publique, ou de la morale ou des libertés et droits fondamentaux d'autrui.

4. Les Etats parties au présent Pacte s'engagent à respecter la liberté des parents et, le cas échéant, des tuteurs légaux, de faire assurer l'éducation religieuse et morale de leurs enfants conformément à leurs propres convictions.

Article 19

1. Nul ne peut être inquiété pour ses opinions.

2. Toute personne a droit à la liberté d'expression; ce droit comprend la liberté de recherche, de recevoir et de répandre des informations et des idées de toute espèce, sans considération de frontières, sous une forme orale, écrite, imprimée ou artistique, ou par tout autre moyen de son choix.

3. L'exercice des libertés prévues au paragraphe 1 du présent article comporte des devoirs spéciaux et des responsabilités spéciales. Il peut en conséquence être soumis à certaines restrictions qui doivent toutefois être expressément fixées par la loi et qui sont nécessaires:

- a) au respect des droits ou de la réputation d'autrui;
- b) à la sauvegarde de la sécurité nationale, de l'ordre public, de la santé ou de la moralité publiques.

Article 20

1. Toute propagande en faveur de la guerre est interdite par la loi.

2. Tout appel à la haine nationale, raciale ou religieuse qui constitue une incitation à la discrimination, à l'hostilité ou à la violence est interdite par la loi.

Article 21

Le droit de réunion pacifique est reconnu. L'exercice de ce droit ne peut faire l'objet que des seules restrictions imposées, conformément à la loi et qui sont nécessaires dans une société démocratique, dans l'intérêt de la sécurité nationale, de la sûreté publique, de l'ordre public ou pour protéger la santé ou la moralité publiques ou les droits et les libertés d'autrui.

Article 22

1. Toute personne a le droit de s'associer librement avec d'autres, y compris le droit de constituer des syndicats et d'y adhérer pour la protection de ses intérêts.

2. L'exercice de ce droit ne peut faire l'objet que des seules restrictions prévues par la loi et qui sont nécessaires dans une société démocratique, dans l'intérêt de la sécurité nationale, de la sûreté publique, de l'ordre public, ou pour protéger la santé ou la moralité publiques ou les droits et les libertés d'autrui. Le présent article n'empêche pas de soumettre à des restrictions légales l'exercice de ce droit par les membres des forces armées et de la police.

3. Aucune disposition du présent article ne permet aux Etats parties à la Convention de 1948 de l'Organisation internationale du Travail concernant la liberté syndicale et la protection du droit syndical de prendre des mesures législatives portant atteinte - ou d'appliquer la loi de façon à porter atteinte - aux garanties prévues dans ladite convention.

Artikel 23

1. Het gezin vormt de natuurlijke en fundamentele kern van de maatschappij en heeft het recht op bescherming door de maatschappij en de Staat.

2. Het recht van mannen en vrouwen van huwbare leeftijd een huwelijk aan te gaan en een gezin te stichten wordt erkend.

3. Geen huwelijk wordt gesloten zonder de vrije en volledige toestemming van de aanstaande echtgenoten.

4. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag nemen passende maatregelen ter verzekering van de gelijke rechten en verantwoordelijkheden van de echtgenoten, wat het huwelijk betreft, tijdens het huwelijk en bij de ontbinding ervan. In geval van ontbinding van het huwelijk wordt voorzien in de noodzakelijke bescherming van eventuele kinderen.

Artikel 24

1. Elk kind heeft, zonder onderscheid naar ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom of geboorte, recht op die beschermende maatregelen van de zijde van het gezin waarvoor het behoort, de gemeenschap en de Staat, waarop het in verband met zijn status van minderjarige recht heeft.

2. Elk kind wordt onmiddellijk na de geboorte ingeschreven en krijgt een naam.

3. Elk kind heeft het recht een nationaliteit te verwerven.

Artikel 25

Elke burger heeft het recht en dien in de gelegenheid te worden gescreld, zonder dat het onderscheid bedoeld in artikel 2 wordt gemaakt en zonder onredelijke beperkingen:

a) deel te nemen aan de behandeling van openbare aangelegenheden, hetzij rechtstreeks of door middel van vrijelijk gekozen vertegenwoordigers;

b) te stemmen en gekozen te worden door middel van verrouwbare periodieke verkiezingen die gehouden worden krachtens algemeen en gelijkwaardig kiesrecht en bij geheime stemming, waardoor het vrijelijk tot uiting brengen van de wil van de kiezers wordt verzekerd;

c) op algemene voer van gelijkheid te worden toegelaten tot de overheidsdiensten van zijn land.

Artikel 26

Allen zijn gelijk voor de wet en hebben zonder discriminatie aanspraak op gelijke bescherming door de wet. In dit verband verbiedt de wet discriminatie van welke aard ook en garandeert een ieder gelijke en doelmatige bescherming tegen discriminatie op welke grond ook, zoals ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status.

Artikel 27

In Staten waar zich etnische, godsdienstige of linguïstische minderheden bevinden, mag aan personen die tot die minderheden behoren niet het recht worden ontnomen, in gemeenschap met de andere leden van hun groep, hun eigen cultuur te beleven, hun eigen godsdienst te belijden en in de praktijk te passen, of zich van hun eigen taal te bedienen.

DEEL IV

Artikel 28

1. Er wordt een Commissie voor de rechten van de mens (hierna in dit Verdrag te noemen « de Commissie ») ingesteld. Zij bestaat uit acht leden en oefent de hierna te noemen functies uit.

2. De Commissie bestaat uit onderdanen van de Staten die partij zijn bij dit Verdrag die hoog zedelijk aanzien genieten en erkende bekwaamheid op het gebied van de rechten van de mens bezitten, waarbij dient te worden overwogen dat het lidmaatschap van enige personen die ervaring hebben op juridisch gebied raadzaam is.

3. De leden van de Commissie worden gekozen en treden op in hun persoonlijke hoedanigheid.

Article 23

1. La famille est l'élément naturel et fondamental de la société et a droit à la protection de la société et de l'Etat.

2. Le droit de se marier et de fonder une famille est reconnu à l'homme et à la femme à partir de l'âge nubile.

3. Nul mariage ne peut être conclu sans le libre et plein consentement des futurs époux.

4. Les Etats parties du présent Pacte prendront les mesures appropriées pour assurer l'égalité de droits et de responsabilités des époux au regard du mariage, durant le mariage et lors de sa dissolution. En cas de dissolution, des dispositions seront prises afin d'assurer aux enfants la protection nécessaire.

Article 24

1. Tout enfant, sans discrimination aucune fondée sur la race, la couleur, le sexe, la langue, la religion, l'origine nationale ou sociale, la fortune ou la naissance, a droit, de la part de sa famille, de la société et de l'Etat, aux mesures de protection qu'exige sa condition de mineur.

2. Tout enfant doit être enregistré immédiatement après sa naissance et avoir un nom.

3. Tout enfant a le droit d'acquiescer une nationalité.

Article 25

Tout citoyen a le droit et la possibilité, sans aucune des discriminations visées à l'article 2 et sans restrictions déraisonnables:

a) de prendre part à la direction des affaires publiques, soit directement, soit par l'intermédiaire de représentants librement choisis;

b) de voter et d'être élu, au cours d'élections périodiques, honnêtes, au suffrage universel et égal et au scrutin secret, assurant l'expression libre de la volonté des électeurs;

c) d'accéder, dans des conditions générales d'égalité, aux fonctions publiques de son pays.

Article 26

Toutes les personnes sont égales devant la loi et ont droit sans discrimination à une égale protection de la loi. A cet égard, la loi doit interdire toute discrimination et garantir à toutes les personnes une protection égale et efficace contre toute discrimination, notamment la race, de couleur, de sexe, de langue, de religion, d'opinion politique et de toute autre opinion, d'origine nationale ou sociale, de fortune, de naissance ou de toute autre situation.

Article 27

Dans les Etats où il existe des minorités ethniques, religieuses ou linguistiques, les personnes appartenant à ces minorités ne peuvent être privées du droit d'avoir, en commun avec les autres membres de leur groupe, leur propre vie culturelle, de professer et de pratiquer leur propre religion, ou d'employer leur propre langue.

QUATRIEME PARTIE

Article 28

1. Il est institué un Comité des droits de l'homme (ci-après dénommé le Comité dans le présent Pacte). Ce comité est composé de dix-huit membres et a les fonctions définies ci-dessous.

2. Le Comité est composé de ressortissants des Etats parties au présent Pacte, qui doivent être des personnalités de haute moralité et possédant une compétence reconnue dans le domaine des droits de l'homme. Il sera tenu compte de l'intérêt que présente la participation aux travaux du Comité de quelques personnes ayant une expérience juridique.

3. Les membres du Comité sont élus et siègent à titre individuel.

Artikel 29

1. De leden van de Commissie worden bij geheime stembus gekozen uit een lijst van personen die de kwalificaties bezitten die in artikel 28 worden genoemd en met dit doel zijn voorgedragen door de Staten die partij zijn bij dit Verdrag.

2. Elke Staat die partij is bij dit Verdrag mag niet meer dan twee personen voordragen. Deze moeten onderdaan zijn van de Staat die hen voordraagt.

3. Een persoon kan opnieuw worden voorgedragen.

Artikel 30

1. De eerste verkiezing wordt niet later gehouden dan zes maanden na de datum van inwerkingtreding van dit Verdrag.

2. Ten minste vier maanden vóór de datum waarop een verkiezing voor de Commissie plaatsheeft, met uitzondering van een verkiezing ter voorziening in een overeenkomstig het bepaalde in artikel 34 bekendgemaakte vacature, richt de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties een schriftelijk verzoek aan de Staten die partij zijn bij dit Verdrag binnen drie maanden hun voordrachten voor het lidmaatschap van de Commissie in te zenden.

3. De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties stelt een alfabetische lijst samen van alle aldus voorgedragen personen, onder aanduiding van de Staten die partij zijn bij dit Verdrag die hen hebben voorgedragen en legt deze uiterlijk een maand vóór de datum van elke verkiezing voor aan de Staten die partij zijn bij dit Verdrag.

4. De verkiezingen van de leden van de Commissie worden gehouden op een door de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties ten hoofdkantoor van de Verenigde Naties te bevestigende vergadering van de Staten die partij zijn bij dit Verdrag. Op die vergadering, waarvoor twee derde van de Staten die partij zijn bij dit Verdrag her quorum vormen, zijn degenen die in de Commissie zijn gekozen die voorgedragen personen die het grootste aantal stemmen op zich hebben verenigd, alsmede een absolute meerderheid van de stemmen van de aanwezige vertegenwoordigers van de Staten die partij zijn en hun stem uitbrengen.

Artikel 31

1. Er mag niet meer dan één onderdaan van een zelfde Staat lid van de Commissie zijn.

2. Bij het kiezen van de Commissie dient aandacht te worden geschonken aan een billijke geografische verdeling van het lidmaatschap en aan de vertegenwoordiging der verschillende beschavingsvormen en der voornaamste rechtstelsels.

Artikel 32

1. De leden van de Commissie worden gekozen voor een tijdvak van vier jaar. Zij zijn herkiesbaar indien zij opnieuw worden voorgedragen. De ambstermijn van negen der bij de eerste verkiezing benoemde leden loopt evenwel na twee jaar af; verspreid na de eerste verkiezing worden deze negen leden bij loting aangewezen door de voorzitter van de in artikel 30, lid 4, bedoelde vergadering.

2. Verkiezingen na afloop van een ambtstermijn worden gehouden overeenkomstig de voorgaande artikelen van dit deel van dit Verdrag.

Artikel 33

1. Indien, naar het eenstemmige oordeel van de andere leden, een lid van de Commissie door enige oorzaak, waaronder niet is te verstaan tijdelijke afwezigheid, heeft opgehouden zijn functie uit te oefenen, geeft de voorzitter van de Commissie daarvan kennis aan de Secretaris-Generaal der Verenigde Naties, die vervolgens mededeling doet van het openvallen van de zetel van dat lid.

2. Indien een lid van de Commissie overlijdt of ontslag neemt, geeft de voorzitter daarvan onverwijld kennis aan de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, die mededeling doet van het openvallen van de zetel met ingang van de datum van het overlijden of de datum waarop het genomen ontslag ingaat.

Artikel 34

1. Indien een vacature wordt bekendgemaakt overeenkomstig het bepaalde in artikel 33 en indien de ambtstermijn van het te vervangen

Article 29

1. Les membres du Comité sont élus au scrutin secret sur une liste de personnes réunissant les conditions prévues à l'article 28, et présentées à cet effet par les Etats parties au présent Pacte.

2. Chaque Etat partie au présent Pacte peut présenter deux personnes au plus. Ces personnes doivent être des ressortissants de l'Etat qui les présente.

3. La même personne peut être présentée à nouveau.

Article 30

1. La première élection aura lieu au plus tard six mois après la date de l'entrée en vigueur du présent Pacte.

2. Quatre mois au moins avant la date de toute élection au Comité, autre qu'une élection en vue de pourvoir à une vacance déclarée conformément à l'article 34, le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies invite par écrit les Etats parties au présent Pacte à désigner, dans un délai de trois mois, les candidats qu'ils proposent comme membres du Comité.

3. Le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies dresse la liste alphabétique de toutes les personnes ainsi présentées en mentionnant les Etats parties qui les ont présentées et la communique aux Etats parties au présent Pacte au plus tard un mois avant la date de chaque élection.

4. Les membres du Comité sont élus au cours d'une réunion des Etats parties convoquée par le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies au siège de l'Organisation. A cette réunion, où le quorum est constitué par les deux tiers des Etats parties au présent Pacte, sont élus membres du Comité les candidats qui obtiennent le plus grand nombre de voix et la majorité absolue des votes des représentants des Etats parties présents et votants.

Article 31

1. Le Comité ne peut comprendre plus d'un ressortissant d'un même Etat.

2. Pour les élections au Comité, il est tenu compte d'une répartition géographique équitable et de la représentation des diverses formes de civilisation ainsi que des principaux systèmes juridiques.

Article 32

1. Les membres du Comité sont élus pour quatre ans. Ils sont rééligibles s'ils sont présentés à nouveau. Toutefois, le mandat de neuf des membres élus lors de la première élection prend fin au bout de deux ans; immédiatement après la première élection, les noms de ces neuf membres sont tirés au sort par le Président de la réunion visée au paragraphe 4 de l'article 30.

2. A l'expiration du mandat, les élections ont lieu conformément aux dispositions des articles précédents de la présente partie du Pacte.

Article 33

1. Si, de l'avis unanime des autres membres, un membre du Comité a cessé de remplir ses fonctions pour toute cause autre qu'une absence de caractère temporaire, le Président du Comité en informe le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies, qui déclare alors vacant le siège qu'occupait ledit membre.

2. En cas de décès ou de démission d'un membre du Comité, le Président en informe immédiatement le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies, qui déclare le siège vacant à compter de la date du décès ou de celle à laquelle la démission prend effet.

Article 34

1. Lorsqu'une vacance est déclarée conformément à l'article 33 et si le mandat du membre à remplacer n'expire pas dans les six mois qui

lid hier afloopt binnen een tijdvak van zes maanden na de bekendmaking van de vacature, geeft de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties daarvan bericht aan elk der Staten die partij zijn bij dit Verdrag, die binnen twee maanden overeenkomstig het bepaalde in artikel 29 personeel kunnen voordragen ter voorziening in de vacature.

2. De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties stelt een alfabetische lijst samen van de aldus voorgedragen personen en legt deze voor aan de Staten die partij zijn bij dit Verdrag. De Verkiezing om in de vacature te voorzien wordt vervolgens gehouden overeenkomstig de daarop betrekking hebbende bepalingen van dit deel van dit Verdrag.

3. Een lid van de Commissie dat is gekozen ter voorziening in een vacature die is bekendgemaakt overeenkomstig het bepaalde in artikel 33, blijft in functie voor de rest van de ambtstermijn van het lid wiens zetel in de Commissie is opgevacueerd overeenkomstig de bepalingen van dat artikel.

Artikel 35

De leden van de Commissie ontvangen, met goedkeuring van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, uit de middelen van de Verenigde Naties emolumenten op door de Algemene Vergadering vast te stellen voorwaarden, waarbij rekening wordt gehouden met de belangrijkheid van de taken van de Commissie.

Artikel 36

De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties zorgt voor het personeel en de andere voorzieningen benodigd voor een doelmatige uitoefening van de taken van de Commissie krachtens dit Verdrag.

Artikel 37

1. De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties belegt de eerste vergadering van de Commissie ten hoofdkantore van de Verenigde Naties.

2. Na haar eerste vergadering komt de Commissie bijeen op de tijden voorzien in haar huishoudelijk reglement.

3. Normaal komt de Commissie bijeen ten hoofdkantore van de Verenigde Naties of op het kantoor van de Verenigde Naties te Genève.

Artikel 38

Elk lid van de Commissie verklaart, alvorens zijn naam aan te geven, te overstaan van de Commissie plichtig dat hij zich onpartijdig en nauwgezet van zijn naam zal kwijten.

Artikel 39

1. De Commissie kiest haar functionarissen voor een ambtstermijn van twee jaar. Zij zijn herkiesbaar.

2. De Commissie stelt haar eigen huishoudelijk reglement vast, hierin wordt o.m. bepaald dat:

- a) twaalf leden het quorum vormen;
- b) besluiten van de Commissie worden genomen met een meerderheid van het aantal door de aanwezige leden uitgebracht stemmen.

Artikel 40

1. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag nemen de verplichting op zich verslag uit te brengen over de maatregelen die zij hebben genomen en de uitvoering geven aan de in dit Verdrag erkende rechten, alsmede de vooruitgang die valt waar te nemen in het genot van die rechten:

- a) binnen een jaar na de inwerkingtreding van dit Verdrag voor de betrokken Staten die er partij bij zijn; en
- b) vervolgens telkens wanneer de Commissie dit verzoekt.

2. Alle rapporten worden voorgelegd aan de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, die ze ter bestudering doorzendt aan de Commissie. In deze rapporten dienen de factoren en de eventuele moeilijkheden te worden aangegeven die van invloed zijn op de uitvoering van dit Verdrag.

3. De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties kan, na overleg met de Commissie, aan de desbetreffende gespecialiseerde organisaties

suivent 1:1 date à laquelle la vacance a été déclarée, le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies en avise les Etats parties au présent Pacte qui peuvent, dans un délai de deux mois, désigner des candidats conformément aux dispositions de l'article 29 en vue de pourvoir à la vacance.

2. Le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies dresse la liste alphabétique des personnes ainsi présentées et la communique aux Etats parties au présent Pacte. L'élection en vue de pourvoir à la vacance a lieu ensuite conformément aux dispositions pertinentes de la présente partie du Pacte.

3. Tout membre du Comité élu à un siège déclaré vacant conformément à l'article 33 fait partie du Comité jusqu'à la date normale d'expiration du mandat du membre dont le siège est devenu vacant au Comité conformément aux dispositions dudit article.

Article 35

Les membres du Comité reçoivent, avec l'approbation de l'Assemblée générale des Nations Unies, des émoluments prélevés sur les ressources de l'Organisation des Nations Unies dans les conditions fixées par l'Assemblée générale, eu égard à l'importance des fonctions du Comité.

Article 36

Le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies met à la disposition du Comité le personnel et les moyens matériels qui lui sont nécessaires pour s'acquitter efficacement des fonctions qui lui sont confiées en vertu du présent Pacte.

Article 37

1. Le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies convoque les membres du Comité, pour la première réunion, au siège de l'Organisation.

2. Après sa première réunion, le Comité se réunit à toute occasion prévue par son règlement intérieur.

3. Les réunions du Comité ont normalement lieu au siège de l'Organisation des Nations Unies ou à l'Office des Nations Unies à Genève.

Article 38

Tout membre du Comité doit, avant d'entrer en fonction, prendre en séance publique l'engagement solennel de s'acquitter de ses fonctions en toute impartialité et en toute conscience.

Article 39

1. Le Comité élit son bureau pour une période de deux ans. Les membres du bureau sont rééligibles.

2. Le Comité établit lui-même son règlement intérieur; celui-ci doit, toutefois, contenir entre autres les dispositions suivantes:

- a) le quorum est de douze membres;
- b) les décisions du Comité sont prises à la majorité des membres présents.

Article 40

1. Les Etats parties au présent Pacte s'engagent à présenter des rapports sur les mesures qu'ils auront arrêtées et qui donnent effet aux droits reconnus dans le présent Pacte et sur les progrès réalisés dans la jouissance de ces droits:

- a) dans un délai d'un an à compter de l'entrée en vigueur du présent Pacte, pour chaque Etat partie intéressé en ce qui le concerne;
- b) par la suite, chaque fois que le Comité en fera la demande.

2. Tous les rapports seront adressés au secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies qui les transmettra au Comité pour examen. Les rapports devront indiquer, le cas échéant, les facteurs et les difficultés qui affectent la mise en œuvre des dispositions du présent Pacte.

3. Le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies peut, après consultation du Comité, communiquer aux institutions spécialisées

afschriften doen rockcomcn van de deleu der rapportcn die binncn hel terrein van huu werkzaamheden vallen.

4. De Commissie besrudeert de haar door de Staten die partij zijn bij dit Verdrag voorgelcgde rapporten. Zij zendt haar rapporten en het door haar nassend geoordeelde algemene commentaar aan de Staten die partij zijn. De Commissie kan dit commentaar, te samen met de afschreifu van de rapporten die zij van Staten die partij zijn bij dit Verdrag heeft ontvangen, eveneens toezenden aan de Economische en Sociale Raad.

5. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag kunnen opmerkingen ten aanzien van eventueel commentaar dat overeenkomstig het bepaalde in lid 4 van dit artikel wordt geleverd, voorleggen aan de Commissie.

Artikel 41

I. Een Staat die partij is bij dit Verdrag kan, krachtens dit artikel, te allen tijde verklaren, dat hij de bevoegdheid van de Commissie erkent kennisgevingen waarin een Staat die partij is beweert dat een andere Staat die partij is diens uit dit Verdrag voortvloeiende verplichtingen niet nakomt, in ontvangst te nemen en te behandelen. Kennisgevingen als bedoeld in dit artikel kunnen alleen in ontvangst worden genomen en worden behandeld indien zij zijn ingezonden door een Staat die partij is, die een verklaring heeft afgelegd dat hij ten aanzien van zichzelf deze bevoegdheid van de Commissie erkent. Geen kennisgeving wordt door de Commissie in ontvangst genomen, indien her een Staat die partij is berrefr, die zulk een verklaring niet heeft afgelegd. Kennisgevingen die krachtens her bepaalde in dit artikel worden ontvangen worden overeenkomstig de volgende procedure behandeld:

a) Indien een Staat die partij is bij dit Verdrag van oordeel is dat een andere Staat die partij is de bepalingen van dit Verdrag niet uitvoert, kan hij door middel van een schriftelijke kennisgeving de zaak onder de aandacht brengen van die Staat die partij is. Binnen drie maanden na ontvangst van de kennisgeving stuurt de ontvangende Staat de Staat die de kennisgeving had gezonden een schriftelijke uitspraak of een andere schriftelijke verklaring, waarin de zaak wordt opgehelderd en waarin, voor zover mogelijk en ter zake doende, wordt verwezen naar procedures en rechtsmiddelen die in her land zelf reeds zijn toegepast, nog hangende zijn of waartoe zou kunnen worden overgegaan.

b) Indien de zaak niet tot genoegen van de beide betrokken Staten die partij zijn wordt geregeld binnen zes maanden na ontvangst van de eerste kennisgeving door de ontvangende Staat, heeft elk der beide Staten her recht de zaak bij de Commissie aanhangig te maken, door middel van een kennisgeving die zowel aan de Commissie als aan de andere Staat wordt gezonden.

c) De Commissie behandelt, een bij haar aanhangig gemaakte zaak alleen nadat zij er zich van heeft overtuigd dat alle binnenlandse rechtsmiddelen in de betrokken zaak zijn benut en uitgeput, in overeenstemming met de algemene erkende beginselen van her internationale recht. Dit is niet het geval indien de toepassing der rechtsmiddelen onredelijk lange tijd vergt.

d) De Commissie komt in besloten zitting bijeen wanneer zij kennisgevingen krachtens dit artikel gedaan aan een onderzoek onderwerpt.

e) Met inachtneming van het bepaalde in alinea c) stelt de Commissie haar goede diensten ter beschikking van de betrokken Staten die partij zijn, ten einde de zaak in der minne te regelen op basis van eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden als erkend in dit Verdrag.

f) Bij elke bij haar aanhangig gemaakte zaak kan de Commissie tot de betrokken in alinea b) bedoelde Staten die partij zijn het verzoek richten ter zake dienende inlichtingen te verstrekken.

g) De in alinea b) bedoelde betrokken Staten die partij zijn hebben her recht zich te doen vertegenwoordigen wanneer de zaak in de Commissie wordt behandeld, en hun standpunt mondeling en/of schriftelijk kenbaar te maken.

h) De Commissie brengt twaalf maanden na de datum van ontvangst van een krachtens alinea b) gedane kennisgeving een rapport uit, als volgt:

(i) indien een oplossing als voorzien in alinea e) is bereikt, beperkt de Commissie haar rapport tot een korte uiteenzetting van de feiten en van de bereikte oplossing;

(ii) indien geen oplossing als voorzien in alinea e) is bereikt, beperkt de Commissie haar rapport tot een korte uiteenzetting van de feiten; de schriftelijk kenbaar gemaakte standpunten en een op schrift gestelde samenvatting van de mondeling naar voren gebrachte standpunten van de Staten die partij zijn, worden aan her rapport gehecht.

In elk van beide gevallen wordt het rapport toegezonden aan de betrokken Staten die partij zijn,

1. De bepalingen van dit artikel treden in werking wanneer tien Staten die partij zijn bij dit Verdrag verklaringen hebben afgelegd krachtens her eerste lid van dit artikel. Deze verklaringen worden door

sées intéressées copie de toutes parties des rapports pouvant avoir trait à leur domaine de compétence.

4. Le Comité étudie les rapports présentés par les Etats parties au présent Pacte. Il adresse aux Etats parties ses propres rapports, ainsi que toutes observations générales qu'il jugerait appropriées. Le Comité peut également transmettre au Conseil économique et social ces observations accompagnées de copies des rapports qu'il a reçus d'Etats parties au présent Pacte.

5. Les Etats parties au présent Pacte peuvent présenter au Comité des commentaires sur toute observation qui serait faite en vertu du paragraphe 4 du présent article.

Artikel 41

I. Tout Etat partie au présent Pacte peut, en vertu du présent article, déclarer à tout moment qu'il reconnaît la compétence du Comité pour recevoir et examiner des communications dans lesquelles un Etat partie prétend qu'un autre Etat partie ne s'acquitte pas de ses obligations au titre du présent Pacte. Les communications présentées en vertu du présent article ne peuvent être reçues et examinées que si elles émanent d'un Etat partie qui a fait une déclaration reconnaissant, en ce qui le concerne, la compétence du Comité. Le Comité ne reçoit aucune communication intéressant un Etat partie qui n'a pas fait une telle déclaration. La procédure ci-après s'applique à l'égard des communications reçues conformément au présent article:

a) Si un Etat partie au présent Pacte estime qu'un autre Etat également partie à ce pacte n'en applique pas les dispositions, il peut appeler, par communication écrite, l'attention de cet Etat sur la question. Dans un délai de trois mois à compter de la réception de la communication, l'Etat destinataire fera tenir à l'Etat qui a adressé la communication des explications ou toutes autres déclarations écrites elucidant la question, qui devront comprendre, dans toute la mesure possible et utile, des indications sur ses règles de procédure et sur les moyens de recours soit déjà utilisés, soit en instance, soit encore ouverts.

b) Si, dans un délai de six mois à compter de la date de réception de la communication originale par l'Etat destinataire, la question n'est pas réglée à la satisfaction des deux Etats parties intéressés, l'un comme l'autre auront le droit de la soumettre au Comité, en adressant une notification au Comité ainsi qu'à l'autre Etat intéressé.

c) Le Comité ne peut connaître d'une affaire qui lui est soumise qu'après s'être assuré que tous les recours internes disponibles ont été utilisés et épuisés, conformément aux principes de droit international généralement reconnus. Cette règle ne s'applique pas dans les cas où les procédures de recours excèdent les délais raisonnables.

d) Le Comité tient ses séances à huis clos lorsqu'il examine les communications prévues au présent article.

e) Sous réserve des dispositions de l'alinéa c), le Comité met ses bons offices à la disposition des Etats parties intéressés, afin de parvenir à une solution amiable de la question fondée sur le respect des droits de l'homme et des libertés fondamentales, tels que les reconnaît le présent Pacte.

f) Dans toute affaire qui lui est soumise, le Comité peut demander aux Etats parties intéressés visés à l'alinéa b) de lui fournir tout renseignement pertinent.

g) Les Etats parties intéressés, visés à l'alinéa b), ont le droit de se faire représenter lors de l'examen de l'affaire par le Comité et de présenter des observations oralement ou par écrit, ou sous l'une et l'autre forme.

h) Le Comité doit présenter un rapport dans un délai de douze mois à compter du jour où il a reçu la notification visée à l'alinéa b) :

(i) si une solution a pu être trouvée conformément aux dispositions de l'alinéa f), le Comité se borne, dans son rapport, à un bref exposé des faits et de la solution intervenue;

(ii) si une solution n'a pu être trouvée conformément aux dispositions de l'alinéa f), le Comité se borne, dans son rapport, à un bref exposé des faits; le texte des observations écrites et le procès-verbal des observations orales présentées par les Etats parties intéressés sont joints au rapport.

Pour chaque affaire, le rapport est communiqué aux Etats parties intéressés.

1. Les dispositions du présent article entreront en vigueur lorsque dix Etats parties au présent Pacte auront fait la déclaration prévue au paragraphe 1 du présent article. Ladite déclaration est déposée par

de Staat die partij zijn ucdrgelcdg bij de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, die afschrift daarvan doet roekoren nan de andere Staten die partij zijn. Een zodanige verklaring kan te allen tijde door middel van een aan de Secretaris-Generaal gerichte kennisgeving, worden ingetrokken. Een zodanige intrekking heeft geen invloed op de behandeling van een zaak die het onderwerp vormt van een kennisgeving die reeds is gedaan krachtens dit artikel; geen enkele volgende kennisgeving door een Staat die partij is wordt in ontvangst genomen nadat de kennisgeving van intrekking van de verklaring door de Secretaris-Generaal is ontvangen, tenzij de betrokken Staat die partij is een nieuwe verklaring heeft afgelegd.

Artikel 42

1. a) Indien een zaak die, overeenkomstig het bepaalde in artikel 41, bij de Commissie aanhangig is gemaakt, niet is afgewikkeld naar genoegen van de betrokken Staten die partij zijn, kan de Commissie, mits daartoe vooraf de toestemming van de betrokken Staten die partij zijn is verkregen, een conciliatiecommissie ad hoc (hierna te noemen de Conciliatiecommissie) benoemen. De goede diensten der Conciliatiecommissie staan ter beschikking van de betrokken Staten die partij zijn met het oog op een minnelijke schikking van de zaak op basis van eerbiediging van de bepalingen van dit Verdrag.

b) De Conciliatiecommissie bestaat uit vijf personen die aanvaardbaar zijn voor de betrokken Staten die partij zijn. Indien de betrokken Staten die partij zijn niet binnen drie maanden tot overeensprekking kunnen komen ten aanzien van de samenstelling van de Conciliatiecommissie, herzij geheel of ten dele, worden de leden van de Conciliatiecommissie ten aanzien van wie geen overeensprekking kon worden bereikt, bij geheime stemming met twee derde meerderheid door de Commissie uit haar leden gekozen.

2. De leden van de Conciliatiecommissie treden op in persoonlijke hoedanigheid. Zij mogen geen onderdaan zijn van de betrokken Staten die partij zijn, of van een Staat die geen partij is bij dit Verdrag, of van een Staat die geen verklaring krachtens artikel 41 heeft afgelegd.

3. De Conciliatiecommissie kiest haar eigen voorzitter en stelt haar eigen huishoudelijk reglement vast.

4. De vergaderingen van de Conciliatiecommissie worden als regel in hoofdkantore van de Verenigde Naties of op her kanroor van de Verenigde Naties te Genève gehouden. Zij kunnen evenwel op andere door de Conciliatiecommissie in overleg met de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties en de betrokken Staten die partij zijn vast te stellen geschikte plaatsen worden gehouden.

5. Het secretariaat waarin overeenkomstig het bepaalde in artikel 36 is voorzien staat eveneens de krachtens dit artikel ingestelde commissies ten dienste.

6. De door de Commissie ontvangen en geverifieerde gegevens worden ter beschikking gesteld van de Conciliatiecommissie, die de betrokken Staten die partij zijn kan verzoeken andere ter zake dienende gegevens te verstrekken.

7. Wanneer de Conciliatiecommissie de zaak grondig heeft overwogen, doch in elk geval niet later dan twaalf maanden nadat haar de zaak in handen is gegeven, legt zij de voorzitter van de Commissie een rapport voor dat ter kennis wordt gebracht van de betrokken Staten die partij zijn :

a) Indien het de Conciliatiecommissie niet mogelijk is haar bestudering van de zaak binnen twaalf maanden te beëindigen, beperkt zij haar rapport tot een korte verklaring tot waar zij met de bespreking van de zaak is gevorderd.

b) Indien een minnelijke schikking op basis van eerbied voor de rechten van de mens zoals deze in dit Verdrag worden erkend wordt bereikt, beperkt de Conciliatiecommissie haar rapport tot een korte uiteenzetting van de feiten en van de gevonden oplossing.

c) Indien geen schikking als bedoeld in alinea b) wordt bereikt, bevat het rapport van de Conciliatiecommissie een overzicht van haar bevindingen met betrekking tot alle feitelijke gegevens die betrekking hebben op de geschillen tussen de betrokken Staten die partij zijn, en haar oordeel ten aanzien van de mogelijkheid van een minnelijke schikking van de zaak. In dit rapport dienen reeds de schriftelijke en een overzicht van de mondelinge verklaringen die door de betrokken Staten die partij zijn zijn afgelegd te worden opgenomen.

d) Indien het rapport van de Conciliatiecommissie wordt ingediend overeenkomstig alinea c), delen de betrokken Staten die partij zijn binnen drie maanden na ontvangst van het rapport de voorzitter van de Commissie mede of zij de inhoud van het rapport van de Conciliatiecommissie al dan niet aanvaarden.

8. De bepalingen van dit artikel laden de verantwoordelijkheden van de Commissie uit hoofde van artikel 41 onverlet.

9. De betrokken Staten die partij zijn komen gelijkelijk op voor alle onkosten die door de leden van de Conciliatiecommissie worden ge-

l'Etat auprès du Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies, qui lui communique copie aux autres Etats parties. Une déclaration peut être retirée à tout moment au moyen d'une notification adressée au Secrétaire général. Ce retrait est sans préjudice de l'examen de toute question qui fait l'objet d'une communication déjà transmise en vertu du présent article; aucune autre communication d'un Etat partie ne sera reçue après que le Secrétaire général aura reçu notification du retrait de la déclaration, à moins que l'Etat partie intéressé n'ait fait une nouvelle déclaration.

Article 42

1. a) Si une question soumise au Comité conformément à l'article 41 n'est pas réglée à la satisfaction des Etats parties intéressés, le Comité peut, avec l'assentiment préalable des Etats parties intéressés, désigner une commission de conciliation ad hoc (ci-après dénommée la Commission). La Commission met ses bons offices à la disposition des Etats parties intéressés, afin de parvenir à une solution amiable de la question, fondée sur le respect du présent Pacte;

b) La Commission est composée de cinq membres nommés avec l'accord des Etats parties intéressés. Si les Etats parties intéressés ne parviennent pas à une entente sur tout ou partie de la composition de la Commission dans un délai de trois mois, les membres de la Commission au sujet desquels l'accord ne s'est pas fait sont élus au scrutin secret parmi les membres du Comité, à la majorité des deux tiers des membres du Comité.

2. Les membres de la Commission siègent à titre individuel. Ils ne doivent être ressortissants ni des Etats parties intéressés, ni d'un Etat qui n'est pas partie au présent Pacte, ni d'un Etat partie qui n'a pas fait la déclaration prévue à l'article 41.

3. La Commission élit son Président et adopte son règlement intérieur.

4. La Commission tient normalement ses réunions au siège de l'Organisation des Nations Unies ou à l'Office des Nations Unies à Genève. Toutefois, elle peut se réunir en tout autre lieu approprié que peut déterminer la Commission consultative avec le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies et les Etats parties intéressés.

5. Le secrétariat prévu à l'article 36 prête également ses services aux commissions désignées en vertu du présent article.

6. Les renseignements obtenus et dépouillés par le Comité sont mis à la disposition de la Commission, et la Commission peut demander aux Etats parties intéressés de lui fournir tout renseignement complémentaire pertinent.

7. Après avoir étudié la question sous tous ses aspects, mais en tout cas dans un délai maximum de douze mois après qu'elle en aura été saisie, la Commission soumet un rapport au Président du Comité qui le communique aux Etats parties intéressés :

a) Si la Commission ne peut achever l'examen de la question dans les douze mois, elle se borne à indiquer brièvement dans son rapport où elle en est de l'examen de la question;

b) Si l'on est parvenu à un règlement amiable de la question, fondé sur le respect des droits de l'homme reconnus dans le présent Pacte, la Commission se borne à indiquer brièvement dans son rapport les faits et le règlement auquel on est parvenu;

c) Si l'on n'est pas parvenu à un règlement au sens de l'alinéa b), la Commission fait figurer dans son rapport ses conclusions sur tous les points de fait relatifs à la question débattue entre les Etats parties intéressés ainsi que ses constatations sur les possibilités de règlement amiable de l'affaire; le rapport renferme également les observations écrites et un procès-verbal des observations orales présentées par les Etats parties intéressés;

d) Si le rapport de la Commission est soumis conformément à l'alinéa c), les Etats parties intéressés font savoir au Président du Comité, dans un délai de trois mois après la réception du rapport, s'ils acceptent ou non les termes du rapport de la Commission.

8. Les dispositions du présent article s'entendent sans préjudice des attributions du Comité prévues à l'article 41.

9. Toutes les dépenses des membres de la Commission sont réparties également entre les Etats parties intéressés, sur la base d'un état esti-

maakt, overeenkomstig rumingen die door de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties worden verstrekt.

10. De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties is bevoegd de onkosten van de leden van de Conciliatiecommissie te betalen, zo nodig, voordat deze overeenkomstig her bepaalde in lid 9 van dit artikel, door de betrokken Staten die partij zijn worden vergoed.

Artikel 43

De leden van de Commissie en van de conciliatiecommissies ad hoc die kunnen worden ingesteld krachtens her bepaalde in artikel 42, genieten de faciliteiten, voorrechten en immuniteiten van deskundigen die zijn uitgezonden door de Verenigde Naties, zoals die zijn vastgesteld in de desbetreffende delen van her Verdrag nopens de voorrechten en immuniteiten van de Verenigde Naties.

Artikel 44

De bepalingen voor de uitvoering van dit Verdrag zijn van roepassing, onverminderd de procedures die her zake van de rechten van de mens worden voorgeschreven door of krachtens de oprichtingsakten en de overeenkomsten van de Verenigde Naties en de gespecialiseerde organisaties en vormen geen belemmering voor de Staten die partij zijn bij dit Verdrag hun roevlucht te nemen tot andere procedures ter regeling van een geschil, overeenkomstig tussen hen van kracht zijnde algemene of bijzondere internationale overeenkomsten.

Artikel 45

De Commissie doet, door russenkomst van de Economische en Sociale Raad, de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties een jaarverslag van haar werkzaamheden toekomen.

DEEL V

Artikel 46

Geen bepaling van dit Verdrag mag worden uitgelegd als zijnde een aanrassing van de bepalingen van her Handvest der Verenigde Naties en van de statuten van de gespecialiseerde organisaties, waarin de onderscheiden verantwoordelijkheden van de verschillende organen van de Verenigde Naties en van de gespecialiseerde organisaties met betrekking tot de in dit Verdrag geregelde materie zijn omschreven.

Artikel 47

Geen bepaling in dit Verdrag mag worden uitgelegd als zijnde een aanrassing van het inherente recht van alle volken hun natuurlijke rijkdommen en hulpbronnen volledig en vrijelijk te benutten en hiervan volledig en vrijelijk te profiteren.

DEEL VI

Artikel 41

1. Dit Verdrag staat open voor onderrekening door iedere Staat die lid is van de Verenigde Naties of van een of meer der gespecialiseerde organisaties daarvan door elke Staat die partij is bij her Statuut van her Internationale Gerechtshof, alsmede door iedere andere Staat die door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties is uitgenodigd bij dit Verdrag partij te worden.

2. Dit Verdrag moet worden bekrachtigd. De akten van bekrachtiging worden neergelagd bij de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties.

3. Dit Verdrag staat open voor roerreding door iedere in her eersre lid van dit artikel bedoelde Staat.

4. Toetreding geschiedt door middel van nederlegging van een akte van roetreding bij de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties.

5. De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties stelt alle Staten die dit Verdrag hebben onderkend of tot dit Verdrag zijn roegetreden, in kennis van de nederlegging van iedere akte van bekrachtiging of akte van roerreding.

Artikel 49

1. Dit Verdrag reedt in werking drie maanden na de datum van nederlegging bij de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties van de vijfendertigste akte van bekrachtiging of akte van roetreding.

matif établi par le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies.

10. Le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies est habilité, si besoin est, à défrayer les membres de la Commission de leurs dépenses, avant que le remboursement en ait été effectué par les Etats parties intéressés, conformément au paragraphe 9 du présent article.

Article 43

Les membres du Comité et les membres des commissions de conciliation ad hoc qui pourraient être désignées conformément à l'article 42 ont droit aux facilités, privilèges et immunités reconnus aux experts en mission pour l'Organisation des Nations Unies, tels qu'ils sont énoncés dans les sections pertinentes de la Convention sur les privilèges et les immunités des Nations Unies.

Article 44

Les dispositions de mise en œuvre du présent Pacte s'appliquent sans préjudice des procédures instituées en matière de droits de l'homme aux termes ou en vertu des instruments constitutifs et des conventions de l'Organisation des Nations Unies et des institutions spécialisées, et n'empêchent pas les Etats parties de recourir à d'autres procédures pour le règlement d'un différend conformément aux accords internationaux généraux ou spéciaux qui les lient.

Article 45

Le Comité adresse chaque année à l'Assemblée générale des Nations Unies, par l'intermédiaire du Conseil économique et social, un rapport sur ses travaux.

CINQUIEME PARTIE

Article 46

Aucune disposition du présent Pacte ne doit être interprétée comme portant atteinte aux dispositions de la Charte des Nations Unies et des constitutions des institutions spécialisées qui définissent les responsabilités respectives des divers organes de l'Organisation des Nations Unies et des institutions spécialisées en ce qui concerne les questions traitées dans le présent Pacte.

Article 47

Aucune disposition du présent Pacte ne sera interprétée comme portant atteinte au droit inhérent de tous les peuples à profiter et à user pleinement et librement de leurs richesses et ressources naturelles.

SIXIEME PARTIE

Article 48

1. Le présent Pacte est ouvert à la signature de tout Etat membre de l'Organisation des Nations Unies ou membre de l'une quelconque de ses institutions spécialisées, de tout Etat partie au Statut de la Cour internationale de Justice, ainsi que de tout autre Etat invité par l'Assemblée générale des Nations Unies à devenir partie au présent Pacte.

2. Le présent Pacte est sujet à ratification et les instruments de ratification seront déposés auprès du Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies.

3. Le présent Pacte sera ouvert à l'adhésion de tout Etat visé au paragraphe 1 du présent article.

4. L'adhésion se fera par le dépôt d'un instrument d'adhésion auprès du Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies.

5. Le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies informe tous les Etats qui ont signé le présent Pacte ou qui y ont adhéré du dépôt de chaque instrument de ratification ou d'adhésion.

Article 49

1. Le présent Pacte entrera en vigueur trois mois après la date du dépôt auprès du Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies du trente-cinquième instrument de ratification ou d'adhésion.

2. Ten aanzien van iedere Staat die na nederlegging van de vijftiendertigste akte van bekrachtiging of akte van toetreding dit Verdrag bekrachtigt of tot dit Verdrag toetreedt, treedt dit Verdrag in werking drie maanden na de datum van nederlegging van zijn akte van bekrachtiging of akte van toetreding.

Artikel SU

De bepalingen van dit Verdrag strekken zich uit tot alle delen van federale Staten, zonder enige beperking of uitzondering.

Artikel SI

1. Iedere Staat die partij is bij dit Verdrag kan een Wijziging daarvan voorstellen en deze indienen bij de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties. De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties deelt vervolgens iedere voorgestelde wijziging aan de Staten die partij zijn bij dit Verdrag mede, met het verzoek hem te berichten of zij een conferentie van Staten die partij zijn verlangen ten einde dit voorstel te bespreken en in stemming te brengen. Indien ten minste een derde van de Staten die partij zijn zulk een conferentie verlangt, roept de Secretaris-Generaal deze conferentie onder auspiciën van de Verenigde Naties bijeen. Iedere wijziging die door een meerderheid van de ter conferentie aanwezige Staten die partij zijn en die hun stem uitbrengen wordt aangenomen, wordt ter goedkeuring voorgelegd aan de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties.

2. Wijzigingen worden van kracht nadat zij door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties zijn goedgekeurd en door een twee derde meerderheid van de Staten die partij zijn bij dit Verdrag, overeenkomstig hun onderscheiden staatsrechtelijke procedures, zijn aangenomen.

1. Wanneer wijzigingen van kracht worden zijn zij bindend voor die Staten die partij zijn die ze hebben aangenomen, terwijl de andere Staten die partij zijn gebonden zullen blijven door de bepalingen van dit Verdrag en door iedere voorgaande wijziging die zij hebben aangenomen.

Artikel 52

Ongeacht de krachtens artikel 48, lid 5, gedane kennisgevingen, stelt de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties alle in her eerste lid van hetzelfde artikel bedoelde Staten van her volgende in kennis:

a) ondertekeningen, bekrachtigingen en roerredingen krachtens artikel 48;

b) de datum van inwerkingtreding van dit Verdrag krachtens artikel 49 en de datum van her van kracht worden van eventuele wijzigingen krachtens artikel 51.

Artikel 53

1. Dit Verdrag waarvan de Chinese, de Engelse, de Franse, de Russische en de Spaanse tekst gelijkelijk authentiek zijn, wordt nedergelegd in het archief van de Verenigde Naties.

2. De Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties doet aan alle in artikel 48 bedoelde Staten gewaarmerkte afschriften van dit Verdrag toekomen.

Ten blijke waarvan de ondergetekenden, daartoe behoorlijk gemachtigd door hun onderscheiden Regeringen, dit Verdrag dat op 19 december 1966 te New York voor onderrekening is opengesteld, hebben ondertekend.

Dit Verdrag werd ondertekend in naam van de volgende Staten:

Algerië, Duitsland (Bondsrepubliek), Argentinië, Australië, Oostenrijk, België (1), Bulgarije, Chili, China (Republiek), Cyprus, Colombia, Costa Rica, Denemark, Egypte, El Salvador, Ecuador, Spanje, Verenigde Staten, Finland, Guinee, Guyana, Honduras, Hongarije, Irak, Iran, Ierland, Israël, Italië, Jamaica, Jordanië, Liberia, Luxemburg, Madagascar, Marokko, Mongolië, Noorwegen, Nieuw-Zeeland, Panama, Nederland, Peru, Filipijnen, Polen, Portugal, Duitse Democratische Republiek, Witrusland, Oekraïne, Roemenië, Verenigd Koninkrijk, Senegal, Zweden, Tjechoslowakije, Tunesië, U. S. S. R., Uruguay, Venezuela, Joegoslavië.

(1) door de heer C. Schuurmans, Ambassadeur, Vast Vertegenwoordiger van België bij de Organisatie der Verenigde Naties in New York op 10 december 1968.

2. Pour chacun des Etats qui ratifieront le présent Pacte ou y adhéreront après le dépôt du trente-cinquième instrument de ratification ou d'adhésion, ledit Pacte entrera en vigueur trois mois après la date du dépôt par cet Etat de son instrument de ratification ou d'adhésion.

Article SO

les dispositions du présent Pacte s'appliquent, sans limitation ni exception aucune, à toutes les unités constitutives des Etats fédératifs.

Article SI

1. Tout Etat partie au présent Pacte peut proposer un amendement et en déposer le texte auprès du Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies. Le Secrétaire général transmet alors tous projets d'amendements aux Etats parties au présent Pacte en leur demandant de lui indiquer s'ils désirent voir convoquer une conférence d'Etats parties pour examiner ces projets et les mettre aux voix. Si un tiers au moins des Etats se déclare en faveur de cette convocation, le Secrétaire général convoque la conférence sous les auspices de l'Organisation des Nations Unies. Tout amendement adopté par la majorité des Etats présents et votants à la conférence est soumis pour approbation à l'Assemblée générale des Nations Unies.

2. Ces amendements entrent en vigueur lorsqu'ils ont été approuvés par l'Assemblée générale des Nations Unies et acceptés, conformément à leurs règles constitutionnelles respectives, par une majorité des deux tiers des Etats parties au présent Pacte.

3. Lorsque ces amendements entrent en vigueur, ils sont obligatoires pour les Etats parties qui les ont acceptés, les autres Etats parties restant liés par les dispositions du présent Pacte et par tout autre règlement antérieur qu'ils ont accepté.

Article 52

Indépendamment des notifications prévues au paragraphe 5 de l'article 48, le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies informera tous les Etats visés au paragraphe 1 dudit article:

a) des signatures apposées au présent Pacte et des instruments de ratification et d'adhésion déposés conformément à l'article 48;

b) de la date à laquelle le présent Pacte entrera en vigueur conformément à l'article 49 et de la date à laquelle entreront en vigueur les amendements prévus à l'article 51.

Article 53

1. Le présent Pacte, dont les textes anglais, chinois, espagnol, français et russe font également foi, sera déposé aux archives de l'Organisation des Nations Unies.

2. Le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies transmettra une copie certifiée conforme du présent Pacte à tous les Etats visés à l'article 48.

Err foi de quoi les soussignés, dûment autorisés par leurs Gouvernements respectifs, ont signé le présent Pacte, qui a été ouvert à la signature à New York le dix-neuf décembre mil neuf cent soixante-six.

Ce Pacte a été signé au nom des Etats suivants:

Algérie, Allemagne (République Fédérale), Argentine, Australie, Autriche, Belgique (1), Bulgarie, Chili, Chine (République), Chypre, Colombie, Costa Rica, Danemark, Egypte, El Salvador, Equateur, Espagne, Etats-Unis, Finlande, Guinée, Guyane, Honduras, Hongrie, Irak, Iran, Islande, Italie, Israël, Jamaïque, Jordanie, Libéria, Luxembourg, Madagascar, Maroc, Mongolie, Norvège, Nouvelle-Zélande, Panama, Pays-Bas, Pérou, Philippines, Pologne, Portugal, République démocratique allemande, Biélorussie, Ukraine, Roumanie, Royaume-Uni, Sénégal, Suède, Tchécoslovaquie, Tunisie, U. R. S. S., Uruguay, Venezuela, Yougoslavie.

(1) par Monsieur C. Schuurmans, Ambassadeur, Représentant permanent de la Belgique auprès de l'Organisation des Nations Unies à New York le 10 décembre 1968.